

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Anna Čapková

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Analýza a komparace makroekonomických ukazatelů České a
Slovenské republiky v letech 2000 - 2008

Analysis and Comparison of Macro-economics Indicators of the
Czech and the Slovak Republic in Years 2000-2008

DP - PE - KEK - 200905

ANNA ČAPKOVÁ

Vedoucí práce: Ing. Iva Nedomlelová, Ph.D., KEK

Konzultant: Ing. Rostislav Lád, ředitel OA v České Lípě

Počet stran: 90

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 22.05.2009

Prohlášení:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladu, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 21.05.2009

.....
podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Ing. Ivě Nedomlelové, Ph.D. z katedry ekonomie, za odborný dohled a za velmi pohotové věcné připomínky.

Resumé:

Diplomová práce popisuje analýzu a komparaci základních makroekonomických ukazatelů České a Slovenské republiky v letech 2000 až 2008. Konkrétně se jedná o hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, inflaci, platební bilanci a měnový kurz. Jejím cílem je analyzovat vývoj a strukturu výše zmíněných ukazatelů a identifikovat příčiny, které nejvíce ovlivnily průběh jejich hodnot ve sledovaném období. Poslední část této práce je věnována vstupu Slovenské republiky do eurozóny a stručně charakterizuje průběžné plnění maastrichtských kritérií v obou sledovaných ekonomikách, nutné pro přijetí jednotné měny eurozóny – eura.

Klíčová slova:

Hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, inflace, platební bilance, měnový kurz.

Summary:

The thesis is focused on the analysis and comparison of the basic macroeconomic indicators of the Czech and Slovak Republics from 2000 to 2008. These specifically include the gross domestic product, unemployment, inflation, balance of payments and exchange rate. The objective is to analyze the development and structure of the mentioned indicators and to identify the factors that influenced their values most in the period in question. The last part is devoted to the accession of the Slovak Republic to the Eurozone and characterizes briefly the ongoing compliance of both economies with the Maastricht Criteria, necessary for adopting the single currency of the Eurozone – the Euro.

Key words:

Gross domestic product (GDP), unemployment, inflation, balance of payments, exchange rate.

Obsah:

1. Úvod	1
2. Makroekonomické ukazatele	2
2.1 Hrubý domácí produkt	2
2.1.2 HDP versus HNP	3
2.1.3 HDP na obyvatele	3
2.1.4 Reálný versus nominální HDP	3
2.1.5 Reálný HDP a ekonomický blahobyt	4
2.1.6 Měření HDP	4
2.2 Nezaměstnanost	6

2.2.1 Typy nezaměstnanosti	7
2.2.2 Plná zaměstnanost a přirozená míra nezaměstnanosti	8
2.2.3 Překážky plné zaměstnanosti	8
2.2.4 Náklady nezaměstnanosti	9
2.2.5 Účinky nezaměstnanosti na hospodářství	9
2.3 Inflace	10
2.3.1 Indexy spotřebitelských cen	11
2.3.2 Využití inflace a některé způsoby jejího vyjádření	11
2.3.3 Příčiny inflace	12
2.3.4 Vliv inflace na hospodářství	13
2.3.5 Ekonomické důsledky inflace	14
2.4 Měnový kurz	15
2.4.1 Reálný a nominální měnový kurz	15
2.4.2 Teorie parity kupní síly	16
2.4.3 Nabídka a poptávka jako determinanty měnového kurzu	17
2.4.4 Monetární a fiskální politika a měnový kurz	18
2.5 Platební bilance	19
2.5.1 Struktura platební bilance	20
2.5.2 Základní struktura platební bilance podle ČNB	21
2.5.3 Nerovnováha platební bilance a její vliv na další makro- ekonomické veličiny	22
3. Analýza a komparace makroekonomických ukazatelů	23
3.1 Hrubý domácí produkt	24

3.1.1 Vývoj HDP v České republice	24
3.1.2 Vývoj HDP na Slovensku	27
3.1.3 Shrnutí	30
3.2. Nezaměstnanost	31
3.2.1 Nezaměstnanost v České republice	32
3.2.1.1 Hlavní specifika trhu práce v ČR	33
3.2.1.2 Nezaměstnanost v krajích ČR	34
3.2.1.3 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR	35
3.2.2 Nezaměstnanost na Slovensku	38
3.2.2.1 Specifika slovenského trhu práce	39
3.2.2.2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti na Slovensku	40
3.2.3 Shrnutí	42
3.3 Inflace	44
3.3.1 Cílování inflace v České republice	44
3.3.2 Vývoj inflace v České republice	45
3.3.3 Vývoj inflace na Slovensku	49
3.3.4 Shrnutí	53
3.4 Platební bilance a měnový kurz	55
3.4.1 Vývoj platební bilance a měnového kurzu koruny v ČR	55
3.4.2 Vývoj platební bilance a měnového kurzu koruny v SR	63
3.4.3 Shrnutí	70
4. Vstup Slovenska do eurozóny	74
4.1 Plnění maastrichtských kritérií Slovenskou republikou	74

4.2 Harmonogram zavedení eura na Slovensku	78
4.3 Jak vypadalo přijetí eura na Slovensku v praxi	79
5. Česká republika a euro	82
5.1 Plnění maastrichtských kritérií Českou republikou	82
6. Vliv zavedení eura na ekonomiku České a Slovenské republiky	88
7. Závěr	89

Seznam tabulek, grafů a obrázků:

Tabulka č. 1 – Výdajové složky HDP

Tabulka č. 2 – Vertikální struktura platební bilance

Tabulka č. 3 – Horizontální struktura platební bilance

Tabulka č. 4 – Vývoj reálného HDP v ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 5 – Vývoj reálného HDP na Slovensku v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 6 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR v letech 1991 – 1999

Tabulka č. 7 – Obecná míra nezaměstnanosti v ČR v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 8 – Obecná míra nezaměstnanosti v SR v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 9 – Míra nezaměstnanosti v ČR, SR a EU v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 10 – Vývoj průměrných hrubých nominálních mezd v ČR a SR

Tabulka č. 11 – Míra inflace v ČR v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 12 – Míra inflace na Slovensku v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 13 – Meziroční míra inflace v ČR a SR vykazovaná statistickými úřady

Tabulka č. 14 – Průměrná roční míra inflace v % v ČR a SR měřená HICP

Tabulka č. 15 – Vývoj platební bilance v ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 16 – Vývoj běžného účtu platební bilance v ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 17 – Vývoj finančního a kapitálového účtu v ČR mld. Kč v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 18 – Vývoj platební bilance na Slovensku v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 19 – Vývoj běžného účtu platební bilance SR v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 20 – Vývoj finančního a kapitálového účtu SR v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 21 – Vývoj vládního dluhu na Slovensku v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 22 – Vývoj vládního deficitu na Slovensku v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 23 – Vývoj vládního deficitu v ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 24 – Vývoj vládního dluhu ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 25 – Plnění inflačního konvergenčního kritéria v ČR v letech 2000 – 2008

Tabulka č. 26 – Země EU s nejnižší hodnotou inflace v letech 2000 – 2005

Tabulka č. 27 – Plnění maastrichtského kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v ČR

v letech 2000 – 2008

Graf č. 1 – Nabídka a poptávka českých korun na devizovém trhu

Graf č. 2 – HDP v běžných cenách za vybrané odvětví (dle OKEČ) v mld. Sk v letech

2000 – 2008

Graf č. 3 – Růst reálného HDP v ČR a SR v letech 2000 – 2008

Graf č. 4 – Vývoj měnového kurzu české koruny k euru a dolaru v letech 2000 – 2008

Graf č. 5 – Vývoj běžného účtu platební bilance ČR a SR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Graf č. 6 – Vývoj finančního účtu platební ČR a SR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Graf č. 7 – Míra inflace na Slovensku v období od ledna 2008 do března 2009

Obrázek č. 1 – Ekvivalentní způsoby výpočtu HDP

Obrázek č. 2 – Harmonogram zavedení eura na Slovensku

Seznam použitých zkratek:

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cca	přibližně, asi
CZK	česká koruna
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DPH	daň z přidané hodnoty
HDP	hrubý domácí produkt
HICP	harmonizovaný index spotřebitelských cen
ILO	Mezinárodní organizace práce
Kč	česká koruna
mil.	milion
mld.	miliarda
mj.	mimo jiné
např.	například
NBS	Národní banka Slovenska
PZI	přímé zahraniční investice
sb.	sbírky
Sk, SKK	slovenská koruna
SR	Slovenská republika
tj.	to je
tzn.	to znamená
USA	Spojené státy americké
USD	americký dolar

1. Úvod

Diplomová práce, jak napovídá její název, popisuje analýzu a komparaci základních makroekonomických ukazatelů České a Slovenské republiky v letech 2000 až 2008. Konkrétně se jedná o hrubý domácí produkt, platební bilanci, měnový kurz, nezaměstnanost a inflaci. Poslední kapitola se zabývá vstupem Slovenské republiky do eurozóny a stručně charakterizuje průběžné plnění maastrichtských kritérií v obou sledovaných ekonomikách, nutné pro přijetí jednotné měny eurozóny – eura.

Cílem této práce bylo analyzovat vývoj a strukturu výše zmíněných ukazatelů a identifikovat příčiny, které nejvíce ovlivnily průběh jejich hodnot. Na základě provedené analýzy bylo následovně hodnoceno, jak moc se tyto příčiny ve vybraných republikách lišily, a které skutečnosti k těmto odlišnostem napomáhaly. Účel shrnutí, uváděného na konci každé kapitoly v praktické části, spočívá v porovnání hospodářské výkonnosti obou zemí v dané oblasti.

Další smysl diplomové práce spočíval v ověření dvou následujících hypotéz. První hypotéza si kladla za cíl ověřit, zda by byla Česká republika schopna, stejně tak jako Slovensko, na základě plnění maastrichtských kritérií vstoupit počátkem roku 2009 do měnové unie (přičemž je abstrahováno od její neúčasti v systému měnových kurzů ERM II). Druhá hypotéza měla potvrdit, že vývoj sledovaných makroekonomických ukazatelů a okolností na něj působících, se v obou ekonomikách, jakožto dříve jednoho společného státu, zásadním způsobem neodlišoval a je si do značné míry podobný.

Teoretická část Makroekonomické ukazatele zahrnuje základní teorii, nutnou pro porozumění následujících kapitol a podkapitol. Ve třetí části je uvedena analýza a vývoj hrubého domácího produktu, nezaměstnanosti, inflace, platební bilance a měnového kurzu. V poslední části je popsáno plnění maastrichtských kritérií v České a Slovenské republice, vstup

Slovenska do eurozóny a výhody i nevýhody plynoucí ze zavedení eura na českou a slovenskou ekonomiku.

2. Makroekonomické ukazatele

2.1 Hrubý domácí produkt (HDP)

2.1.1 Definice HDP

HDP je nejznámější používané měřítko produkce země. „Představuje součet tržních hodnot (cen) finálních statků vyrobených v zemi za dané časové období. HDP tedy představuje souhrn veškerého finálního zboží a služeb vyrobených pro daný trh za určité období, přičemž každé zboží nebo služba jsou ohodnoceny svou tržní cenou“. ^[1]

Charakteristika výrazů z výše uvedené definice definice:

Tržní hodnota: Představuje cenu statku, která je dána součtem cen vstupů na výrobu tohoto statku a přidané hodnoty.

Finální statky: Do HDP však nevstupují všechny statky, které mají tržní hodnotu. HDP obsahuje jen ty statky, které jsou konečným výsledkem výrobního procesu a jsou spotřebované konečným uživatelem – tzv. finální statky. Statky, které se ve výrobním procesu dále používají – tzv. meziprodukty, se do HDP nezahrnují. Zvláštní typ statku představuje kapitálový statek. Kapitálový statek je statek s dlouhou životností, který je sám vyroben a pak

slouží k výrobě statků jiných. Nově vyrobené kapitálové statky se klasifikují jako statky finální a do HDP se v daném roce započítávají.

Za dané časové období: Stanovené pravidlo, že jen finální statky se započítávají do HDP a meziprodukty vzniklé při výrobě finálních statků se do HDP nezapočítávají, se v praxi těžce aplikuje, protože výrobní proces může trvat i několik období. Tržní cena se pak stanoví nepřímým způsobem, že se sečtou přidané hodnoty každou firmou v rámci výrobního procesu. Přidaná hodnota firmy je tržní hodnota jejích výrobků nebo služeb minus cena vstupů, které nakoupila od jiných firem. Jinými slovy – sečteme-li přidané hodnoty všech firem, které se podílí na výrobním procesu finálního statku, dostaneme částku odpovídající jeho tržní hodnotě (ceně).
(2)

2.1.2 HDP versus HNP

Hrubý národní produkt dané země se vztahuje na výstup vyprodukovaný výrobními faktory, které tato země vlastní, bez ohledu na to, kde se tyto výrobní faktory fyzicky nacházejí.

Hrubý domácí produkt dané země se vztahuje na výstup vyprodukovaný uvnitř geografických hranic země.(5)

2.1.3 HDP na obyvatele

Mezinárodní srovnání celkových výstupů jednotlivých zemí jsou zřetelnější při vyjádření výstupu HDP na jednoho obyvatele. HDP na hlavu vyjadřuje celkovou hodnotu ročního výstupu vzhledem k počtu osob, které tento výstup sdílejí, neboli průměrný HDP na osobu.

Ačkoli HDP na hlavu v Kuvajtu je třikrát vyšší než HDP na hlavu v Brazílii, nemůžeme z toho vyvodit závěr, že typický občan Kuvajtu je na tom třikrát lépe než typický Brazilec. Jedinou věc, kterou nám tyto údaje sdělují, je to, že průměrný Kuvajtán by mohl získávat každoročně téměř třikrát více zboží a služeb než průměrný Brazilec, kdyby se HDP v obou zemích distribuoval stejným způsobem. Výše HDP na hlavu nám neříká nic o způsobu, jakým se HDP ve skutečnosti distribuuje nebo používá: je to pouze statistický průměr.(2)

2.1.4 Reálný versus nominální HDP

K růstu HDP může docházet v důsledku zvýšení cen zboží a služeb zahrnutých do hodnoty HDP, nebo v důsledku zvýšení jejich produkce. Rozlišování nominálního a reálného HDP je důležité tehdy, pokud dochází ke změně cenové hladiny.

Nominální hrubý domácí produkt je měřen v běžných cenách, tj. v cenách sledovaného období.(6)

Reálný hrubý domácí produkt je měřen ve stálých cenách či také konstantních cenách, což nám následně umožňuje podchytit skutečnou změnu v produkci statků a služeb. Reálný HDP tak můžeme definovat jako nominální HPD, jenž je očištěn od pohybu cenové hladiny.(6)

2.1.5 Reálný HDP a ekonomický blahobyt

Reálný HDP je jen nedokonalým měřítkem ekonomického blahobytu. Mezi faktory ovlivňujícími blahobyt, které se nezahrnují do reálného HDP, patří volný čas, mimotržní služby, jako neplacená práce v domácnosti, služby dobrovolníků, kvalita životního prostředí a uchování přírodních zdrojů a indikátory kvality života, jako je například kriminalita. HDP rovněž neodráží stupeň ekonomické nerovnosti v zemi. Přestože HPD neznamená totéž co ekonomický blahobyt, dají se podle vysokého HDP ocenit mnohé hodnoty, které jsou pro

život lidí důležité, jako vysoká materiální životní úroveň, lepší stav zdraví a očekávání delšího života, vyšší gramotnost a lepší vzdělání.(2)

2.1.6 Měření HDP

Pro měření HDP se používají tři metody:

1. Suma tržních hodnot všech finálních statků (viz výše).
2. Suma výdajů na finální statky – výdajová metoda.
3. Metoda měřící HDP jako součet důchodů.

Měření HDP výdajovou metodou:

Ekonomové dělí uživatele finálních statků do čtyř kategorií: domácnosti, firmy, vláda a zahraniční sektor. Čtyřem skupinám konečných uživatelů odpovídají čtyři výdajové složky: spotřeba, investice, vládní nákupy a čistý vývoz. Podrobné definice výdajových složek HDP jsou uvedeny v tabulce na následující straně.(2)

Tabulka č. 1 – Výdajové složky HDP

Výdaje na spotřebu	Předměty dlouhodobé spotřeby	Mají dlouhou životnost – automobily, nábytek, atd.
	Předměty krátkodobé spotřeby	Mají kratší životnost – potraviny, oděvy, atd.
	Služby	Patří sem všechny služby – od stříhání vlasů po vzdělání.
Výdaje do investic	Investice do fixního kapitálu	Nákupy nových kapitálových statků – stroje, továrny.
	Investice do obytných budov	Výstavba nových domů a bytových staveb.
	Investice do zásob	Zboží, které firma vyrobí, avšak v daném období neprodá.
Vládní nákupy	Vládní nákupy finálních výrobků (bojová letadla, služby), které nezahrnují transfery a úroky placené z vládního dluhu.	
Čistý vývoz	Vývoz	V zemi vyrobené finální statky, které se prodávají do zahraničí.
	Dovoz	Nákupy statků, vyrobených v zahraničí, domácími kupujícími.

Zdroj: vlastní, podklady pro vytvoření tabulky z knihy uvedené v seznamu literatury pod číslem (2)

Na základě těchto údajů můžeme vztah mezi HDP a výdaji na statky vyjádřit rovnicí:

$$Y = C + I + G + NX,$$

[1.0]

kde Y je hrubý domácí produkt, C...výdaje na spotřebu, I... investice, G...vládní nákupy, NX...je čistý vývoz (vývoz minus dovoz).

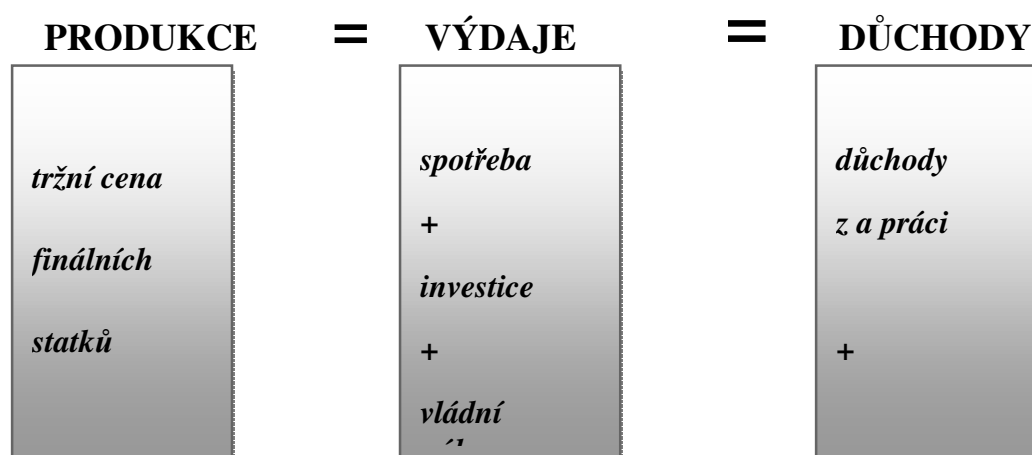
HDP jako součet důchodů:

Podle této metody se HDP zjistí jako součet důchodů za práci a důchodů z kapitálu. Přičemž důchody za práci činí asi 75 % HDP a zahrnují mzdy, platy a příjmy samostatných podnikatelů. Důchody z kapitálu (asi 25 % HDP) sestávají z příjmů fyzického kapitálu

(továren, strojů, atd.) a nehmotného kapitálu (patenty, autorská práva). Mají formu zisků, které dostávají vlastníci společností, renty placené majitelům půdy nebo budov, úroků, atd. Důchody z práce stejně tak jako důchody z kapitálu se měří před zdaněním.(2)

Obrázek uvedený níže představuje všechny tři ekvivalentní výpočty HDP: tržní hodnotu produkce, celkovou hodnotu výdajů a sumu důchodů za práci a z kapitálu.

Obrázek č. 1 – Ekvivalentní způsoby výpočtu HDP

Zdroj: vlastní, podklady pro vytvoření obrázku převzaty z knihy uvedené v seznamu literatury pod číslem (2)

2.2 Nezaměstnanost

„Nezaměstnanost je výrazem nerovnováhy na trhu práce, která je důsledkem nerovnovážného stavu hospodářství jako celku.“[2] Populace se dělí do tří skupin: zaměstnaní (ti, kteří mají práci), nezaměstnaní (nemají práci, ale hledají ji) a osoby nezařazené mezi pracovní síly (nemají práci a nehledají ji, například důchodci, děti). Za nezaměstnané se podle mezinárodně srovnatelné metodiky vydávané Mezinárodní organizací práce (ILO) považují všechny osoby 15-ti leté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu sledovaného období souběžně splňovaly tři podmínky[3]:

- Nebyly zaměstnané, tzn. nebyly ani v placeném zaměstnání ani sebezaměstnané.

- Byly připraveny k nástupu do práce, tj. během sledovaného období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů pro výkon placeného zaměstnání nebo sebezaměstnání.
- Hledaly aktivně práci.

Mezi nezaměstnané se řadí i ti, kteří nehledali práci, pro ji už našli a jsou schopni nastoupit nejpozději do 14 dnů.

Míra nezaměstnanosti se pak definuje jako procento nezaměstnaných osob z celkového počtu pracovních sil. Dalším důležitým ukazatelem je **míra ekonomické aktivity**, což je procento pracovních sil z dospělé populace (procento těch, kteří jsou zaměstnaní, nebo hledají práci).(2)

2.2.1 Typy nezaměstnanosti

Frikční nezaměstnanost:

Frikční nezaměstnanost je krátkodobá nezaměstnanost spojená s hledáním nového či vhodnějšího pracovního místa. Může být ekonomicky prospěšná – je krátkodobá, tzn. že vyvolává minimální psychologické následky a může být produktivní, pokud vede k nalezení vhodnějšího místa, znamená tak dlouhodobě vyšší produkci.(2)

Strukturální nezaměstnanost:

Ke strukturální nezaměstnanosti dochází, ztrácí-li pracovníci své zaměstnání díky rozpadu neefektivních podniků vyrábějících nežádanou produkci starých odvětví a v důsledku likvidace umělé přezaměstnanosti. Jinými slovy je způsobená nesouladem mezi kvalifikací (nebo rozmístěním) osob hledající práci a požadavky (nebo rozmístěním) dostupných pracovních míst. Náklady na strukturální nezaměstnanost jsou mnohem vyšší než na frikční nezaměstnanost. Strukturálně nezaměstnaní nepracují po dlouhou dobu, čímž působí velké ekonomické ztráty sobě i společnosti, zároveň ztrácí možnost kvalifikace a psychologicky tento typ nezaměstnanosti špatně snáší.(5)

Cyklická a sezónní nezaměstnanost:

Cyklická nezaměstnanost se objevuje hlavně v období recese, kdy je výroba mimořádně nízká v důsledku nedostatečné poptávky. Její vzestup trvá relativně krátkou dobu a je provázen výrazným snížením HDP, tudíž je ekonomicky velmi nákladná. Je-li cyklická nezaměstnanost „pravidelná“ a spojená s přírodním cyklem, hovoříme o sezónní nezaměstnanosti.(5)

Skrytá nezaměstnanost:

Jde fakticky o nezaměstnané, kteří nejsou jako nezaměstnaní registrováni. Byla-li by příležitost, pak by se tyto osoby zaměstnaly, ale jinak nemají zájem být registrovány jako nezaměstnané (např. ženy v domácnosti).(3)

Neúplná, nepravá nezaměstnanost:

Zahrnuje pracovníky, kteří musejí přijmout práci na snížený úvazek, nebo práci nevyužívající jejich schopností a kvalifikace. Tento typ nezaměstnanost statistiky zpravidla nezachycují a rozšiřuje se mimo jiné jako jeden ze způsobů, kterými se společnost snaží čelit masové nezaměstnanosti.(3)

2.2.2 Plná zaměstnanost a přirozená míra nezaměstnanosti

Plná zaměstnanost je úroveň zaměstnanosti, která odpovídá stavu ekonomiky na úrovni potenciálního produktu. Nastane tehdy, když všichni lidé, kteří si přejí a jsou schopni pracovat za dané mzdové sazby, pracují. Takže veškerá zaměstnanost je dobrovolná.

Za přirozenou nezaměstnanost se považuje nezaměstnanost, která odpovídá úrovni potenciálního produktu a skládá se pouze z frikční a strukturální nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti v ekonomice fluktuuje okolo přirozené míry nezaměstnanosti v závislosti na konkrétní fázi hospodářského cyklu.(5)

2.2.3 Překážky plné zaměstnanosti

- **Zákon o minimální mzdě.**

Zákon o minimální mzdě stanoví nejnižší mzdovou hodinovou sazbu, kterou musí zaměstnavatelé platit pracovníkům. Toto zákonem stanovená minimální mzda může vést k nezaměstnanosti. Jestliže je minimální mzda, vyšší než je rovnovážná mzda stanovená na trhu práce, povede to k nezaměstnanosti takového počtu lidí, kolik je rozdíl mezi počtem lidí, kteří chtějí pracovat za minimální mzdu a počtem lidí, které jsou zaměstnavatelé ochotni najmout.(2)

- **Odbory.**

Odbory vyjednávají se zaměstnavateli jménem dělníků o výši mezd, o propouštění pracovníků, povinnostech různých skupin pracujících, pracovní době a pracovních podmínkách. Pro zaměstnavatele přistoupení na podmínky odborů znamená často zvýšení nákladů, což se promítne do růstu nezaměstnanosti.(2)

- **Státní podpory v nezaměstnanosti.**

Podpora v nezaměstnanosti umožňuje lidem bez práce udržovat určitou životní úroveň. Umožňuje jim hledat práci déle a prodlužuje průměrnou délku nezaměstnanosti. Proto by podpora neměla být příliš štedrá, aby neodrazovala od hledání zaměstnání.(2)

- **Další formy státní regulace.**

Patří sem například zdravotní a bezpečnostní předpisy, zákaz diskriminace apod. Mnohé z těchto regulací jsou prospěšné, v mnoha případech však náklady na ně převyšují tento prospěch.(2)

2.2.4 Náklady nezaměstnanosti

Nezaměstnanost vyvolává ekonomické, psychologické a sociální náklady. **Ekonomické náklady** způsobuje ztráta produkce, zapříčiněná nevyužitím všech pracovních sil. Část těchto nákladů pak nese celá společnost - nezaměstnaní přestávají platit daně a začnou pobírat různé dávky. **Psychologické náklady** cítí především sami nezaměstnaní a jejich rodiny.

Dlouhodobá nezaměstnanost vede k depresím, ztrátě sebeúcty, stresu a ke zhoršení ekonomické situace rodiny. **Sociální náklady** nezaměstnanosti jsou spojeny s růstem kriminality, násilí, alkoholismu a jinými společenských problémů.(5)

2.2.5 Účinky nezaměstnanosti na hospodářství

Přirozená nezaměstnanost, při níž se počet volných míst a počet nezaměstnaných rovná, vyvolává díky hrozbě ztráty zaměstnání větší pracovní aktivitu než plná zaměstnanost. Při takovéto „rozumné“ míře nezaměstnanosti je možné vytvořit vyšší HDP než při plné zaměstnanosti. Každý nezaměstnaný představuje potenciálně ekonomickou ztrátu – to co mohl vyrobit, avšak nevyrobil. Nezaměstnanost se pak projeví ve formě **nákladů ztracené příležitosti**. S tímto souvisí i makroekonomická regulace důsledků nezaměstnanosti v podobě výdajů ze státního rozpočtu. **Podpory v nezaměstnanosti** snižují výkonnost ekonomiky v důsledku nutného zvyšování daňových sazeb, ze kterých jsou placeny. Což znamená nižší míru investování, která negativně ovlivňuje růst produkce a možnou stagnaci HDP, což způsobí, že se nezaměstnanost ještě prohloubí. Další negativum vyplývá ze **ztráty kvalifikace**. Na kvalifikaci občanů stát vydává značné prostředky ze svého rozpočtu. V případě, že se tato kvalifikace v důsledku nezaměstnanosti ztrácí, jsou tyto prostředky velmi neefektivně vynaloženy. V neposlední řadě dlouhodobě nezaměstnaní se mnohdy dopouští **kriminálních přestupků** ve formě krádeží, na jejichž eliminaci je nutné vynakládat další prostředky ze státního rozpočtu ve formě výdajů na policii, soudní výdaje, apod. (3)

Státní působení proti nezaměstnanosti:

Stát působí na snižování nezaměstnanosti prováděním aktivní nebo pasivní politiky zaměstnanosti. Jeden ze základních prostředků aktivní politiky působící proti nezaměstnanosti je stimulace poptávky po práci ze strany státu ve formě vytváření pracovních míst státní sférou, daňových úlev podnikatelům, různých stimulací podnikatelských aktivit, atd. Dále

stát může zasáhnout ve formě regulace nabídky práce, kdy omezí vstup zahraničních pracovníků na tuzemský trh, zřídí úřady práce, zajistí rekvalifikace, apod. V rámci pasivní politiky zaměstnanosti stát vyplácí podpory v nezaměstnanosti a zprostředkovává informace o volných pracovních místech uchazečům.

2.3 Inflace

Inflace je projev ekonomické nerovnováhy, jejímž vnějším znakem je trvalý vzestup cenové hladiny. V důsledku toho dochází ke snížení kupní síly peněz. Právě pokles kupní síly peněz chápeme jako podstatu inflace.

Základním nástrojem pro měření cenové hladiny jsou cenové indexy. Cenové indexy poměřují úroveň cen vybraného spotřebního koše reprezentativních výrobků a služeb ve dvou srovnávaných obdobích, přičemž váha, která je jednotlivým reprezentantům ve spotřebním koši přisouzena, odpovídá podílu daného druhu spotřeby, který zastupují, na celkové spotřebě domácností.[4] Mezi nejpoužívanější cenové indexy patří index spotřebitelských cen – CPI, deflátor HDP a indexy cen výrobců.

Míru inflace za dané časové období (ozn. i_t), lze pak definovat jako procentní přírůstek indexů spotřebitelských cen.

$$i_t = \frac{CPI_t - CPI_{t-1}}{CPI_{t-1}} \cdot 100$$

[2.0]

2.3.1 Indexy spotřebitelských cen

Index spotřebitelských cen (*consumer price index – CPI*) měří změnu ceny spotřebního koše ve sledovaném období ve srovnání s cenou stejného koše v určitém roce, který se nazývá základní rok. (2)

Deflátor HDP je cenový index, který zahrnuje veškeré zboží a služby obsažené v HDP. Na rozdíl od indexu CPI není založen na fixním spotřebním koši, ale umožňuje, aby se spotřební koš měnil podle struktury spotřeby a investic ve společnosti. Jeho hodnoty odráží jak změny cen, tak odezvu spotřebitelů na tyto cenové změny. V důsledku toho deflátor HDP obvykle zaznamenává nižší míru inflace než index CPI. (5)

Indexy cen výrobců (*producer price index – PPI*) sledují průměrné ceny, které se týkají výrobců. Tyto indexy nezahrnují všechny ceny výrobců, ale zaměřují se především na producenty v oblasti těžebního průmyslu, zpracovatelského průmyslu, stavebnictví a zemědělství. Koše pak obsahují výrobky a služby patřící do těchto oblastí. Obdobně jako CPI sledují změnu cen k různým cenovým základům a za různá časová období. (5)

2.3.2 Využití inflace a některé způsoby jejího vyjádření

Informace o dosažené míře inflace jsou využívány např. pro účely valorizace mezd, důchodů a sociálních příjmů. V neposlední řadě jsou tyto informace využívány také v souvislosti s nájemní či jinými smlouvami, v nichž je zakotveno dohodnuté finanční plnění v závislosti na vývoji inflace.

Existuje mnoho způsobů, jak pomocí indexů spotřebitelských cen míru inflace vyjádřit. Pro její správnou interpretaci je tudíž nutné si uvědomit, ke kterému období je daný cenový index počítán a dále základ, k němuž se vymezené období porovnává. Nejčastěji jsou dle ČSÚ používány níže uvedené míry inflace:

- Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen.

- Míra inflace vyjádřená přírůstkem spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku.
- Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen k předchozímu měsíci.
- Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen k základnímu období (rok 2005 = 100). (8)

2.3.3 Příčiny inflace

Co vlastně způsobuje, že cenová hladina roste, nebo klesá? Všechny tržní transakce obnášejí dvě sbíhající se síly – poptávku a nabídku. Jakékoliv vysvětlení měnících se cenových hladin tedy musí mít kořeny v jedné z těchto dvou základních tržních sil.(5)

Poptávkou tažená inflace:

V tomto případě působí na zvyšování cenové hladiny tlaky na poptávkové straně ekonomiky. Předpokládejme, že díky akumulovaným úsporám nebo snadnému přístupu k úvěru kupují spotřebitelé více výstupu, než ekonomika produkuje. Výrobci budou vyprodávat zásoby, tím zpozorují zvýšenou poptávku a začnou navyšovat ceny. Výsledkem bude zvýšení cen vyvolané poptávkou, která rostla, zatímco množství peněz v oběhu se nezměnilo. Neboli pokles ochoty lidí držet peníze vede i růstu inflace. Pokud si lidé přejí držet z nějakého větší zásobu hotovosti, dojde na trhu k převaze nabídky nad poptávkou a tím k poklesu cen.(12)

Náklady tlačná inflace:

Růst cen vyvolaný na straně nabídky může nastat z důvodu zvýšení cen materiálových vstupů, prosazení vyšších mezd odbory nebo živelných či jiných katastrof, atd. K dalším příčinám patří růst (pokles) produktivity práce, například z důvodu technického nebo technologického

pokroku. Čím rychleji roste produktivita, tím rychleji roste kupní síla peněz, protože tatáž peněžní jednotka je schopna koupit více zboží či služeb, kterých se produkuje v důsledku snížených nákladů více. Neboli zvýšená produktivita práce působí protiinflačně.(12)

2.3.4 Vliv inflace na hospodářství

Vliv inflace na hospodářství je rozporuplný. Inflace může hospodářství ovlivňovat negativně, ale i pozitivně, a to v závislosti na její míře, resp. na jejím tempu.

Podle tempa (míry) růstu dělíme inflaci na:

- **Mírnou – v rozpětí cca 0 – 10 % ročně.**

V tomto případě inflace aktivuje proces kapitalizace peněz, které se nevyplatí mít doma bez zúročení. Peníze se přeměňují v kapitál – ať už výrobní, obchodní či bankovní, který v podobě bohatství dynamizuje rozvoj ekonomiky jako celku. V takovém případě jde o pozitivní ovlivňování ekonomiky. Při zvyšování výroby v důsledku kapitalizace dojde k převaze nabídky nad poptávkou, na kterou trh reaguje snížením ceny. Takto mírná inflace dokáže korigovat sama sebe.

- **Pádivou – v rozpětí cca 10 – 50 % ročně.**

Její vliv může být pozitivní (jako u mírné inflace) i negativní (jako u hyperinflace). Záleží především na celkovém stavu ekonomiky, na dosavadním tempu inflace, ale i na vývojové fázi hospodářského cyklu.

- **Hyperinflaci – nad 50 % ročně.**

Při hyperinflaci peníze velmi rychle ztrácejí svou kupní sílu, znehodnocují se úspory, to vede k preferenci okamžitých nákupů, tedy zvyšování poptávky. Na trhu dochází takto k inflačně vyvolávanému převisu poptávky nad nabídkou, který je řešen zvýšením cen, které má zpravidla trvalý charakter. Hyperinflace prohlubuje ekonomickou nerovnováhu, má tendenci provokovat další vzestup míry inflace a působí na ekonomiku negativně (3).

2.3.5 Ekonomické důsledky inflace

Mikroekonomické důsledky inflace:

Inflace znamená pro některé lidi zhoršení ekonomické situace, pro jiné znamená zlepšení. Závisí na tom, jak se mění ceny u zboží a služeb, které každá osoba skutečně prodává či nakupuje a jak tyto změny ovlivní výši reálného důchodu. Mikroekonomické důsledky inflace se dorážejí v redistribuci důchodů a bohatství. Důchodový efekt: Lidé, jejichž nominální důchody rostou rychleji (pomaleji) než míra inflace, získají ve výsledku větší (menší) podíl reálného důchodu. Efekt bohatství: Lidé, kteří vlastní aktiva, jejichž nominální hodnota roste rychleji (pomaleji) než inflace, budou na tom ve výsledku lépe (hůře) než ostatní. Někdy je zmiňován i cenový efekt, který říká, že lidé, kteří preferují zboží a služby, jejichž cena se zvyšuje nejpomaleji, získávají ve výsledku větší podíl reálných důchodů.(5)

Makroekonomické důsledky inflace:

Z makroekonomického hlediska může inflace měnit velikost a složení výstupu, a to prostřednictvím změny spotřeby, práce, úspor, investic a podnikatelského chování. Mezi makroekonomické důsledky inflace patří nejistota, zkrácené časové horizonty, spekulace, vyšší zdanění při inflaci, dezinflační rizika. Nejistota: Mění-li se cenová hladina zásadním způsobem, je obtížnější provádět (především dlouhodobá) ekonomická rozhodnutí (např. Změny cenové hladiny ovlivní výrobní rozhodnutí firmy, která zvažuje vybudovat novou továrnu.). Zkrácené časové horizonty: Lidé čelící inflační nejistotě, zkracují své časové horizonty. Odkládají nebo ruší své výdajové plány, jejich poptávka klesá a způsobí pokles nabídky. Ekonomika skončí pod křivkou produkčních možností a s vyšší nezaměstnaností.

Vyšší zdanění při inflaci: Při inflaci se zvyšují důchody, lidé se přesunují do vyšších daňových tříd a platí vyšší progresivní daně.(9)

2.4 Měnový kurz¹⁾

Ekonomický prospěch z mezinárodního obchodu se zbožím a aktivy je podobný jako prospěch z obchodu uvnitř země. Rozdíl však spočívá v tom, že v obchodě se zbožím a aktivy uvnitř země se používá jedna měna, kdežto v obchodě mezi zeměmi se používají různé měny a ne všechny mají stejné vlastnosti. **Kurz měny** představuje poměr, v němž se vyjadřuje kvantitativní vztah mezi jednotlivými měnami. V případě **konvertibilní měny** (volně směnitelné), která je schopna zprostředkovávat transakce legálně i za hranicemi státu, je její kurz stanovován tržně. Změna kurzu může být dána buď jejím zvýšením ke vztahu ke druhé měně, pak hovoříme o **apreciaci kurzu**, nebo snížením – hovoříme o **depreciaci kurzu**. **Nekonvertibilní měna** je schopna zprostředkovávat obchodní operace legálně pouze na teritoriu státu, který ji emitoval a její kurz stanovuje finanční orgán státu. Snížení kurzu takové měny pak nazýváme **devalvací**, zvýšení **revalvací**.

2.4.1 Reálný a nominální měnový kurz

Pro mezinárodní transakce je obvykle nezbytné vyměnit jednu měnu za jinou. Poměr, v jakém se dvě měny navzájem směňují, se nazývá **nominální reálný kurz** dvou měn. Nominální měnový kurz tedy udává počet jednotek zahraniční měny, za které je možné koupit jednu jednotku domácí měny a naopak.

1) Tato podkapitola byla vypracována na základě teorie z knih uvedených v seznamu literatury pod číslem (2) a (4).

Reálný měnový kurz země je poměr ceny průměrného domácího výrobku nebo služby a ceny průměrného zahraničního výrobku nebo služby, přičemž obě ceny jsou vyjádřeny ve stejné měně. Reálný měnový kurz je důležitým ekonomickým ukazatelem. Při vysokém reálném kurzu (tj. při jeho znehodnocení) je domácí zboží v průměru dražší než zahraniční. Vysoký reálný měnový kurz vede k omezení vývozu a ke snížení dovozu a čistý vývoz bude mít tendenci být malý. Oproti tomu při nízkém reálném měnovém kurzu bude snazší vyvážet

(cena výrobců bude nižší než zahraničních konkurentů) a domácí obyvatelé budou kupovat méně zahraničního zboží (protože dovážené zboží bude v poměru k domácímu zboží drahé). Čistý vývoz při nízkém reálném měnovém kurzu bude mít tendenci vzrůstat.

2.4.2 Teorie parity kupní síly

Základní teorie o tom, čím je určen nominální měnový kurz, se nazývá parita kupní síly. Podle této teorie jsou nominální měnové kurzy určeny zákonem jediné ceny. **Zákon jediné ceny** říká, že cena mezinárodně obchodovatelného zboží při poměrně nízkých dopravních nákladech musí být na všech místech stejná. Jinými slovy, nejsou-li dopravní náklady, pytel obilí by měl stát v Sydney stejně jako v Bombaji (což je nerealistický předpoklad). Teorie parity kupní síly pak bude vyjadřovat fakt, že nominální měnový kurz mezi měnami dvou zemí je determinován poměrem cenových úrovní těchto dvou zemí. Jestliže tedy jeden pytel obilí stojí v Sydney 5 australských dolarů a v Bombaji 150 rupií a platí-li zákon jediné ceny, pak bude nominální měnový kurz mezi Austrálií a Indií 30 rupií za jeden australský dolar. Teorie parity kupní síly je užitečná pro předvídání změn v nominálních měnových kurzech na poměrně dlouhé období. Je užitečná pro vysvětlení zejména znehodnocení měnového kurzu pro země s vysokou inflací. V předvídání krátkodobých měnových kurzů je však méně úspěšná. Krátkodobé výkyvy měnového kurzu se dají vysvětlit pomocí analýzy nabídky a poptávky, jejichž vývoj determinuje vývoj měnového kurzu.

Překážky působení zákona jediné ceny:

Zákon jediné ceny platí pro široce obchodované standardizované komodity (např. obilí, zlato). Ne všechny statky se však obchodují v mezinárodním měřítku a ne všechna zboží jsou standardizované komodity, protože v mezinárodním obchodě působí některé překážky. Jsou to především dopravní náklady a četná obchodní omezení (např. cla a kvóty), která zvyšují ceny zboží v obchodě mezi zeměmi. Z důvodu tohoto cenového zvýšení se pak určité statky a služby stávají neobchodovatelné, protože výše zmíněné náklady snižují zisky. Kdyby chtěli například Indové vyvážet služby svých holičů do Austrálie, museli by pokaždé, kdyby se zákazník chtěl nechat ostříhat, dopravit indické holiče do Austrálie, což by velmi zvýšilo cenu služby. Obecně platí, že čím je podíl neobchodovatelných statků v produkci země větší, tím menší je platnost teorie parity kupní síly pro vysvětlení nominálního kurzu země. Mezi další

překážky lze jmenovat: fiskální a monetární politiky prováděné vládami v jednotlivých zemích, existence rozdílných relativních cen identických produktů v různých zemích (např. jako důsledek monopolu, aj.), vznik nového druhu produktu v některé zemi vyvolá jeho exportní expanzi a vede ke vzniku poptávky po měně této země vedoucí k její apreciaci, atd.

2.4.3 Nabídka a poptávka jako determinanty měnového kurzu

V této kapitole budou stručně vysvětleny faktory, které ovlivňují nabídku a poptávku po domácí měně, a tudíž i měnový kurz.

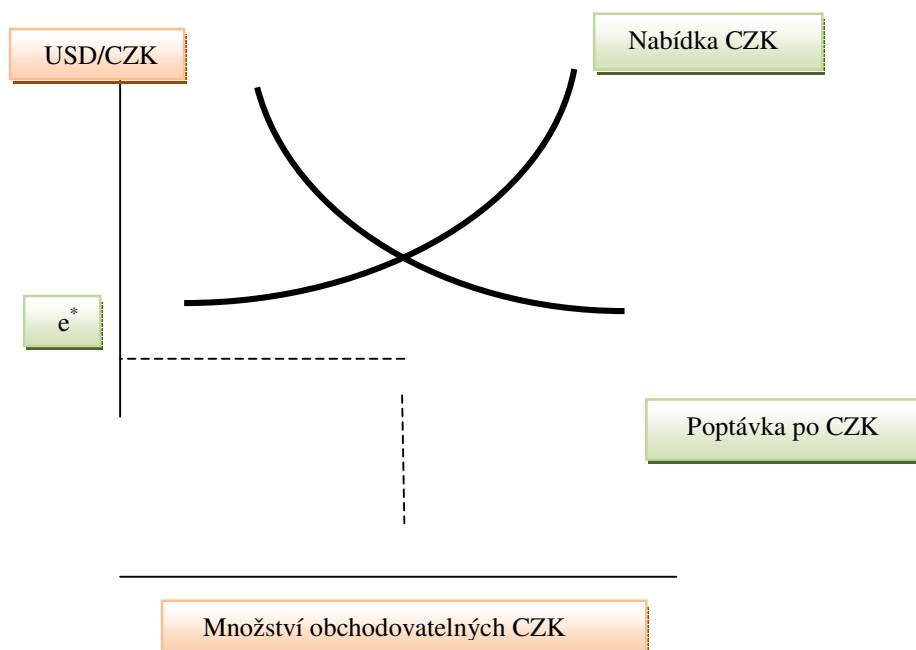
Poptávku po domácí měně – např. poptávku po korunách tvoří vývozy zboží a služeb domácí země (měna je poptávána subjekty ostatních zemí k zaplacení exportů zboží a služeb z domácí země) a kapitálový příliv do dané země (nákupy obligací a akcií domácí země subjekty ostatních zemí, aj.). Poptávka po domácí měně je klesající. Čím více jednotek zahraniční měny musí zaplatit cizinci za 1 jednotku tuzemské měny, tím pro ně budou výrobky tuzemské země dražší a aktiva méně přitažlivá, proto křivka klesá.

Faktory, které povedou ke změně poptávky po domácí měně a tím k posunu poptávkové křivky jsou: zvýšený (snížený) zájem o tuzemské zboží, růst (pokles) reálného HDP v zahraničí – vede k vyšší (nižší) poptávce po dovozu z domácí země, zvýšení (snížení) reálné úrokové míry – vede k větší (menší) přitažlivosti investorů.

Nabídku měny domácí země – např. nabídku korun – tvoří dovozy zboží a služeb (subjekty v ČR potřebují zahraniční měnu a nabízejí tak měnu domácí, aby mohly zaplatit dovozy zboží a služeb do ČR), jakož i kapitálové odlivy (např. dividendy a úroky z investic cizích subjektů v domácí zemi). Křivka nabídky domácí měny je rostoucí. To znamená, že čím méně korun budou muset zaplatit čeští občané za jednu jednotku zahraniční měny, tím pro ně budou zahraniční výrobky levnější a aktiva přitažlivější, nabídka korun poroste a naopak. Faktory, které ovlivňují nabídku měny, jsou: rostoucí preference pro zahraniční zboží, růst reálného HDP v tuzemsku – vyšší HDP znamená vyšší příjmy a vyšší dovoz, zvýšení reálné úrokové

míry. Opačně pak bude působit snížená poptávka po zahraničním zboží, nižší tuzemský HDP a nižší úroková míra.

Graf č. 1 - Nabídka a poptávka po korunách na devizovém trhu

Zdroj: zpracování vlastní, námět grafu převzat knihy uvedené v seznamu literatury pod číslem (2)

Nabídka korun na měnovém trhu stoupá, protože větší množství dolaru nabízeného za každou korunu činí americké výrobky, služby a aktiva pro české kupující přitažlivější. Poptávka po dolarech klesá, protože držitelé korun budou ochotni kupovat dolary méně, čím budou dolary v korunovém vyjádření dražší. Při rovnovážném kurzu e^* , který se nazývá též základní rovnovážný měnový kurz, se množství nabízené měny na měnovém trhu shoduje s množstvím poptávané měny.

2.4.4 Monetární a fiskální politika a měnový kurz

Monetární a fiskální politika jsou jedny z nejdůležitějších faktorů, které ovlivňují měnový kurz země. Na měnový kurz působí především prostřednictvím změn reálné úrokové míry.

Monetární politika:

Monetární expanze znamená zvýšení nabídky reálných peněžních zůstatků, což vede (za předpokladu dokonalé kapitálové mobility a nezměněné IS křivce) k posunu křivky LM doprava, tím dojde k tlaku na snížení domácí úrokové sazby pod úroveň světové a ke zvýšení produkce. Snížení úrokové sazby (oproti světové) vyvolá kapitálové odlivy a poptávka po domácí měně klesne – posune se doleva. Tyto okolnosti vyvolají tlaky na pokles (depreciaci) nominálního měnového kurzu domácí země, která stimuluje vývozy ze země a zdražuje dovozy. Zpřísní-li centrální banka monetární politiku, reálné peněžní zůstatky klesnou, křivka LM se posune doleva a úroková míra vzroste. Zvýšení domácí úrokové míry zvýšilo přitažlivost tuzemských aktiv pro zahraniční investory. Vyšší poptávka po těchto aktivech vyvolá růst poptávky po tuzemské měně, která se tímto posune doprava a nominální měnový kurz se zhodnotí. Závěrem můžeme říci, že při pohyblivém měnovém kurzu vede přísnější monetární politika ke snížení čistého vývozu i výdajů na spotřebu a investice. Naopak volnější monetární politika vede k oslabení dolaru a k podpoře čistého vývozu, nízká reálná úroková míra pak stimuluje vyšší spotřebitelské výdaje a investice.

Fiskální politika:

Dojde-li k fiskální expanzi (za předpokladu dokonalé kapitálové mobility a nezměněné LM křivce), křivka IS se posune doprava a zvýší se domácí úroková sazba. Vychýlení domácí úrokové sazby nad úroveň světové vyvolá kapitálový příliv do země a tlak na apreciaci domácí měny, protože na měnovém trhu vzroste poptávka po této měně. Oproti tomu fiskální restrikce vyvolá snížení úrokové míry pod světovou, což zapříčiní odliv kapitálu ze země a pokles poptávky po tuzemské měně na měnovém trhu. V důsledku těchto událostí dojde k depreciaci domácí měny.

2.5 Platební bilance

„Platební bilance představuje úhrn plateb jdoucích z domácí země do ostatních zemí k úhrnu plateb z ostatních zemí světa do domácí země.“[5]

Platební bilance je tedy statistický účetní záznam, sestavený na základě podvojného účetnictví, který sumarizuje všechny ekonomické transakce mezi subjekty domácí země a subjekty ostatních zemí za určité časové období. Jinými slovy charakterizuje vztah národní ekonomiky s ostatním světem prostřednictvím toků zboží, služeb a kapitálu a její vývoj je úzce svázán s vývoje devizového kurzu.

2.5.1 Struktura platební bilance

Současná struktura platební bilance ČR vychází z metodiky sestavené Mezinárodním měnovým fondem z roku 1993. Dle této metodiky je platební bilance sestavována od roku 1997. (9)

Vertikální struktura platební bilance

Základem vertikální struktury je rozdělení všech operací do dvou skupin – na kreditní a debetní, přičemž první skupina operací je značena znaménkem (+) a druhá skupina znaménkem (-). Za orientační kritérium pro zařazování transakcí do těchto skupin můžeme považovat vztah dané transakce k devizové nabídce a poptávce. Zatímco kreditní operace představují na trhu devizovou nabídku, debetní devizovou poptávku. Neboli znaménkem (+) se označují všechny operace, v jejichž důsledku dochází k přílivu zahraniční měny do ekonomiky, znaménkem (-) položky, se kterými je spojen odliv zahraniční měny z ekonomiky.

Tabulka č. 2 - Vertikální struktura platební bilance

Kredit (+) devizová nabídka	Debet (-) devizová poptávka
----------------------------------	----------------------------------

Export zboží	Import zboží
Export služeb	Import služeb
Import důchodů	Export důchodů
Import transferů	Export transferů
Import kapitálu	Export kapitálu
Snížení devizových rezerv	Zvýšení devizových rezerv

Zdroj: <http://old.mendelu.cz/~econom/pdf/makro1/prednaskabp.pdf>

Tabulka č. 3 – Horizontální struktura platební bilance

	Kredit (+)	Debet (-)
Zboží		
Služby		
Důchody		
Transfery		
Dlouhodobý kapitál		
Krátkodobý kapitál		
Devizové rezervy		

Zdroj: <http://old.mendelu.cz/~econom/pdf/makro1/prednaskabp.pdf>

Horizontální struktura spočívá v rozdílném členění jednotlivých účtů v závislosti na potřeby ekonomické analýzy. Bilance spíše informativního charakteru obsahuje okolo dvaceti položek, podrobnější analytické bilance mívají obvykle více než 100 položek. Toto členění chápe platební bilance jako rozdíl příjmů a výdajů položek uvedených v tabulce.

Nejpoužívanější je forma horizontální struktury platební bilance vytvořená Mezinárodním měnovým fondem, kterou převzala i Česká národní banka.

2.5.2 Základní struktura platební bilance podle ČNB

1. Běžný účet

1.1 Obchodní bilance

1.2 Bilance služeb

1.3 Bilance transferů

1.4 Bilance běžných převodů

2. Kapitálový účet

3. Finanční účet

3.1 Přímé investice

3.2 Portfoliové investice

3.3 Ostatní investice

4. Saldo chyb a opomenutí

5. Změna stavu devizových rezerv

Běžný účet se skládá z bilance služeb, obchodní bilance, bilance běžných převodů a bilance výnosů. **Obchodní bilance** zahrnuje veškeré přeshraniční platby firem a domácností, které nemají povahu mezinárodních investic. Jedná se tedy o platby uskutečněné za dovoz a vývoz zboží. **Bilance služeb** představuje platby za dovoz a vývoz služeb z oblasti dopravy, cestovního ruchu a ostatních služeb. Obchodní bilance s bilancí služeb bývá označena jako *bilance výkonů*. **Bilance běžných převodů** zahrnuje zejména převody pracovních příjmů, hospodářské pomoci a dary. Je charakteristická tím, že nevede ke vzniku zahraničních pohledávek nebo zahraničních závazků země. **Bilance výnosů** – označována též jako bilance důchodů z výrobních faktorů zahrnuje hlavně pracovní důchody, zisky, dividendy, úroky, aj.(9)

Kapitálový účet zahrnuje převody kapitálového charakteru nevýrobních nefinančních hmotných aktiva a nehmotných práv (tj. patenty, autorská práva, transfery kapitálových zdrojů spojené s migrací obyvatelstva). (9)

Finanční účet, vyjadřující vývoj pohledávek a závazků rezidentů dané ekonomiky vůči zahraničí, se člení na přímé zahraniční investice, portfoliové investice a ostatní investice. **Přímé investice** se dělí na přímé tuzemské investice do zahraničí a přímé zahraniční investice do domácí země. Představují podíl na základním kapitálu podniku, který umožňuje efektivní vliv na řízení tohoto podniku, jakož i ostatní kapitálové transakce mezi podnikem a přímým investorem (např. reinvestované zisky). **Portfoliové investice** jsou investice do obligací a nízkých kapitálových účastí. **Ostatní investice** se rozděluje na dlouhodobé a krátkodobé. Představují především pohyb pohledávek a závazků plynoucích z poskytování a splácení z úvěrů, mezibankovních úvěrů, transakcí spojených s cílem zisku z úrokových nebo kurzových rozdílů, aj. (9)

Chyby a opomenutí vyjadřují rozdíl mezi výsledkem běžného, kapitálového a finančního účtu na straně jedné a změnou rezerv na straně druhé, který je způsoben například nedokonalostmi v provádění evidencí toků (časový nesoulad mezi pohybem zboží a jeho skutečným zaplacením), metodickými problémy (např. zjišťováním údajů z různých zdrojů – celních a bankovních statistik, odhady některých položek, kurzové přepočty, atd.), nelegálními transakcemi, aj. (9)

Změna devizových rezerv vyjadřuje vývoj aktiv v dispozici centrální banky, a to zejména zahraničních národních měn, zlata, aj.

2.5.3 Nerovnováha platební bilance a její vliv na další makroekonomické veličiny

Deficit platební bilance domácí země znamená, že je na mezinárodních finančních trzích přebytek domácí měny, což vyvine tlak na depreciaci měnového kurzu. Deficit platební bilance, a to jak deficit běžného účtu (v důsledku zvýšení důchodu), tak i deficit kapitálového účtu (v důsledku snížení domácí úrokové sazby) způsobí, že na trhu deviz dojde k převaze nabídky domácí měny nad poptávkou po ní, což způsobí, že domácí měnový kurz bude depreciovat. Depreciace kurzu domácí měny zvýší konkurenceschopnost tuzemských výrobců na světových trzích a růst čistého exportu v důsledku zvýšené zahraniční poptávky. Růst poptávky se odrazí pozitivně v růstu celkového produktu.

Při **aktivním saldu platební bilance** vzniká tlak na zhodnocení tuzemského kurzu. Apresiasi domácího kurzu zhorší konkurenceschopnost tuzemských exportérů na mezinárodních trzích. Zhoršením vývozu doprovázené růstem dovozu zhorší čistý export. Snížení poptávky se následně promítne do poklesu domácího produktu.

Na závěr lze konstatovat, že pasivní saldo platební bilance se promítne do depreciace kurzu domácí měny, zlepšení čistého exportu, růstu agregátní poptávky a zvýšení produktu. Přebytek platební bilance se odrazí v apreciaci domácí měny, zhoršení čistého exportu, poklesu agregátní poptávky a snížení produktu.(4)

3.0 Analýza a komparace makroekonomických ukazatelů České a Slovenské republiky

3.1 Hrubý domácí produkt

3.1.1 Vývoj hrubého domácího produktu v České republice

Na počátku 90. let vyvolal přechod z centrálně plánované ekonomiky na tržní ekonomiku prudké změny a zvraty ve vývoji HDP. K největšímu poklesu HDP došlo hned v 1. a 2. roce této transformace, kdy cenová liberalizace, liberalizace zahraničních obchodních aktivit, devalvace české měny a restriktivní makroekonomická politika vedly k růstu cenové hladiny a oslabily tak domácí poptávku. Zároveň rozpad trhů RVHP vedl ke snížení vnější poptávky a k poklesu vývozu. V roce 1993 začala česká ekonomika oživovat a spolu s ní stoupal i HDP, jeho růst však negativně působil rozpad Československa. Nejvyšší růst HDP v 90. letech byl zaznamenán v roce 1994 a 1995. Po většinu dalšího desetiletí počínaje rokem 2000 docházelo k jeho soustavnému růstu. V roce 2006 a v první polovině roku 2007 dosahoval růst HDP svého maxima. Ve 3. čtvrtletí roku 2007 se česká ekonomika dostala na vrchol svého

ekonomického cyklu a růst HDP pak následně přešel do fáze zpomalování. V roce 2008 došlo ke zlomu a do české ekonomiky se začala pronikat celosvětová finanční krize. Hospodářství ČR se tak ocitlo od října roku 2008 do dubna roku 2009 v recesi, která se promítla do poklesu růstu sledovaného ukazatele. (8)

Tabulka č. 4 - Vývoj reálného HDP v ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HDP	2 189,2	2 242,9	2 285,5	2 367,8	2 474,0	2 630,3	2 808,8	2 975,9	3 071,6

Zdroj: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas>

Pozn. HDP je vyjádřen ve stálých cenách roku 2000

Na růstu HDP se v roce 2000 podílel v rozhodující míře průmyslový sektor, k jehož rozvoji přispíval příliv přímých zahraničních investic. Na hospodářský vývoj dále pozitivně působila domácí a zahraniční poptávka. I přes sílící vnější poptávku působil přírůstek zahraničního obchodu na HDP záporně z důvodu vysoké dovozové náročnosti vývozu. Vysoká spotřebitelská poptávka v tomto roce vyvolávala tlaky na růst domácí nabídky a podněcovala ji k vyšší produkci. Zvýšená výroba spolu s růstem zaměstnanosti a mezd se promítla do zvýšených spotřebitelských cen a do růstu inflace. Vyšší ceny společně s úpravami regulovaných cen oslabily koupěschopnost tuzemských spotřebitelů a působily tak negativně na tempo růstu HDP, ten v roce 2001 oproti roku 2000 zaznamenal mírný pokles. Další faktor podílející se na jeho útlumu, byl slabý ekonomický růst zemí EU, kam směřuje přes 80 % českého exportu. Dopad hospodářského útlumu zemí EU se v české ekonomice odrazil ve vývoji vývozu a nepřímo také v poklesu investic. Meziroční apreciacie kurzu koruny navíc oslabovala konkurenceschopnost českých exportérů na zahraničních trzích a zároveň zlevňovala dovozy, které tak vytvářely náročnější prostředí pro uplatnění českých výrobků na tuzemském trhu. V roce 2002 byl pokles HDP ještě umocněn dopady srpnových povodní, které se mimo jiné projeví i výrazným poklesem příjmů z turistiky. Slabý hospodářský růst táhla ve většinové míře domácí poptávka, která se začala vzpamatovávat z nepříznivých podmínek loňského roku. Na straně nabídky byl HDP podpořen nejvíce sektorem služeb, který vytvořil cca 60 % z jeho celkového objemu. Zpracovatelský průmysl se na jeho celkové tvorbě podílel jednou třetinou. Zpomalení hospodářského růstu v roce 2002 se od roku 2003 začalo každoročně postupně zlepšovat a v roce 2006 dosáhlo svého maxima. Růst HDP v roce 2003 byl podporován, stejně jako v předešlém roce, rostoucí domácí poptávkou – především výdaji na domácnost a na konečnou spotřebu. V pozadí zvýšené spotřebitelské konzumace mohlo stát soustavné zvyšování disponibilního příjmu domácností a také očekávaný růstu cen

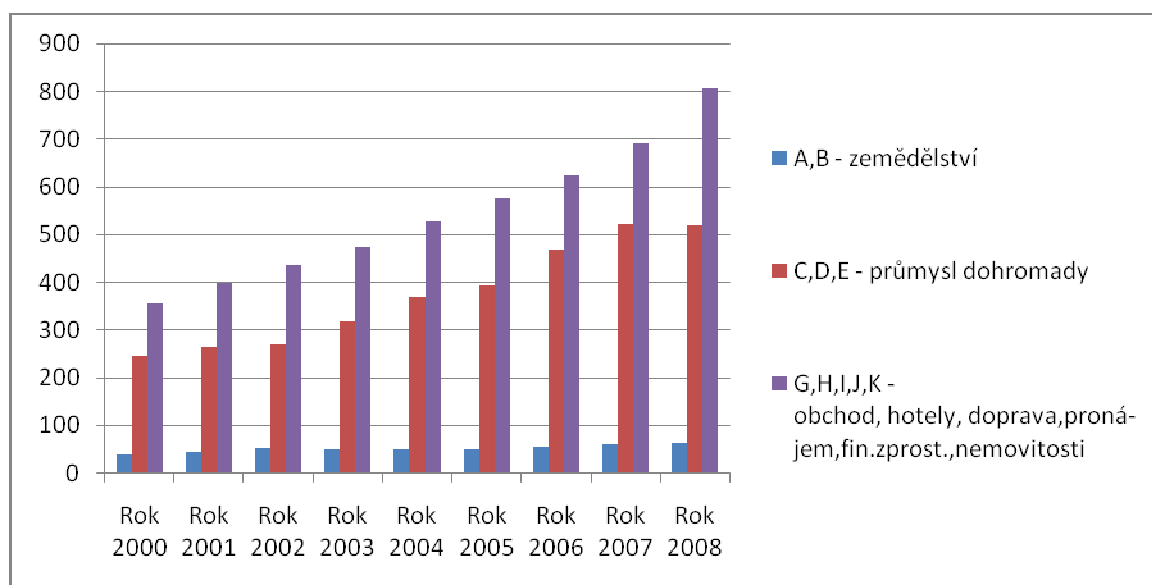
v roce 2004, jenž měl souviset s úpravami regulovaných cen a nepřímých daní v rámci vstupu ČR do EU. Pozitivní vliv na HDP měl i pomalejší růst trendu zhodnocování kurzu koruny a mírné zlepšení vnější poptávky, což se odrazilo do poměrně vysokého růstu vývozu. Dovoz však rostl rychleji a byl z hlavní části determinován domácí investiční poptávkou, jejíž vzestup způsobil příliv přímých zahraničních investic, související s privatizací státního majetku. Na straně nabídky k růstu HDP nejvíce přispíval sektor služeb a za ním zpracovatelský průmysl. V roce 2004 byl hospodářský růst stimulován zvyšující se exportní výkonností, která souvisela s další vlnou přílivu PZI a vstupem ČR do EU. Dalo by se říci, že příliv přímých zahraničních investic patrný od počátku sledovaného období se promítl výrazněji do zvýšení HDP se zpožděním až v letech 2004 a 2005. Důvod spočíval v tuzemské poptávce po zahraničních technologiích a zařízeních, která v rámci přílivu zahraničních prostředků rozšiřovala své výrobní kapacity. Tyto rozšířené výrobní kapacity začaly od roku 2005 přinášet zisky ve formě čistého vývozu a zahraniční obchod začal tak významně přispívat k růstu HDP na rozdíl od předchozích let. Oproti tomu kladný vliv spotřebitelské poptávky na produkt již nepřispíval tak silně jako dříve. Hlavní podíl na tvorbě HDP již nenesl sektor služeb, ale sektor průmyslu s rychle rostoucími vývozy a zájmy investorů. Oslabení spotřebitelské poptávky mohlo spočívat v situaci na trhu práce, kdy se mzdy sice zvyšovaly, ale zaměstnanost rostla klesajícím tempem. Investice do průmyslové výroby doprovázené racionalizací výrobních činností přispívaly k růstu produktivity práce a tím snižovaly zaměstnanost, náklady a zlepšovaly tak výsledky finančního hospodaření podniků. V roce 2005 působily na růst hrubého domácího produktu obdobné faktory jako v roce 2004. Nejvyššího tempa růstu dosáhl hrubý domácí produkt v roce 2006. V porovnání s předchozím rokem se změnila jeho struktura. Příspěvek zahraničního obchodu, který byl dominantní v roce 2005, výrazně poklesl a zvyšoval se podíl domácí poptávky. Ta byla pozitivně ovlivněna růstem mezd, který dorovnával rostoucí inflaci. Zvýšené spotřební výdaje domácností podpořila také relativně nízká úroveň úrokových sazeb a vysoká úroveň spotřebitelské důvěry. Na nabídkové straně ekonomiky se na růstu hrubého domácího produktu podílel nejvíce zpracovatelský průmysl. Příspěvek služeb byl v porovnání s průmyslem nižší. Podíl zemědělského sektoru na tvorbě HDP každoročně klesal. Hospodářský růst v roce 2007 mírně zvolnil, ale byl však stále vysoký. Jeho struktura nezaznamenala v porovnání s loňským rokem výrazné změny. Růst HDP nejvíce ovlivňovala rostoucí spotřebitelská poptávka a tvorba hrubého fixního kapitálu. Podíl čistého vývozu na růstu produktu byl nízký, i když saldo obchodní bilance bylo kladné. Vysoký vývoz pravděpodobně determinovala vysoká úroveň domácí poptávky a dovozní náročnost vývozu.

Pokles HDP v roce 2008 byl způsoben začínajícími projevy dopadů finanční celosvětové krize na českou ekonomiku. (8), (14)

3.1.2 Vývoj hrubého domácího produktu na Slovensku

Slovenské hospodářství, po období slabého hospodářského růstu na konci 90. let, se zvyšovalo v posledním desetiletí velmi výrazným tempem. K jeho zrychlení přispěly strukturální reformy a následný významný příliv zahraničního kapitálu. Růst hrubého domácího produktu Slovenska je v poslední době úzce spojen s výrazným zlepšením jeho výrobních kapacit v průmyslovém sektoru, kde je většina nových podniků soustředěna do automobilového a elektrotechnického průmyslu a produkty v nich vyráběné jsou určeny především pro vývoz. Od roku 1995 do roku 2008 měl HDP měřený jak ve stálých cenách, tak v běžných cenách rostoucí tendenci. V rámci regionů Slovenska se na celkové tvorbě HDP podílel nejvíce Bratislavský kraj. Jako druhý se umístil Košický kraj v závěsu s Nitrianským, Trnavským a Žilinským krajem. Nejméně se na tvorbě HDP podílel kraj Prešovský. Nejvyšší podíl HDP na obyvatele se vytvořil v Bratislavském kraji, kde se produkovalo 1,9 -2,2 krát více HDP na obyvatele, než je vyčíslený průměr za celou Slovenskou republiku. (7)

Graf č. 2 - HDP v běžných cenách za vybrané odvětví (dle OKEČ) v mld. Sk v letech 2000 - 2008

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/MetaInfo.explorer?obj=35&cmd=go&s=1003&sso=3&so=81>

Jak je z grafu vidět, nejvíce se na tvorbě HDP podílí sektor služeb a průmyslu, výrazně zaostává sektor zemědělský. Největší vliv na pozitivní vývoj sektoru průmyslu a služeb má příliv přímých zahraničních investic. Dá se říci, že dynamický rozvoj průmyslové výroby značně ovlivňuje rozvoj a růst terciálního sektoru. Slovenská průmyslová výroba stojí v současnosti na třech odvětvích – výroba dopravních prostředků, výroba kovů a kovových výrobků a elektrotechnika.

Tabulka č. 5 - Vývoj reálného HDP na Slovensku v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HDP	938,8	970,7	1 016,8	1 065,0	1 119,9	1 193,2	1 294,5	1 429,5	1 520,8

Zdroj: http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg

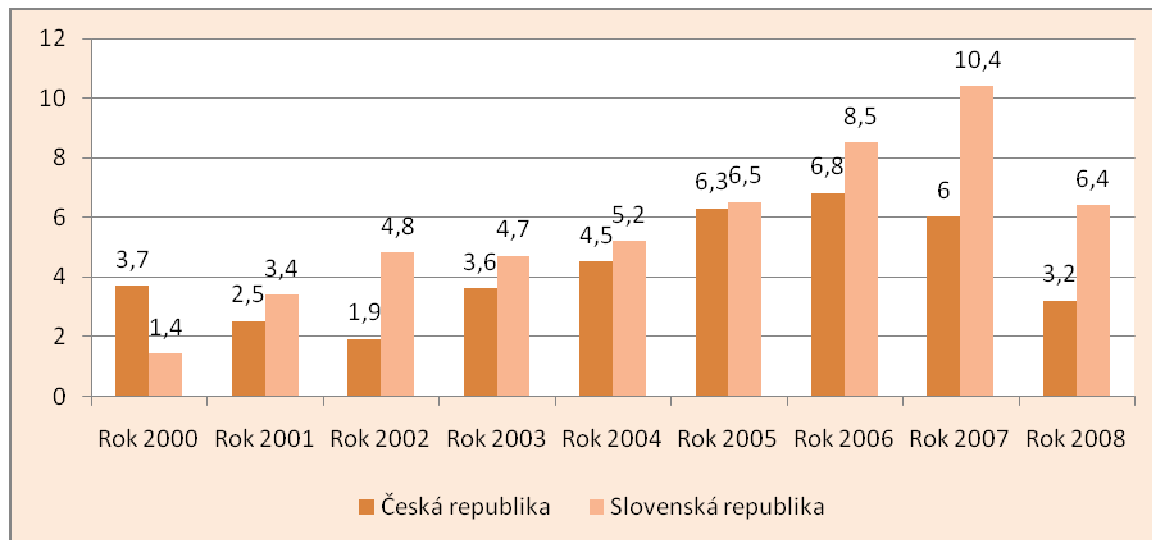
Pozn. reálný HDP je vyjádřen ve stálých cenách roku 2000

Vývoj hospodářství v roce 2000 byl ovlivněn opatřeními pro ozdravení ekonomiky, které přijala vláda v květnu 1999. Tyto opatření se spolu s nedostatečnou restrukturalizací podnikové sféry promítly do poklesu reálných mezd a zaměstnanosti, což negativně ovlivnilo spotřebu domácností a tím i vývoj HDP. Oslabená domácí poptávka byla dorovnáována rostoucími vládními výdaji. Pozitivem pro Slovenskou republiku bylo její přijetí do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a v závislosti na této okolnosti se následující rok zvýšilo ratingové hodnocení Slovenska, což mělo pozitivní vliv na příliv zahraničních investic a promítlo se do růstu HDP. V roce 2001 došlo k pozvolnému růstu výkonnosti ekonomiky a vývoj HDP ho následoval. Příliv přímých investic a růst reálných mezd se odrážel ve zvýšené domácí poptávce, která vytvářela tlaky na dovoz zboží a služeb. Tato skutečnost se spolu s odbytovými problémy slovenských exportérů promítla do velkého deficitu obchodní bilance a čistý vývoz tak působil na tempo růstu HDP negativně. V roce 2002 se růst HDP vyvíjel ve všech čtvrtletích rovnoměrně a vzrostl v běžných cenách o 8,8%. Jeho tvorbu ovlivnil nejvíce růst sektoru služeb, průmysl zůstal na stejné úrovni jako v roce 2001. Tvorba HDP se začala zvyšovat ve výrobě elektřiny, plynu a vody. Mírně vzrostla zahraniční poptávka, která snížila schodek obchodní bilance a pozitivně tak působila na

hospodářský vývoj. V roce 2003 se Slovensko začalo připravovat na vstup do EU a přijímalo opatření ve formě úprav nepřímých daní, konsolidace veřejných financí a úprav regulovaných cen. Tyto okolnosti působily proinflačně a promítly se do zvýšení cenové hladiny, což tlumilo především domácí poptávku a záporně působilo na zvyšování HDP. Ten přesto reálně vzrostl v oproti roku 2002 o 4,7 %. Pozitivním směrem ho ovlivnila zvýšená zahraniční poptávka, která poptávala zboží hlavně z automobilového průmyslu a zvyšovala vývoz. Kromě růstu průmyslu se na růstu HDP podílelo i stavebnictví a sektor služeb. V roce 2004 vstoupilo Slovensko do EU. Podle ECB byl růst HDP v členských státech nepatřících do eurozóny poměrně výrazný a jeho tempo bylo rychlejší než v eurozóně. Na růst slovenského HDP se podílela jak domácí, tak i zahraniční poptávka (odstranění obchodních překážek na trzích EU) a tvorba hrubého fixního kapitálu. Růst důvěry ve slovenský průmysl, vysoký stupeň využití kapitálu a zlepšení poptávky přispěly k oživení přímých zahraničních investic. Zvýšená domácí poptávka byla odrazem výrazného růstu soukromé spotřeby, který byl podpořen růstem disponibilních příjmů domácností souvisejícím se zlepšením na trhu práce. V roce 2005 došlo ke zpomalení růstu HDP, na kterém se podílel vysoký deficit platební bilance a zvýšená nezaměstnanost oproti roku 2004. Hybnou silou růstu HDP se v posledních letech staly přímé zahraniční investice, v důsledku kterých se zvyšovalo zavádění nových technologií, což pozitivně působilo na růst produktivity práce. Brzdu tohoto růstu byl však kvalifikační i geografický nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce, projevující se v nedostatku pracovních sil. V roce 2006 se růst HDP proti roku 2005 zvýšil. Na jeho růstu se podílela tak jako v předchozích letech domácí poptávka ovlivněná rostoucí soukromou spotřebou a neustálý růst vývozu do zemí EU. I přes vysoký vývoz zůstávalo saldo obchodní bilance i nadále pasivní z důvodu vysoké dovozové náročnosti vývozu. Výsledkem bylo, že čistý vývoz nevytvářel významný podíl na růstu HDP. V roce 2007 dosáhl růst HDP svého maxima. Na jeho tvorbě se podílely všechny hlavní výdajové složky. Rostla domácí i zahraniční poptávka, akorát tempo růstu hrubého fixního kapitálu se zmírnilo. Mezi další aspekty stimulující tvorbu HDP patřila snižující se nezaměstnanost, růst produktivity práce a růst přidané hodnoty v sektoru služeb – ubytování, stravování. Vysoký hospodářský růst se v roce 2008 zpomalil. Na jeho poklesu se podílelo oslabené vnější prostředí spolu s dopadem finanční krize na slovenskou ekonomiku ke konci roku. Přísnější podmínky financování a klesající ceny aktiv oslabily spotřebitelskou i podnikatelskou důvěru. (7), (15)

3.1.3 Shrnutí

Graf č. 3 – Růst reálného HDP v ČR a SR v letech 2000 - 2008

Zdroj: vlastní zpracování, údaje za Slovensko: [http://www.statistics.sk/databáze Slovstat](http://www.statistics.sk/databáze/Slovstat), údaje za ČR: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj

Pozn. Tempo růstu reálného HDP je vyjádřeno řetězovými indexy, které se vztahují ke stálým cenám roku 2000.

Jak ukazuje graf, tempo růstu slovenské ekonomiky je od roku 2001 do roku 2008 vyšší než tempo růstu ekonomiky v České republice. Podíváme-li se na jednotlivé výdajové části HDP, zjistíme, že česká spotřebitelská poptávka byla jednou z dominantních složek ovlivňující HDP v ČR v letech 2000 a 2001. Nejvíce se pak projevila v roce 2002 a 2003, kdy v pozadí jejího velkého objemu stál rostoucí disponibilní příjem domácností, který dorovnával růst inflace a zahraniční investice. V roce 2003 k jejímu nárůstu dále přispělo očekávané zvýšení cen v roce 2004, které souviselo se vstupem ČR do EU, konkrétně s úpravou regulovaných cen a nepřímých daní. V letech 2004 a 2005 působení spotřebitelské poptávky na HDP nebylo již tak dominantní. Její pokles byl zapříčiněn situací na trhu práce, kde se mzdy sice zvyšovaly, ale zaměstnanost rostla klesajícím tempem. Investice do průmyslové výroby doprovázené racionalizací výrobních činností přispívaly k růstu produktivity práce, tím snižovaly zaměstnanost a utlumovaly tak spotřebitelskou poptávku. V roce 2006 a 2007 byla poptávka opět jeden z faktorů, který nejvíce ovlivňoval růst HDP, k její velikosti přispěly mimo jiné i nízké úrokové míry a vysoká spotřebitelská důvěra. Ke konci roku 2008 domácí poptávka klesla, což byl důsledek dopadů finanční krize na české hospodářství. Podíl spotřebitelské poptávky na celkovém HDP na Slovensku, obdobně jako v ČR, měl nemalý význam. Její podíl na HDP dosahoval ale podstatně nižších hodnot než v ČR a její struktura byla také rozdílná. Tamější spotřebitelská poptávka byla v prvních letech sledovaného období značně

tlumena vysokou hodnotou inflace, kterou nestačil pokrývat růst mezd a vysokou nezaměstnaností. Její nízká úroveň však byla kompenzována stále se zvyšující zahraniční poptávkou. Nejnižší poptávka byla zaznamenána v roce 2000 a 2003. V posledních letech sledovaného období se poměr poptávky k ostatním výdajovým složkám na celkovém HDP zvyšoval, vzhledem k sílící spotřebitelské důvěře, klesající inflaci a nezaměstnanosti a přílivu zahraničních investic. Výdaje do investic, vedle spotřebitelské poptávky, v obou zemích významně působily na hospodářský rozvoj. V rámci investic, představovaly investice do fixního kapitálu největší podíl. K jejich zvýšení přispívali značně zahraniční investoři. Do České republiky jich proudilo však mnohem více než na Slovensko, kde se příliv přímých zahraničních investic projevil převážně ve spojení s privatizací. Nejvíce se investovalo do rozšíření již stávajících výrobních kapacit, nebo do výstavby na „zelené louce“ a vyrobené produkty byly určeny především pro vývoz. Čistý vývoz přispíval k ekonomickému růstu v obou zemích převážně negativně. Česká republika byla však v tomto ohledu lepší než Slovensko. Její obchodní bilance byla od roku 2005 kladná a čistý vývoz tvořil v tomto roce dominantní složkou působící pozitivně na růst HDP. Na Slovensku nabývala obchodní bilance vždy záporného salda. Malý podíl čistého vývozu na celkovém HDP v obou zemích spočíval ve vysoké domácí poptávce po zahraniční produkci, vyvolané přílivem zahraničních investic a vysoké dovozní náročnosti vývozu produkovaného v obou ekonomikách. Vládní výdaje se sice na tvorbě hrubého domácího produktu podílely, ale vzhledem k již zmíněným výdajovým složkám, byla jejich výše méně významná.

3.2 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost, pojem který do roku 1990 česká ústava ani český zákoník práce neznaly, je jedním z mnoha problémů současné doby. Míra nezaměstnanosti lze všeobecně vyjádřit jako podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle (v procentech). Za nezaměstnané se podle mezinárodně srovnatelné metodiky (dle ILO) považují všechny osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne souběžně splňovaly tři podmínky:

- nebyly zaměstnané,
- byly připraveny k nástupu do práce,

- v průběhu posledních 14 dnů hledaly aktivně práci.

Mezi nezaměstnané osoby se řadí i ty, které nehledaly práci, protože ji už našly a jsou schopny nastoupit nejpozději do 14 dnů.

3.2.1. Nezaměstnanost v České republice

Rok 1989 ohlašoval konec socialismu, neboli konec období centrálně řízené ekonomiky, znamenal pro Českou republiku vstup do řady rozsáhlých hospodářských reforem, ve kterých se neopomnělo ani na trh práce. Tato transformace na počátku 90. let byla ekonomy spojována s počátkem rychlého růstu nezaměstnanosti. Opak byl pravdou. Byla to právě nízká nezaměstnanost, díky které se český pracovní trh odlišoval od jiných postsocialistických ekonomik. Privatizace, liberalizace cen a zahraničního obchodu, přispěly k tomu, že se české hospodářství na počátku 90. let rychle rozvíjelo kupředu. Počátkem roku 1995 začalo tempo růstu české ekonomiky klesat a bylo samozřejmě doprovázeno rostoucí mírou nezaměstnanosti. Nesoulad mezi poklesem výroby a velkým počtem zaměstnaných osob se promítl do nízké produktivity práce a přezaměstnanosti. Přezaměstnanost si vyžádala změny na pracovním trhu. Pracovní síly ubývaly v zemědělství, lesním hospodářství a přesouvaly se do terciální sféry. V roce 1997 se hospodářský růst i nadále zpomaloval a v roce 1998 se česká ekonomika ocitla v recesi. Jako její důsledek se komplikovala situace v podnikatelské sféře a trend nezaměstnanosti postupně gradoval. Dosahoval až do výše přes 9 %. Přispěl k tomu i útlum v těžebním průmyslu, především se jednalo o těžbu uhlí, doprovázený útlumem navazujících zpracovatelských odvětví. Nezaměstnanost v oblasti, dnes nazývané jako Ústecký a Moravskoslezský kraj, dosahovala rekordních hodnot. V České republice se tak objevuje strukturální nezaměstnanost, která je pro ni příznačná dodnes. V současnosti se však regionální problémy stírají. Vývoj nezaměstnanosti v 90. letech v číslech je uveden v následující tabulce. (11)

Tabulka č. 6 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR v letech 1991 - 1999

Roky	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Míra nezaměstnanosti v %	4,1	2,6	4,3	4,3	4,0	3,9	5,4	6,5	9,0

3.2.1.1 Hlavní specifika trhu práce v ČR:

Značné regionální rozdíly, strukturální nezaměstnanost:

Českou republiku tvoří tři historické oblasti: Čechy, položené na západě a Morava se Slezskem ve východní části státu. Jednotlivé regiony v těchto oblastech se liší mírou nezaměstnanosti a zaměstnanosti a možnostmi pracovního uplatnění. Nižší nezaměstnanost v Čechách, než na Moravě a ve Slezsku, je dána užší spoluprací s Německem a Rakouskem – poloha výhodná pro investory, možnost lidí dojíždět do zaměstnání přes hranice. Nejnižší míru nezaměstnanosti si zachovává Praha, která je od ostatních regionů dosti specifická. Regionální problém nezaměstnanosti je přímo propojen s restrukturalizací či útlumem některých odvětví a dále s kvalifikační s profesní strukturou pracovní síly. Nejvíce jsou postiženy regiony na severu republiky - regiony s velkou koncentrací těžkého průmyslu – těžba uhlí, hutnictví, strojírenství a chemického průmyslu. Problém na Moravě je spojen hlavně s „agrární“ nezaměstnaností. Možnost absorbovat tyto pracovníky v jiných odvětvích průmyslu či službách je komplikovaná z důvodu jejich nízké mobility a neodpovídající kvalifikace.

Nízká mobilita pracovníků:

Lidé v České republice nejsou moc ochotni stěhovat se za prací do jiného kraje, popřípadě regionu. Tato neochota spočívá ve vysoké ceně nemovitostí a nákladech na stěhování. Cena nemovitostí v České republice je neúměrně vyšší platům a mzdám, které lidé za svou práci dostávají. Dle mého názoru, je tento fenomén v dnešní době na ústupu. Ochotu měnit své bydliště kvůli práci a výdělku mají především mladí lidé a absolventi středních či vysokých škol.

Rovné příležitosti mužů a žen na trhu práce:

Oblast, kde má rovná příležitost mužů a žen na trhu práce největší mezery, je disparita mezd u mužů a žen. Základním mezinárodním konceptem při srovnávání výdělků mužů a žen je tzv. Gender Pay Gap (*GPG*), tedy mezera mezi platem ženy a muže vyjádřená jako relativní podíl ženského výdělku vůči mužskému, počítaná buď na základě průměrných mezd či mediánů. Dlouhodobě se průměrná mzda žen pohybuje zhruba na třech čtvrtinách mzdy mužů, přičemž dochází k velmi pomalému zvyšování tohoto poměru. Zatímco v roce 2000 byl tento poměr 73,3 %, v roce 2007 to bylo 75,2 %. Nízké platové ohodnocení ženy v České republice je spojováno s malým podílem žen ve vedoucích pozicích a se vzdělanostní strukturou žen. Ženám se sice dostává dostatečné výše kvalitního vzdělání, ale ve „špatně“ volí výběr pracovního oboru. Odborná literatura mluví o generovém stereotypu výběru oboru povolání – málo žen se pohybuje v oborech s technickým zaměřením. Ženy dominují v takových zaměstnáních, které jsou na trhu práce buď málo poptávané, nebo hůře placené – jako je zdravotnictví, školství a různé oblasti sociální péče. (13)

3.2.1.2 Nezaměstnanost v krajích ČR

Nezaměstnanost v jednotlivých krajích České republiky dosahuje rozdílných hodnot. Tuto skutečnost zapříčinily strukturální rozdíly mezi jednotlivými kraji. Nejpriznivější pozice, v rámci srovnání konkurenceschopnosti krajů a sní související zaměstnanosti, je pozice Prahy, Středočeského, Plzeňského, Jihočeského a Libereckého kraje. Všechny tyto kraje vykazují nadprůměrnou ekonomickou a inovační výkonnost. Nejvyšší zaměstnanost vykazuje již tradičně kraj Praha, v závěsu stojí kraj Středočeský, Jihočeský, Královéhradecký a Plzeňský kraj. Důvod, proč tyto kraje vykazují nejnížší čísla v počtu nezaměstnaných a nejvyšší čísla ve výši průměrných hrubých nominálních mezd jsou popsány v následujících řádcích. Nízká nezaměstnanost především spočívá v demografické skladbě obyvatel. Je zde zvýšený podíl osob v produktivním věku (to je dáno stěhováním mladých lidí za prací do těchto krajů, hlavně do Prahy) a vysoká vzdělanostní úroveň populace. Velkou roli hraje také vysoký stupeň mobility obyvatel. V Praze, Hradci a Plzni je tento fakt potvrzen vysokou kvalitou služeb městské hromadné dopravy. Zároveň nová dálnice z Hradce Králové, Mladé Boleslavi a z Brna do Prahy vedoucí přes Středočeský kraj, toto tvrzení jen potvrzuje. K vysoké zaměstnanosti přispívá také vysoká koncentrace tuzemských i zahraničních podnikatelských

subjektů, které nabízí široké spektrum ekonomických činností. S nízkou nezaměstnaností souvisí i vývoj průměrných mezd. Nejvyšší průměrná hrubá nominální mzda v je vyplácena v Praze a stojí vysoko nad průměrem republiky. V roce 2008 činila průměrná pražská mzda 30 496 Kč což je o 6 214 Kč nad celorepublikovým průměrem za stejné období. Místo druhého nejúspěšnějšího kraje České republiky zaujímá dlouhodobě kraj Středočeský. Důvod, proč tomu tak je, je úzká návaznost středočeského trhu práce na trh práce v Praze. Průměrná měsíční hrubá nominální mzda dosáhla v kraji v roce 2008 výše 23 735 Kč a vzrostla proti roku 2007 o 6,4 %. V roce 2008 měl Středočeský kraj mzdu o 547 Kč nižší než je průměr ČR. Je to sice po hlavním městě druhá nejvyšší průměrná mzda mezi kraji v ČR, ale průměrná mzda v Praze je oproti tomuto kraji o 6 761 Kč vyšší. Naproti tomu, kraje s podprůměrnou inovační a ekonomickou výkonností jsou kraje Moravskoslezský, Olomoucký, Karlovarský a Ústecký. Všechny tyto kraje zároveň dosahují nízké či dokonce nejhorší kvality života. Kraje Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský jsou na předních místech v počtu nezaměstnaných a v počtu nejnižších nabídek volných míst. Je to dáno především úbytkem těžby nerostných surovin a na ni navazujícího zpracovatelského průmyslu. Dalším významným faktorem vysoké nezaměstnanosti, je vzdělanost obyvatel. Teplice, Chomutov, Sokolov a Karviná se řadí mezi regiony s nejhorší strukturou vzdělání v ČR. Je zde také největší podíl nezaměstnaných jen se základním vzděláním. Zároveň mají tyto kraje problém se zaměstnaností mladých lidí ve věku 15 – 19 let. Zbývající kraje České republiky vykazují nižší ekonomickou výkonnost, než je průměr celé republiky, ale zato nadprůměrnou inovační výkonnost a spíše vyšší kvalitu života, takže se dá očekávat, že nezaměstnanost v těchto krajích bude do budoucna klesat. (8)

3.2.1.3 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR

Tabulka č. 7 – Obecná míra nezaměstnanosti v ČR v letech 2000 – 2008

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra nezaměstnanosti v %	8,8	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4

Zdroj: www.czso.cz

Rok 2000 – 2002

Vývoj nezaměstnanosti kolem roku 2000 byl poznamenán recesí, která zasáhla Českou republiku v roce 1999. Důsledkem této recese se zkomplikovala situace v podnikatelské sféře a čísla nezaměstnanosti se pohybovaly mezi osmi až devíti procenty. K těmto číslům přispělo i omezování těžby nerostných surovin. Nezaměstnanost v Ústeckém a Moravskoslezském kraji dosahovala rekordních hodnot a vyzdvihovala celorepublikový průměr nahoru. V letech 2001 a 2002 se nezaměstnanými stali hlavně lidé z oblasti zpracovatelského průmyslu. Oproti tomu rostla zaměstnanost v terciální sféře.

Rok 2003

Nezaměstnanost, dle mezinárodní metodiky porovnání míry nezaměstnanosti (metodika ILO), dosahuje příznivějšího výsledku než v zemích Evropské unie, kde průměrná nezaměstnanost dosáhla k 31.12.2003 hodnoty 9,0 %. Poměr nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo čítal v roce 2003 13,4 osob a signalizoval tak růst nesouladu mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce. Na straně nabídky práce tvořily převažující část uchazečů o zaměstnání osoby se základním a středním vzděláním bez maturity (71,5 %). Tvořila se tedy silná konkurence na pracovních místech s nízkou kvalifikací, kterou ještě ovlivňovala zesilující migrace osob z jiných zemí. Poptávka byla ovlivněna vývojem podnikatelského sektoru, růstem produktivity práce v průmyslu a rostoucími náklady na práci ovlivněné vysokým růstem mezd. Vysoký růst mezd přispíval značně k uvolňování pracovních sil v podnikatelském sektoru. Největší pokles zaměstnanců nastal v sekundárním sektoru. V tomto roce se nejvíce snižovala zaměstnanost ve zpracovatelském průmyslu, v průmyslu textilním, oděvním a v kovodělné výrobě. V sektoru služeb zaměstnanost rostla ve veřejné správě, ve zdravotnictví a v oblasti nemovitostí.

Rok 2004

Trh práce se v roce 2004 vyznačoval značnými strukturálními změnami. K nejvýznamnějším patřil úbytek podnikatelů a výrazné prodloužení dlouhodobé nezaměstnanosti ve věkové skupině 20 až 29 let. Pokles růstu zaměstnanosti se uskutečňoval za zvýšené výkonnosti ekonomiky. Její pokles ovlivňoval i příchod silných ročníků na trh práce. V sektorovém členění počet zaměstnaných klesl v primárním sektoru o 5,1 % (11 tis. osob), v sekundárním sektoru o 1,0 % (18,8 tis. osob) a mírně vzrostl v terciálním sektoru o 0,1 % (3,5 tis. osob). Celkovým výsledkem mezisektorového pohybu v zaměstnanosti bylo meziroční zvýšení podílu sektoru služeb a snížení podílu primárního sektoru i sekundárního sektoru na celkovém počtu zaměstnaných osob. Převážnou část nezaměstnaných (téměř ¾) představují osoby se středním vzděláním bez maturity a se základním vzděláním. Což je obdobné jako v roce 2003. Vývoj růstu mezd a platů se v roce 2004 poněkud zpomalil.

Rok 2005

V roce 2005 dosáhla nezaměstnanost 7,9 %. Pokles nezaměstnaných byl dán zvyšováním ekonomické výkonnosti základních odvětví. Snížil se zároveň i nesoulad mezi vyšší nabídkou a nižší poptávkou po práci. Ve struktuře zaměstnanosti došlo k největším změnám v poklesu počtu podnikatelů, z nichž se část přesunula do zaměstnanců. Hrubá průměrná měsíční nominální mzda byla opět vyšší oproti roku 2004 s tím rozdílem, že rostla více v nepodnikatelské sféře než v podnikatelské.

Rok 2006

Rok 2006 se vyznačoval zlepšením rovnováhy na pracovním trhu. Příčina v poklesu nezaměstnanosti spočívala v růstu zpracovatelského průmyslu, v růstu trhu s nemovitostmi, pronájmy a v nárůstu podnikatelské činnosti. Zvýšení počtu podnikatelů vykazoval hlavně sektor služeb. Počet zaměstnanců vzrostl nejvíce v průmyslu. Průměrná hrubá nominální mzda dosáhla v tomto roce růstu oproti roku 2005 o 6,5 %. Reálně se mzda zvýšila 3,9 %, spotřebitelské ceny vzrostly o 2,5 %. Na rozdíl od roku 2005 byl růst mezd rychlejší v podnikatelské sféře než v nepodnikatelské.

Rok 2007

Příznivý trend na trhu práce pokračuje. Zaměstnanost roste již třetí rok po sobě. Česká republika dosáhla vysoké míry celkové zaměstnanosti a převýšila tak průměr EU 27. Obecná míra nezaměstnanosti se v roce 2007 snížila proti roku 2006 o 1,8 p.b. a dosáhla 5,3 %. Růst zaměstnanosti se projevil hlavně v sekundárním i terciárním sektoru (v obou přírůstek téměř 50 tis. osob). V sekundárním sektoru byla rozhodující část směřována (jak již tradičně) do zpracovatelského průmyslu. Zaměstnanost ve službách rostla hlavně v odvětvích nemovitostí, pronájmu a podnikatelských činností, finančního zprostředkování a dopravy. Zaměstnanost v sekundárním sektoru byla nejvyšší ze všech zemí EU, naopak v terciárním sektoru byla značně nižší než průměr EU 27. Snížení míry nezaměstnanosti se projevilo ve všech krajích, nejvíce v oblastech s přetrvávající vysokou nebo nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti. Průměrná hrubá nominální mzda se oproti roku 2006 zvýšila o 7,3 % (1 485 Kč). Nejrychleji rostla mzda v zemědělství (nominálně o 10,2 %) a v odvětví ubytování a stravování (10,5 %) – tedy v odvětvích, kde byly dosud nejnižší mzdy. Nejpomaleji rostla mzda ve zdravotnictví a ve školství.

Rok 2008

V roce 2008 dosáhl příznivý vývoj posledních let na trhu práce svého vrcholu. Zaměstnanost na trhu práce sice vzrůstala, ale její intenzita růstu se oproti předcházejícímu období zpomalila. Tento fakt se dá odůvodnit zpomalením růstu hrubého domácího produktu. Průměrná hrubá nominální mzda dosáhla v tomto roce výše 23 542 Kč. Což je o 8,5 % více, než v roce předchozím. Spotřebitelské ceny však vzrostly o 6,3 %, takže růst reálné mzdy byl 2,1 %. Podle ČSÚ to byl nejmenší růst reálné mzdy za posledních 10 let. Zároveň ještě zveřejnil, že dvě třetiny zaměstnanců v ČR pobíraly v roce 2008 mzdu nižší, než byla průměrná. (8), (13)

3.2.2 Nezaměstnanost na Slovensku

Trh práce má na Slovensku obdobně jako v České republice svá regionální a kulturní specifika. Na vývoji vysoké míry nezaměstnanosti na Slovensku se podílely faktory, které byly úzce spjaté s procesy ekonomické transformace a odstátňováním hospodářského sektoru. Na počátku transformačního procesu bylo pro Slovensko charakteristické výrazné propouštění zaměstnanců. Hlavním důvodem byla vysoká skrytá nezaměstnanost z období centrálně plánované ekonomiky způsobená tím, že právo na práci bylo základním právem každého občana a plná zaměstnanost byla politickým cílem. Zároveň byla cena práce velmi nízká a tak jí bylo možné nahrazovat technologický pokrok. V procesu restrukturalizace nízká technologická vyspělost firem způsobila, že se podniky začaly zadlužovat a dostávat do platební neschopnosti. Zadluženost ne však vždy vyplývala z technologického zaostávání produkce nebo z problémů s odbytem, nýbrž mnohdy z fenoménu „tunelování“ těchto podniků, které vzešlo z malé a velké privatizace. V neposlední řadě měla na pokles zaměstnanosti vliv konverze zbrojního průmyslu a rozpad trhů RVHP, které odebíraly většinu slovenské produkce. Nezaměstnanost vzešlá z těchto příčin začala na Slovensku dlouhodobě přetrvávat a ani rychlý hospodářský vývoj posledních let ji nestíhal absorbovat. Proto se Slovensko v dnešní době řadí mezi státy Evropské unie s největší nezaměstnaností. (7)

3.2.2.1 Specifika slovenského trhu práce

Regionální rozdíly:

Regionální rozdíly v nezaměstnanosti a nízká mobilita pracovní síly způsobují především to, že nabídka pracovní síly v regionech s nízkou zaměstnaností nevyhovuje poptávce po práci.

Málo placená práce:

Málo placená práce byl fenomén spíše doby minulé než současnosti. I když mzdy na Slovensku v současné době neustále rostou, stále jsou menší než u nás. Výše mezd v jednotlivých regionech, stejně tak jako v ČR, se liší v závislosti na vyspělosti těchto regionů. Systém sociálních dávek pak demotivuje lidi, kteří jsou schopni na trhu práce získat jen nízký příjem, v dojíždění za prací do jiného regionu.

Diskriminace v přístupu na trh práce:

Diskriminace v přístupu na trhu práce představuje na Slovensku nemalý problém. Přesto, že je tato forma diskriminace formálně odstraněna zákazem publikovat inzeráty, které upřednostňují určité skupiny osob, postihuje nejvíce Romy a osoby starší 50 let.

Nedostatečná vzdělanost, nevhodná kvalifikační struktura obyvatel:

Značná část lidského kapitálu na slovenském trhu práce neodpovídá aktuálním potřebám rozvíjející se tržní ekonomiky. Tento fenomén výrazně ovlivňuje i vysoký počet dlouhodobě nezaměstnaných osob. Nevhodná kvalifikační struktura obyvatel se začala nejvíce projevovat v letech 2006 a 2007, kdy se začaly masivně rozšiřovat investice do automobilového a elektrotechnického průmyslu.(18)

3.2.2.2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti na Slovensku

Tabulka č. 8 – Obecná míra nezaměstnanosti v % v SR v letech 2000 - 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra nezaměstnanosti v %	18,6	19,20	18,5	17,5	18,1	16,2	13,3	11,0	9,6

Zdroj: www.portal.statistics.sk, databáze Slovstat

Rok 2000 a 2001

V letech 2000 a 2001 vykazuje Slovenská republika vysoké hodnoty nezaměstnanosti, což se dá odůvodnit předešlým procesem restrukturalizace slovenského hospodářství. Přestože, Slovensko vykazovalo v 90. letech neustále se zvyšující hospodářský pokrok, počet nezaměstnaných se permanentně zvyšoval. Nezaměstnanost se v letech 1999 a 2000 zvýšila z 12,5 % v roce 1998 na 16,2 % v roce 1999 a na 18,6 % v roce 2000. Zvyšoval se i podíl dlouhodobě nezaměstnaných. V průběhu roku 2000 se růst počtu nezaměstnaných zastavil a dokonce začal trochu klesat díky zavedeným veřejnoprospešným pracem. V roce 2001

zaznamenalo Slovensko silný přírůstek nabídky práce v důsledku působení demografických faktorů, což způsobilo prohloubení nezaměstnanosti. K vysoké nezaměstnanosti přispívalo i nemotivační nastavení sociálního zabezpečení.

Rok 2002 a 2003

V těchto letech byla slovenská ekonomika příznivě ovlivněna velkým přílivem zahraničních investic, přijetím celé řady opatření z oblasti politiky zaměstnanosti, daňovou reformou a růstem hrubého domácího produktu. Tyto skutečnosti znamenaly částečné řešení strukturálních problémů hospodářství a tím i pokles nezaměstnanosti. Do popředí začíná vstupovat rozpor mezi strukturou nezaměstnaných na jedné straně a požadavky trhu na straně druhé. Pokles nezaměstnanosti pokračuje z 18,5 % v roce 2002 na 17,5 % v roce 2003. Počet dlouhodobě nezaměstnaných z celkového počtu evidovaných nezaměstnaných však klesl jen minimálně.

Rok 2004 a 2005

V roce 2004 vstoupilo Slovensko do Evropské unie, což by podle očekávání mělo příznivě ovlivnit pracovní trh. Přesto byla míra nezaměstnanosti dle statistického úřadu hned po Polsku druhá nejvyšší v Evropské unii. V roce 2005 došlo k poklesu nezaměstnanosti. Dle Ministerstva práce a sociálních věcí na Slovensku klesala nezaměstnanost díky intenzivnější spolupráci nezaměstnaných s úřady práce, zpřísnění podmínek pro udílení dávek v nezaměstnanosti a veřejnoprospešným pracím.

Rok 2006, 2007 a 2008

V těchto letech se nachází nezaměstnanost na Slovensku v historickém minimu. Problém na trhu práce se koncentruje na neumístitelnost některých skupin nezaměstnaných, kterým chybí potřebná kvalifikace a mají špatnou pracovní morálku a disciplínu. Zároveň byly dle kritiky slovenského tisku vynakládány vysoké prostředky do aktivní politiky práce, která nebyla tak efektivní, jak se očekávalo. Nezaměstnanost klesala díky neustávajícímu přílivu zahraničních investorů a otevírání pracovních trhů Evropské unie. Odhadem pracuje přibližně 200 000 Slováků v zahraničí, právě tito lidé uvolnili značný počet míst na domácím pracovním trhu. Dnes v roce 2009 se nezaměstnanost na Slovensku začíná zvyšovat. Tento jev je vysvětlován celosvětovou hospodářskou krizí.

Přestože, se Slovensko řadí mezi státy s EU s vysokou nezaměstnaností, podařilo se nepříznivý vývoj této skutečnosti v několika minulých letech zvrátit. Mezi faktory, které působily na snížení nezaměstnanosti, zaujímaly hlavní podíl investice do národního hospodářství, otevření pracovních trhů některých zemí Evropské unie a větší angažovanost státu do aktivní politiky zaměstnanosti. Zůstávají však přetrvávající problémy (hlavně dlouhodobá nezaměstnanost a strukturální rozdíly krajů), které jsou vyvolané mnoha příčinami, které se navzájem ovlivňují. Pokud se tedy odstraní jen některé a ne většina těchto problémů, nemůže Slovensko počítat s dalším výraznějším snižováním nezaměstnanosti. (7), (18)

Mezi faktory, které negativně působí na slovenskou zaměstnanost, patří:

- Mzdové ohodnocení práce a jeho výrazné zaostávání za průměrem EU,
- výrazné strukturální rozdíly mezi regiony,
- vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatel neodpovídající potřebám trhu práce (školský systém nereaguje příliš rychle na potřeby tohoto trhu),
- nízká mobilita pracovní síly,
- nedostatek zdrojů pro potřeby investic výstavby do ekonomicky zaostávajících regionů.

3.2.3 Shrnutí

Míra nezaměstnanosti v tabulce představuje nezaměstnané osoby jako procentní podíl z pracovní síly (ekonomicky aktivního obyvatelstva). Do nezaměstnaných osob patří osoby od 15 do 74 let.

Tabulka č. 9 - Míra nezaměstnanosti v % v ČR, SR a EU v letech 2000 – 2008

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU 27	8,7	8,5	8,9	9,0	9,0	8,9	8,2	7,1	7,0
Eurozóna	8,2	7,8	8,3	8,7	8,8	8,9	8,3	7,4	7,5
Česká republika	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4
Slovenská republika	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	9,5

Zdroj: <http://dw.czso.cz/ode/index.htm>

Z tabulky je vidět, že Česká republika se po posledních osm let pohybuje pod průměrem EU 27 a od roku 2002 i pod průměrem zemí eurozóny. Nezaměstnanost na Slovensku dosahuje mnohdy hodnot dvakrát větších než je průměr EU 27. Odpověď na otázku, proč se zaměstnanost vyvíjela jinak na Slovensku a jinak v České republice, je vysvětleno v následujícím odstavci.

Mezi příčiny, proč se zaměstnanost v obou sousedících státech vyvíjela odlišně, patří různé sociální a demografické podmínky. Na Slovensku byl nastaven mnohem štedřejší sociální systém dávek a nižší úroveň mezd než v Česku. Což zapříčinilo demotivaci nezaměstnaných osob k nástupu do práce. V odlišném vývoji zaměstnanosti hrála roli i lepší geografická poloha ČR. Naše republika sousedí s vyspělými tržními státy, kam mnoho lidí dojíždí za prací a uvolňuje tak na trhu práce místa pro nepracující. Další fakt je ten, že na Slovensku byl větší podíl těžkého průmyslu. A byla to právě odvětví těžkého a zpracovatelského průmyslu, která prošla v 90. letech restrukturalizací. Omezení výroby v těchto odvětvích znamenalo pro trh práce přírůstek nezaměstnaných, pro které byl pak obtížný přechod do jiných hospodářských odvětví. Jako další příčinu lze jmenovat vyšší závislost Slovenska na trzích RVHP a zejména pak na zbrojním průmyslu, než jak tomu bylo v České republice. K vyšší zaměstnanosti v České republice přispíval, po pádu socialismu, vyšší nárůst soukromého podnikání než na Slovensku.

Podle zveřejněného přehledu OECD má slovenský trh práce problémy s mobilitou pracovní síly, dlouhodobou nezaměstnaností a vysokými regionálními rozdíly. V souvislosti s nastupující ekonomickou recesí se nedá v následujících letech očekávat zlepšení těchto problémů na trhu práce, pokud nebudou poskytnuta podpůrná opatření ze strany státu. Jedním z nástrojů, který by mohl posilnit mobilitu pracovní síly a přispět tak k nižší nezaměstnanosti je rozvoj trhu s nemovitostmi, především pak s pronájmy. Pomoc ze strany státu v této oblasti by měla spočívat, dle OECD, především ve snížení daní z pronájmu nemovitostí, a nebo zvýšení či zjednodušení příspěvku na přestěhování za prací pro nezaměstnané. Zároveň lze konstatovat, že regionální rozdíly, mobilita pracovníků a špatně rozvinutý trh s nemovitostmi představují také hlavní problémy českého trhu práce. (14)

Další rozlišnost pracovních trhů v obou zemích představuje odlišná výše průměrných mezd. Vývoj průměrných hrubých nominálních mezd na Slovensku a v České republice je uveden v následující tabulce.

Tabulka č 10 - Vývoj průměrných hrubých nominálních mezd ČR a SR v letech 2000-2008

Rok		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Česká republika	CZK	13 614	14 793	15 866	16 917	18 041	18 992	20 219	21 694	23 542
	EUR	512,19	556,55	596,91	636,46	678,74	714,52	760,68	816,18	885,70
Slovenská republika	SK	11 430	12 365	13 511	14 365	15 825	17 274	18 761	20 146	21 782
	EUR	379,41	410,44	448,48	476,83	525,29	573,29	622,75	668,72	723,03

Zdroj: Údaje za Českou republiku z www.czso.cz , sekce Práce, mzdy. Údaje za Slovenskou republiku z www.portal.statistics.sk , databáze Slovstat

Je zřejmé, že v České republice dosahuje průměrná mzda vyšších hodnot než na Slovensku. Zpráva OECD konstatuje, že minimální mzda na Slovensku a v České republice je stále ještě podle mezinárodních norem nízká a velká část zaměstnanců má výdělek nižší než je průměrná mzda. Dle OECD by měl další růst minimální mzdy nastat jen tehdy, pokud nebude mít negativní vliv na nezaměstnanost. (14)

Z výše uvedených řádků této kapitoly tedy plyne, že nezaměstnanost představuje pro Česko republiku dlouhodobě menší problém, než jak je tomu na Slovensku.

3.3 Inlace

Obecně znamená inflace všeobecný růst cenové hladiny v čase. Statisticky je inflace vyjádřena jako čistá cenová změna měřená pomocí indexů spotřebitelských cen. Index spotřebitelských cen měří změnu ceny spotřebního koše ve sledovaném období ve srovnání s cenou stejného koše v určitém roce, který se označuje jako rok základní. Míra inflace je definována jako procentní přírůstek indexů spotřebitelských cen. (8)

3.3.1 Cílování inflace v České republice

Hlavním cílem ČNB je plnění základních měnověpolitických úloh – tj. zabezpečení cenové stability. Tuto cenovou stabilitu může ČNB zabezpečovat implicitní nominální kvótou, cílováním peněžní zásoby, cílováním měnového kurzu a cílováním inflace. V roce 1998 začala ČNB zabezpečovat cenovou stabilitu cílováním inflace, stejně jako již většina centrálních bank jiných států, které byly také nucené opustit režim fixního měnového kurzu. Dalším důvodem pro zavedení cílování inflace v České republice byla vysoká hladina inflace v 90. letech.

Cílování inflace spočívá v tom, že ČNB s jistým předstihem veřejně vyhlásí inflační cíl včetně jeho tolerančního pásma, o jehož plnění bude usilovat. V rámci plnění inflačního cíle centrální banka ovlivňuje inflační výkyvy, které by mohly posunout inflaci ven z tolerančního pásma cíle. Výhodou cílování inflace je, že v sobě zahrnuje velké množství informací a predikcí o vývoji faktorů, které mají na inflaci vliv a centrální banka je může třeba i z části korigovat. Jedná se zejména o měnové kurzy, peněžní agregáty, trh práce, dovozní ceny, ceny výrobců, nominální i reálné úrokové sazby, hospodaření veřejných rozpočtů, atd. Cenový vývoj však podléhá i řadě faktorů, které jsou exogenního charakteru a nejsou měnovou politikou ovlivnitelné. Jedná se především o výrazné odchylky světových cen surovin, úpravy nepřímých daní, úpravy regulovaných cen. Dále to mohou být živelné pohromy nebo jiné mimořádné situace, či různé šoky na straně nabídky, v rámci kterých by snaha centrální banky udržet inflaci stanovenou v rámci inflačního cíle, mohla způsobit nežádoucí výkyvy ve změně hrubého domácího produktu, zaměstnanosti, atd. Současný inflační cíl je platný od ledna 2006 do prosince 2009 a stanovuje inflaci ve výši 3 % v rámci tolerančního pásma 1 %.

Inflace by tedy měla dosahovat maximální hodnoty 4 % a zároveň by neměla být nižší než 2 %. (9)

3.3.2 Vývoj inflace v České republice

Tabulka č. 11 - Míra inflace v ČR v letech 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra inflace v %	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace

Míra inflace v tabulce je míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen. Vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12-ti měsíců.

Rok 2000 a 2001

Vývoj inflace v ČR probíhal po celé sledované období na pozadí růstu HDP. Na růst HDP působila především vysoká spotřebitelská poptávka a příliv zahraničních investic. Tyto výdajové složky HDP činily tlaky na růst cen a tím se promítly do zvyšování inflace. Její vývoj byl i přesto stabilizovaný. Přispělo k tomu příznivé makroekonomické prostředí, ve kterém byla inflace tažena poptávkou tlumena vysokou konkurencí na maloobchodním trhu, kterou ovlivňoval i příliv levného zboží z asijských zemí. Ceny dovozu, vyžádaného tuzemskou poptávkou, snižoval převážně posilující kurz české koruny. Neustálý příliv PZI se projevil ve zvýšení produktivity práce a tím ve snížení jednotkových nákladů na práci (i když často na úkor nižší zaměstnanosti). Což způsobilo, že nabídková strana nevytvářela prostředí podporující růst inflace. Hodnoty inflace v letech 2000 a 2001 byly ovlivněny především růstem regulovaných cen. Postupné zvyšování regulovaných cen bylo důsledkem provedené liberalizace cen v rámci transformace české ekonomiky. Jejich „narovnání“ bylo dokončeno až v roce 2003. Proinflačně působilo i zvýšení cen ropy na světových trzích (oproti roku 1999 o 57 %).

Rok 2002

V roce 2002 dosáhla inflace hodnoty 1,8 %. Hlavní příčina poklesu inflace oproti roku 2001 spočívala v podstatně menším rozsahu úprav regulovaných cen. Zatímco v průběhu roku 2001 se meziroční růst regulovaných cen pohyboval na úrovni kolem 10 – 11 %, na počátku roku 2002 se zpomalil na hodnoty okolo 8 %. Desinflačně působilo i snížení cen ropy, energetických a neenergetických surovin. Vývoj cen těchto vstupů vytvářel prostor pro snižování cen výrobců na domácím trhu. Ke snížení inflace přispěla i apreciacie kurzu CZK/USD a CZK/EUR. Vzrůstající spotřebitelská poptávka se do růstu spotřebitelských nepromítla z důvodu vysoké konkurence prodávajících na maloobchodním trhu.

Rok 2003

Nejnižší míru inflace dosáhla Česká republika v roce 2003, kdy byla inflace téměř nulová. Na nízké inflaci se podílely především klesající ceny v oblasti potravin, nealkoholických nápojů, odívání a obuvi, bytového vybavení, telekomunikací a pošty. Ceny potravin reagovaly na převis poptávky nad nabídkou jak na českém, tak i na zahraničním trhu zemědělských komodit. Spotřebitelská poptávka na domácím trhu rychle rostla, ale její proinflační působení tlumila silná konkurence na straně nabídky, především v maloobchodě. K celkovému poklesu inflace významně přispělo ukončení procesu „narovnání“ většiny cen regulovaných položek, zejména odstranění tzv. křížového financování, které vedlo v letech 2001 a 2002 k nadprůměrnému růstu inflace. V zemích s tranzitivní ekonomikou včetně ČR se cenová liberalizace v prvních letech transformace nemohla uskutečnit v plném rozsahu. Protože některé položky, u kterých by došlo k uvolnění cenové tvorby v plném rozsahu, by měly značné sociální dopady na obyvatelstvo, a proto se musely rozložit do více let. Do těchto položek se započítávalo bydlení, veřejná doprava, zdravotnictví, vzdělání aj. Křížovým financováním se nazýval jev, který vznikl u regulovaných položek s maximálními cenami. Typickým příkladem pro ČR v roce 2002 byly stanovené maximální ceny elektrické energie a zemního plynu pro domácnosti. Tyto ceny byly tak nízké, že nepokrývaly dodavatelům vynaložené náklady. Dodavatelé byli proto nuceni, hradit část této ztráty z vyšších cen energie a zemního plynu v ostatních sektorech ekonomiky.

Rok 2004

Průměrná meziroční míra inflace v roce 2004 dosáhla 2,8 %, což je o 2,7 procentního bodu vyšší hodnota než v roce 2003, kdy byla míra inflace téměř nulová. Na růst inflace v roce 2004 se podílela provedená reforma veřejných financí, která se týkala změny sazeb DPH. V lednu se zvýšila sazba DPH z 5 na 22 % u telekomunikačních služeb. V květnu došlo ke snížení sazby DPH z 22 na 19 % a zároveň k přesunu mnoha položek, hlavně z řad služeb, z pětiprocentní do devatenácti procentní sazby. V lednu také proběhlo zvýšení spotřebních daní u pohonných hmot, tabákových výrobků a lihovin. Lednové úpravy regulovaných cen se promítly hlavně do oblasti bydlení, v důsledku zvýšení cen zemního plynu a elektřiny. Na snižování cenové hladiny působil dlouhodobý pokles cen v oddílech odívání, obuvi a bytového vybavení. Nízké ceny v této oblasti způsobil převis nabídky nad poptávkou a snížení DPH u oděvů, obuvi a domácích spotřebičů.

Rok 2005

Míra inflace v roce 2005 dosáhla 1,9 %, což je o 0,9 p.b. nižší hodnota než v roce 2004. V dlouhodobém srovnání byla výše inflace v tomto roce třetí nejnižší od roku 1990 a pohybovala se i pod průměrem zemí EU. Proinflačně se vyvíjela situace v oblasti bydlení, kde vzrostla nejvíce cena u zemního plynu, a to o 12,9 % oproti roku 2004. Pohonné hmoty vykazovaly meziroční cenový růst o 22 %. Zvýšení ceny pohonných hmot bylo způsobeno růstem ceny ropy na světových trzích a odrazilo se ve zdražení dopravních služeb na domácím trhu. Proti inflaci významně působily snížené ceny v oblasti potravin a nealkoholických nápojů. Dále klesaly ceny v oblasti odívání, obuvi a bytového vybavení. Pokles cen u těchto výrobků by dán převahou nabídky nad poptávkou na českém trhu a dovozem laciného zboží z asijských zemí.

Rok 2006

V roce 2006 dosahovala inflace výše 2,5 %, což je o 0,6 p.b. více než v roce 2005. Na nárůstu cen v roce 2006 měly největší podíl administrativní změny cen, které se týkaly především nárůstu cen v oblasti bydlení. Nejvíce to bylo znatelné u růstu cen zemního plynu, který vzrostl meziročně o 19,1 %, dále pak rostly ceny tepla a teplé vody. Zvýšení cen v oblasti bydlení bylo vyvoláno zvýšením světových cen energetických surovin. Vývoj cen pohonných hmot byl kolísavý, nejvíce se do růstu inflace projevil v posledních čtyřech měsících roku

2006. Na nízké inflaci se zčásti podílelo snížení sazby DPH z 19 % na 5 % u kávy, kakaa, čaje, čokolády a čokoládových výrobků, které bylo uskutečněno od 15. července. OECD hodnotila ve své ekonomické zprávě inflaci v ČR jako nízkou. Podotkla, že nízká inflace v ČR souvisí především s nízkými úrokovými sazbami, které jsou nižší než v eurozóně. Dále konstatovala, že i přes tyto příznivé podmínky existuje riziko nesplnění kritéria cenové stability pro vstup do eurozóny, což bylo trefné tvrzení, protože hned v následujícím roce přestala ČR toto maastrichtské kritérium plnit.

Rok 2007

Inflace v tomto roce dosáhla hodnoty 2,8 %. Což je hodnota o 0,3 p.b. vyšší oproti předchozímu roku. Od ledna do září roku 2007 se projevovala klesající tendence inflace (září 2007 inflace činila 2,0%). Poslední tři měsíce tohoto roku zaznamenaly vysoký růst spotřebitelských cen díky růstu cen potravinářských a zemědělských komodit na světových trzích, které se promítly do dovozních cen potravin. Světový růst cen potravin zapříčinila rostoucí poptávka po potravinách rostlinného původu v době snížené produkce obilovin, což mělo negativní důsledek především na ceny pečiva. Tyto dopady byly alespoň zčásti kompenzovány meziročním posílením kurzu CZK/USD. Růst cen potravin se promítl i do cen neobchodovatelných statků – stravování a ubytování. Proinflačně působila i rostoucí spotřebitelská poptávka, která vyvíjela tlak na ceny na domácím trhu. K růstu cen přispívalo i kontinuální zvyšování sazby spotřební daně na alkohol a tabákové výrobky v rámci sladění spotřebních daní s EU. Ceny těchto výrobků vzrostly v roce 2007 o 18,4 % oproti roku 2006. Vývoj cen pohonných hmot byl kolísavý. Zatímco jejich pokles za první tři čtvrtletí roku 2007 působil spíše protiinflačně, jejich růst v posledním kvartálu působil opačným směrem

Rok 2008

V roce 2008 byla inflace znatelně nad horním inflačním tolerančním pásmem. Průměrná míra inflace v roce 2008 dosáhla 6,3 %, což je hodnota výrazně vyšší oproti roku 2007, kdy činila 2,8 %. Jednalo se o nejvyšší průměrnou roční míru inflace za posledních deset let. Nejvyšší růst inflace byl zaznamenán hned v prvním čtvrtletí tohoto roku. Hlavní příčinou bylo zdražení regulovaného nájemného a zavedené změny v nepřímých daních. Ty se konkrétně týkaly zvýšené sazby DPH z 5% na 9 % a spotřební daně tabákových výrobků. Dále byly

zavedeny ekologické daně a poplatky ve zdravotnictví. Dle ČSÚ se zvýšení sazby DPH promítlo do cen hlavně ve 4. čtvrtletí roku 2007, kdy prodejci již začaly postupně zdražovat. Zvýšení sazby spotřební daně u cigaret mělo na růst spotřebitelských cen zpožděný efekt z důvodu doprodeje zásob a projevilo hlavně na konci 2. čtvrtletí 2008. Na dalším růstu cen se nejvíce podílelo zvýšení cen potravin, které pokračovalo z roku 2007 v důsledku zvýšení cen potravin na světových trzích. K růstu cen přispělo i zdražování i oblasti bydlení – navýšení cen u zemního plynu a energie. Protiinflačně působila snížená spotřebitelská poptávka, která tlumila růst domácích cen a pokles cen pohonných hmot, který byl vyvolán poklesem ceny ropy na světových trzích jako důsledek finanční krize. Po celý rok 2008 klesaly dovozní ceny průmyslových produktů s vyšším stupněm zpracování, určené především pro maloobchodní trh. Protiinflačně působil i pokles cen v automobilovém průmyslu. Růst světových cen tlumil i posilující kurz CZK/USD ve 4. čtvrtletí roku 2008. (9)

3.3.3 Vývoj inflace na Slovensku

Tabulka č. 12 - Míra inflace na Slovensku v letech 2000 – 2008

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra inflace v %	8,4	6,5	3,3	8,5	7,5	2,7	4,5	2,8	4,6

Zdroj: <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/vyroчна-sprava>

Míra inflace v tabulce je míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen. Vyjadřuj procentní změnu průměrné cenové hladiny za posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12-ti měsíců.

Rok 2000

V roce 2000 se meziroční míra inflace snížila oproti roku 1999 o 5,8 p.b.a dosáhla 8,4 %. Byla ovlivněna více faktory domácími, než faktory působícími externě. Globální vývoj cen byl ovlivněn především všeobecnou úrovní vysoké hospodářské aktivity – tempo růstu se v mnoho ekonomikách pohybovalo na úrovni potenciálu. Do světových cen se promítly i vzrůstající ceny ropy. V roce 2000 zaznamenaly zvýšení oproti roku 1999 o 57 % na 28,21 USD za barel, jako důsledek nedostatečné nabídky. Pokles inflace v roce 2000 byl dán hlavně nízkou koupěschopnou domácí poptávkou. Nízká poptávka a rozvoj konkurence na slovenském trhu tlumily proinflační dopady zvýšených cen ropy, které se promítly do růstu pohonných hmot a do nákladů výrobců. Zvýšené výrobní náklady se nejvíce promítly v zemědělství, kde vzrostly ceny meziročně o 6 %. Nízká koupěschopná poptávka byla důsledkem přijatých stabilizačních opatření vládou SR z roku 1999 - tato opatření společně s nedostatečnou restrukturalizací podnikové sféry vyvolala pokles reálných mezd a zvýšení nezaměstnanosti. Růst regulačních cen se zároveň promítl do zvýšení nákladů domácností na bydlení.

Rok 2001

Rok 2001 se vyznačoval nižší světovou hospodářskou aktivitou oproti roku 2000. Proti růstu světových cen působilo snížení cen ropy na 24,28 USD za barel. Inflace na Slovensku dosáhla v tomto roce hodnoty 6,5 %. Na jejím poklesu se podílelo zpomalení cen ve všech základních sektorech spotřebního koše, vysoká konkurence v maloobchodě a stabilní vývoj měnového kurzu slovenské koruny.

Rok 2002

V roce 2002 se výkonnost světové ekonomiky opět zvýšila, na čemž nesla převážně podíl oživená ekonomika USA a rychlý hospodářský vývoj v asijských zemích. Cena ropy činila v průměru 25 USD za barel, což je hodnota podobná roku 2001. Na zpomalení růstu cenové hladiny na Slovensku se v roce 2002 podílely především vnitřní faktory. Pokles inflace spočíval v nižším rozsahu regulovaných cen oproti předchozím rokům, silná domácí konkurence v maloobchodě a snížení cen potravin, které bylo způsobeno převisem nabídky nad poptávkou na tomto trhu.

Rok 2003

Výrazný růst inflace oproti roku 2002 byl determinován výrazným zvýšením regulovaných cen, spotřebních daní a jiných administrativních opatření související se vstupem Slovenska do EU. Růst regulovaných cen v oblasti bydlení se odrazil v poklesu reálných mezd a promítl se tak do spotřeby domácností. Růst světových cen neenergetických surovin o 7,8% se odrazil ve výrobních cenách, stejně tak jako kolísavý vývoj cen ropy. Zvýšené ceny potravin souvisely se vstupem do EU, zemědělci byli nuceni vynakládat finanční prostředky na to, aby splnily technologické a hygienické normy EU.

Rok 2004

Meziroční míra inflace dosáhla v roce 2004 hodnoty 7,5 %. Jak je již na Slovensku tradiční, na vývoji inflace se podílely hlavně domácí faktory – rozsáhlá administrativní opatření. V lednu byly upraveny nepřímé daně. Byla zavedena jednotná sazba DPH 19 % (dříve 20 a 14%). V květnu byly zvýšeny sazby spotřební daně u cigaret a u vína. Podíl těchto administrativních opatření se na celkovém nárůstu cen v roce 2004 podílel z 82 %. Protiinflačně působil pokles cen potravin, který se projevil hlavně ke konci roku. Byl způsoben především externími faktory. Mezi ně patřil vstup Slovenska do EU a přijetí Společné hospodářské politiky, otevření trhu a růst konkurence, dobrá úroda na Slovensku i v Evropě, posilování kurzu slovenské koruny vůči euru a dolaru. Tlak na snížení cen obchodovatelných výrobků vytvářela vysoká konkurence na maloobchodním trhu a posilování kurzu, které se projevilo ve formě dovezené deflace. Sílící kurz nadále tlumil dopady růstu cen ropy na světových trzích způsobené neochotou zemí OPEC přizpůsobovat její těžbu poptávce.

Rok 2005

Na nízkou inflaci v roce 2005 se opět z velké části podílely domácí faktory, především nižší rozsah administrativních úprav regulovaných cen a spotřebních daní. Na poklesu cen potravin

se podílely stejné faktory, jako v roce 2004. Proinflační růst cen energetických surovin ve 3. čtvrtletí tlumila „dovozová“ deflace způsobená posilování kurzu koruny vůči euru.

Rok 2006

Vysoký hospodářský růst v tomto roce táhla silná poptávka po surovinách v Indii, Číně a ostatních asijských zemích. V první polovině tohoto roku cena ropy vzrostla na 78 USD za barel a hned v druhé polovině klesla v průměru na 60 USD za barel, což se také projevilo na vývoji globální inflace. Vývoj inflace na Slovensku byl opět ovlivněn růstem regulovaných cen elektrické energie, plynu, tepla a cen ve zdravotnictví. Dále vzrostla spotřební daň u cigaret a alkoholu. Růst cen potravin se odrazil od situace na světových zemědělských trzích, kde převládala poptávka nad nabídkou. Nejvíce byly zdraženy pekárenské výrobky. Další vliv mělo i špatné klima a malá úroda. Ke zvýšení cen potravin přispěla hlavně zvyšující se poptávka na světovém trhu, ve které hráli značnou roli asijské ekonomiky. Zdražení cen obilí zapříčinily také vysoké ceny ropy a zvýšená produkce biopaliv.

Rok 2007

V tomto roce došlo ke zpomalení evropského hospodářského růstu, který byl ze značné části ovlivněn hospodářským vývojem v Německu. Růst sazeb DPH, vyšší ceny potravin a vrůstající ceny energetických surovin oslabily disponibilní příjmy domácností, a tak i poptávku tohoto velkoodběratele slovenské produkce. Inflace na Slovensku v roce 2007 dosáhla hodnoty 2,7 %. Na zpomalení meziročního tempa růstu regulovaných cen oproti roku 2006 se podílela nižší dynamika regulovaných cen energií, snížení DPH u vybraných léků z 19 na 10 %. Oproti roku 2006 zároveň nedošlo k žádným změnám ve spotřebních daních. Růst cen potravin se odvíjel od výše zmíněného problému na světových trzích komodit. Výrazně proinflačně také působil růst cen u neobchodovatelných komodit – oblast finančních služeb.

Rok 2008

Meziroční inflace dosáhla v roce 2008 hodnoty 4,6 %. Spotřebitelské ceny na Slovensku byly ovlivněny stoupajícími světovými cenami potravin a dopady finanční krize na slovenské hospodářství. K vyššímu nárůstu cen přispělo i zvýšení regulovaných cen vody, elektřiny, plynu a dopravy. Vysoké ceny potravin a energií se promítly do zvýšených výrobních nákladů. Dominantní vliv na inflaci měly v tomto roce, na rozdíl od předchozích let, především externí faktory. Přesto, že na Českou a Slovenskou republiku působily stejné externí faktory, inflace v Čechách byla zřejmě vyšší než na Slovensku. Daňová reforma na Slovensku proběhla o několik let dříve a nezvyšovala již tak na ceny jako v ČR. Slovenské poplatky u lékařů byly také zavedeny dříve než u nás. Třetí důvod spočíval v deregulaci nájemného, které u nás bylo opět provedeno o něco později, než u našich sousedů. K nízké inflaci na Slovensku přispěly i zásahy NBS, které působily protiinflačně, kvůli vstupu Slovenska do eurozóny v roce 2008. (10)

3.3.4 Shrnutí:

Tabulka č. 13 - Meziroční míra inflace v % v ČR a SR vykazovaná statistickými úřady

Roky		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra inflace v %	ČR	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3
	SR	8,4	6,5	3,3	8,5	7,5	2,7	4,5	2,8	4,6

Zdroj: www.czso.cz, www.nbs.sk

Tabulka č. 14 - Průměrná roční míra inflace v % v ČR a SR měřená harmonizovaným indexem spotřebitelských cen (HICP) :

Roky		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HICP	ČR	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3
	SR	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9

Zdroj: www.czso.cz, obecná databáze Eurostatu v české verzi

Budeme-li porovnávat průměrnou roční míru inflace ČR a SR, vykazovanou statistickými úřady a Eurostatem, dojdeme k závěru, že v Česká republika vykazovala v obou případech míru inflace nižší než Slovensko, kromě posledních dvou let.

Některé podmínky, které ovlivnily průběh vývoje inflace v ČR a SR, jsou popsány v následujícím textu:

- V roce 1998 přijala ČNB a NBS systém cílování inflace jako nástroj pro udržení cenové stability.
- V obou zemích vývoj inflace v posledních deseti letech probíhal na pozadí vysokého růstu HDP.
- Růst indexů spotřebitelských cen tlumil trend postupného zhodnocování kurzů české a slovenské koruny.
- Obě země prováděly administrativní opatření v rámci sladění norem s EU, které se týkaly především úprav regulovaných cen a nepřímých daní.
- Inflaci ovlivnily i externí faktory, kterými byly zasaženy obě ekonomiky ve stejnou dobu – růst cen energetických surovin a růst cen zemědělských komodit na světových trzích a dopady světové finanční krize.

Důvod, proč inflace na Slovensku od roku 2000 do roku 2006 byla vyšší než v České republice, by mohl spočívat v tom, že Česká republika se lépe vypořádala s procesem transformace v devadesátých letech, kdy restrukturalizaci podnikové sféry zvládla rychleji než Slovensko, kde v důsledku těchto událostí rostla nezaměstnanost. Nedostatek pracovních sil a akcelerace mzdového růstu se projevila v nízké produktivitě práce a ve zvýšení jednotkových nákladů na práci. Tyto nákladové tlaky vyplývající z omezených nákladových kapacit a tlaků na trhu práce, začaly působit na zvyšování inflace. Slováci také dříve začali provádět úpravy nepřímých daní a regulovaných cen. Poplatky ve

zdravotnictví zavedli také oproti Čechům s předstihem. Tyto okolnosti vysvětlují, proč byla inflace na Slovensku v letech 2000 až 2006 vyšší než v Česku, kde se promítly tyto úpravy do růstu cen se zpožděním. V roce 2008 začaly zároveň obě ekonomiky čelit cenovým tlakům, vyvolaným světovou finanční krizí a růstem cen na světových trzích zemědělských komodit.

Poptávková inflace, která v prvních letech sledovaného období působila na Slovensku převážně protiinflačně, byla tlumena vysokou nezaměstnaností a nízkými disponibilními příjmy domácností. Oproti tomu v ČR působila poptávka po celou dobu proinflačním směrem. Na její zvyšování působily (i na Slovensku) do značné míry zahraniční investice. Tlaky na růst inflace byly v obou státech tlumeny vysokou konkurencí na maloobchodním trhu a stále vyšším růstem mezd, který inflaci postupně dorovnával.

3.4 Platební bilance a měnový kurz

V této kapitole bylo abstrahováno od vývoje účtu chyb a opomenutí a změny stavu devizových rezerv, pozornost byla věnována běžnému, finančnímu a kapitálovému účtu platební bilance.

3.4.1 Vývoj platební bilance a měnového kurzu koruny v České republice

Tabulka č. 15 - Vývoj platební bilance v ČR v letech 2000 – 2008 v mld. Kč

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Běžný účet	-91,4	-100,9	-121,4	-157,2	-143,3	-61,7	-100,3	-88,9	-113,9
Kapitálový účet	-0,2	-0,3	-0,1	-0,08	-14,0	+5,1	+8,5	+19,7	+31,2
Finanční účet	129,6	153,3	340,3	163,9	180,9	137,9	111,6	104,5	151,2

Zdroj: http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance/bop_czk.htm

Tabulka č. 16 – Vývoj běžného účtu platební bilance v ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Obchodní bilance	-126,8	-119,0	-74,4	-69,4	-22,3	+40,3	+68,2	+117,5	+103,2
Bilance služeb	+53,9	+54,0	+21,8	+13,2	+12,47	+19,4	+34,6	+55,4	+81,9
Bilance výnosů	-29,5	-48,4	-97,5	-116,6	-139,5	-142,3	-183,4	-253,8	-288,8
Bilance běžných převodů	+11,0	+12,5	+28,7	+15,6	+6,13	+20,9	-19,7	-8,1	-10,24
Běžný účet	-91,4	-100,9	-121,4	-157,2	-143,3	-61,7	-100,3	-88,9	-113,9

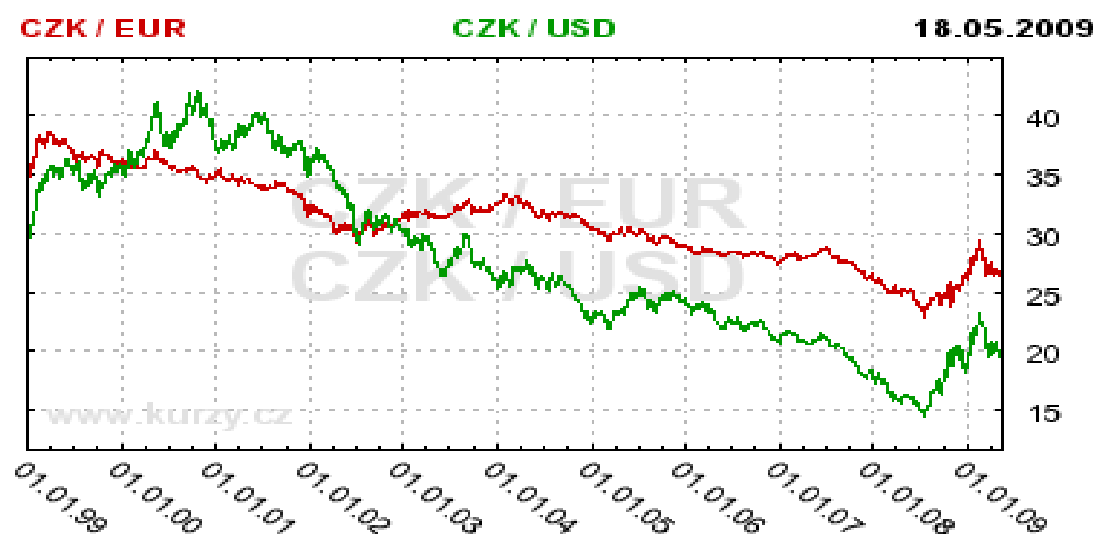
Zdroj: http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/index.html

Tabulka č. 17 – Vývoj finančního a kapitálového účtu ČR v mld. Kč v letech 2000 - 2008

Rok		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kapitálový účet		-0,2	-0,33	-0,12	-0,08	-14,0	+5,1	+8,5	+19,7	+31,2
Přímé investice	české	-4,6	-3,7	-6,8	-6,5	-14,0	-20,5	-30,4	-27,1	-32,4
	zahraniční	+177,3	+187,0	+276,1	+72,9	+114,7	+263,2	+134,7	+185,2	+182,8
Saldo portfoliových investic		-68,2	+34,9	-46,7	-37,8	+62,2	-72,1	-26,7	-53,3	-9,2
Saldo ostatních investic		+26,8	-32,9	+121,9	+131,4	+34,9	-30,1	+40,9	-2,3	+23,8

Zdroj: http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/index.html

Graf č. 4 – Vývoj měnového kurzu české koruny k euru a dolaru v letech 2000 - 2008

Zdroj: <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/grafy/nr/EUR-EURaUSD/od-4.1.1993/>

Rok 2000

V tomto roce byla celková platební bilance státu přebytková. Schodek na běžném účtu dosáhl 91,4 mld. Kč. Z největší části se na tom podílel schodek obchodní bilance způsobený růstem cen dovážených energetických surovin a zesílením domácích poptávkových faktorů. Dovoz převažoval nad vývozem. Na růst dovozu měla vliv zesílená poptávka po moderních technologiích a zařízeních zapříčiněná restrukturalizací podnikové sféry. Růst dovozu také ovlivnily zvýšené ceny ropy. Při přibližně stejném dovozeném množství jako loni, se nominální hodnota dovezené ropy téměř zdvojnásobila. Vývoz byl ovlivněn sílící poptávkou zemí EU a tranzitivních ekonomik. Nejvyšší podíl na dovozu představovaly strojírenské výrobky a přepravní zařízení. Největší vliv na kladném přebytku bilance služeb měl zvýšený příliv zahraničních turistů do ČR. Kapitálový účet dosáhl schodku ve výši 195,3 mil. Kč. Význam transakcí kapitálového účtu ve vztahu k obrátům běžného a finančního účtu je zanedbatelný. Přebytek finančního účtu se meziročně zvýšil o 23 mld. Kč na 129,6 mld. Kč. Na přebytku finančního účtu se nejvíce podílely přímé zahraniční investice. Zahraniční investory do ČR táhl především vývoj makroekonomického prostředí, privatizační proces a podpora vlády (zákon o investičních podmínkách). Nejvíce se investovalo do obchodní sítě, bankovníctví a výstavby „na zelené louce“. Bilance portfoliových investic byla deficitní

v důsledku vysoké domácí poptávky bankovních i nebankovních subjektů po zahraničních cenných papírech.

Vývoj kurzu koruny vůči euru měl po celý rok tendenci posilování. Jeho zhodnocování souviselo především s přílivem kapitálu do ČR, a to zejména v podobě přímých zahraničních investic. Apresiasi kurzu koruny podporoval i rostoucí podíl exportu strojírenské produkce na celkových vývozech do zemí EU, které tvoří největší část z celkového počtu odběratelů české produkce. Kurz koruny k dolaru procházel v průběhu roku změnami a jeho vývoj byl ovlivňován vývojem kurzu eura vůči dolaru. (9)

Rok 2001

Běžný účet platební bilance skončil schodkem ve výši 101 mld. Kč. Na stavu běžného účtu se podílela z největší míry obchodní bilance, jejíž deficit, který se oproti roku 2000 snížil, dosáhl 119 mld. Kč. Pokles schodku obchodní bilance zapříčinil příznivý vývoj směnných relací, zpomalování zahraniční poptávky a pokles cen energetických surovin na světovém trhu. Snížení ekonomické aktivity zemí EU se odrazilo v oslabení vývozu a pokles ceny ropy a surovin měl zároveň oslabující vliv na dovozní ceny. Oproti tomu vývozní ceny rostly. Na jejich růstu se podílela i posilující česká měna. Struktura vývozu a dovozu byla srovnatelná s rokem 2000. Bilance služeb a běžných převodů skončily přebytkem. Kapitálový účet PB skončil mírným schodkem ve výši 0,3 mld. Kč. Finanční účet platební bilance skončil přebytkem ve výši 153,3 mld. Kč. Toto vysoké aktivní saldo bylo dosaženo v důsledku vysokého přílivu přímých a portfoliových zahraničních investic, které plynuly nejvíce do sektoru služeb. Rozhodující objem zahraničních investic plynul do České republiky ze zemí EU. K největším investičním akcím patřil prodej akcií Komerční banky, prodej Radiomobilu a Vodovodů a kanalizací, a. s. Ostatní dlouhodobé a krátkodobé investice zaznamenaly odliv kapitálu.

V průběhu roku 2001 docházelo k posilování kurzu koruny vůči euru, a to v reálném i v nominálním vyjádření. Na jeho rostoucí tendenci měl vliv, jako v předchozím roce, příliv zahraničního kapitálu. Nejvíce sílila česká koruna ke konci roku, kdy reagovala na tržní očekávání ohledně velkého přílivu PZI v důsledku privatizace v roce 2002, což se promítlo ve zvýšené poptávce po koruně. Růst kurzu koruny nepozastavil ani hospodářský pokles zemí

EU, který negativně ovlivňoval čistý vývoz. Vzhledem k nepřiměřenému posilování koruny zahájila ČNB jednání s vládou, jehož cílem bylo nalézt způsoby, jak zmírnit nepříznivý dopad příjmů z prodeje státního majetku na kurz koruny. (9)

Rok 2002

Běžný účet platební bilance byl v roce 2002 deficitní. I přes kombinaci slabé zahraničních poptávky, silného kurzu koruny a rostoucí domácí poptávky se podařilo dosáhnout snížení schodku obchodní bilance. Ke zhoršení došlo v bilanci služeb, kde sehrály kromě silného kurzu a klesající zahraniční poptávky významnou roli i srpnové záplavy. Zhoršení zaznamenala i bilance výnosů, jejíž schodek poprvé v historii převýšil schodek obchodní bilance. Kapitálový účet dosáhl mírného deficitu ve výši 0,1 mld. Kč. Největší změnu zaznamenal finanční účet, který oproti roku 2001 narostl téměř dvojnásobně. Přímé zahraniční investice plynuly do ČR formou odkupu státního podílu ve společnosti Transgas a z odkupu 40 % akci České spořitelny. Čistý odliv portfoliových investic ve výši 46,7 mld. zapříčinily investice tuzemských bank do zahraničních dluhopisů. Saldo bilance ostatních investic bylo aktivní.

Trend nadměrného posilování koruny patrný od 2. poloviny roku 2001 byl zastaven ve 3. čtvrtletí 2002 měnověpolitickým úsilím ČNB (snižování úrokových sazeb, devizové intervence, dohody s vládou). Ve směru posilování kurzu působilo především zvýšení ratingu agenturou Moody's (12.11) a ukončená jednání a vstupu ČR do EU. Na opačné straně působilo snížení ratingového hodnocení agenturou Standard & Poor's (5.11), odložení privatizace Telecomu a nejistota z rozsahu a načasování reformy veřejných financí. (9)

Rok 2003

Běžný účet skončil v roce 2003 schodkem ve výši 157,2 mld. Kč. Na zlepšení obchodní bilance se podílel růst zahraniční poptávky po české produkci a zlepšení směnných relací. Ceny vývozu rostly vzhledem k vyšší konkurenceschopnosti ČR rychleji, než ceny dovozu. Na snížení přebytku bilance služeb se podílela klesající poptávka po vývozu ostatních služeb (z výpočetní techniky a telekomunikace). Schodek bilance výnosů opět převýšil schodek

obchodní bilance. Meziročně se zvýšil objem vyplacených dividend do zahraničí a pokles objem reinvestovaného zisku. Kapitálový účet zaznamenal pasivní saldo ve výši 82,2 mil. Kč. Pokles finančního účtu způsobil pokles přímých zahraničních investic, které v minulém roce dosáhly vysokých hodnot vzhledem k privatizaci Transgasu, dále proběhl zpětný odkup akcií Eurotelu od zahraničního investora. Schodek v oblasti portfoliových investic se snížil oproti roku 2002 o 9 mld. Kč. Přebytek bilance ostatních investic se téměř nezměnil.

Nominální měnový kurz koruny vůči euru mírně a postupně oslaboval, zatímco k dolaru dále posiloval. Určujícím v posilování kurzu koruny k dolaru se stalo oslabování kurzu dolaru k euru. Zvýšené výhodné dovozy z dolarové oblasti eliminovaly pozitivní vývoj obchodní bilance určený posilujícím eurem. K oslabování kurzu koruny k euru přispěl rostoucí HDP doprovázený nízkou inflací, úbytek přímých zahraničních investic a pokles úrokových sazeb ČNB. Tyto okolnosti se promítly do snížené poptávky po české měně. (9)

Rok 2004

Deficit běžného účtu platební bilance dosáhl 143,3 mld. Kč a meziročně klesl díky zlepšení obchodní bilance, která zaznamenala nejnižší úroveň deficitu za posledních deset let. Export ovlivňovaly příznivé vnější faktory – oživení světové ekonomiky a zemí EU, vstup ČR do EU 1. května a pokles kurzu dolaru vůči koruně tlumil dopady růstu dolarových cen surovin dovážených do ČR. Kladné směnné relace potvrdily cenový růst konkurenceschopnosti českých vývozců na zahraničních trzích. Kapitálový účet vykazoval deficit ve výši 14 mld. Kč. Nárůst výdajů ovlivnily splacené závazky z vládních úvěrů z dob centrálně plánované ekonomiky. Do příjmů se promítly dotace přijaté z EU. Přebytek na finančním účtu, při podobném přílivu přímých zahraničních investic jako vloni, souvisel s růstem portfoliových investic odrážející růst atraktivity tuzemských investic (růst cen tuzemských akcií, posilování kurzu koruny, emitované vládní dluhopisy na krytí schodku státního rozpočtu).

Nominální růst koruny v průběhu roku 2004 posiloval vůči americkému dolaru a v menší míře i k euru. Průměrný kurz k euru meziročně posílil o 3 %. Na apreciaci měla vliv očekávaná privatizace státního majetku v roce 2005 (Telecom, Unipetrol, Vítkovice Steel), pozitivní

sentiment vůči středoevropskému regionu na mezinárodních finančních trzích, snižující se deficit obchodní bilance a vstup ČR do EU. Kurz koruny k dolaru byl průměrně meziročně pevnější o 11 %. Příčinou bylo oslabování dolaru na světových trzích. (9)

Rok 2005

Obchodní bilance běžného účtu skončila přebytkem, ke kterému vedl především růst strojírenského exportu, který mohl být uskutečněn díky rozšířeným výrobním kapacitám financovaných z přímých zahraničních investic. V bilanci služeb, výnosů a běžných převodů byl zaznamenán vyšší přírůstek na straně aktiv než pasiv. Přebytek na kapitálovém účtu byl ovlivněn zejména příjmy ze strukturálních fondů EU. Finanční účet zaznamenal pokles aktivního salda oproti loňskému roku. U portfoliových investic a ostatních krátkodobých i dlouhodobých investic byl zaznamenán odliv zdrojů do zahraničí, kde investory lákala příznivá ekonomická situace v USA a expandující ekonomika Číny a Indie. Příliv zahraničních přímých investic souvisel s prodejem velkých společností nerezidentům – Český Telecom, Unipetrol, Vítkovice Steel.

Apresiační trend kurzu koruny k euru nastolený v minulém roce přetrvával na základě obdobných faktorů, oproti tomu však koruna vzhledem k dolaru meziročně oslabila (kromě 1. čtvrtletí). Příčina tkvěla ve vývoji kurzu dolaru na světových trzích, kde byla spojena s růstem úrokových sazeb v USA a ve zlepšení deficitu běžného účtu. (9)

Rok 2006

Aktivní saldo obchodní bilance, bylo zapříčiněno vysokým vývozem do zemí EU, které odebírají přes 80 % tuzemské produkce, přičemž struktura vývozu zůstávala nezměněna. Na zhoršení směnných relací se podílel růst cen ropy a neenergetických surovin. Pokles salda bilance služeb způsobila nižší poptávka po službách cestovního ruchu. Zhoršení zaznamenala i bilance výnosů. Přes 70 % výdajů zde představovaly navýšené dividendy pro zahraniční vlastníky tuzemských akcií. Na přebytku kapitálového účtu se podílel růst příjmů ze strukturálních fondů EU. Pokles přebytku bilance přímých investic zhruba na polovinu jejich výše (způsobený poklesem příjmů z odprodeje státního majetku) v předchozím roce byl kompenzován obnovením přílivu ostatních investic a nižším odlivem portfoliových investic.

Nominální kurz koruny k euru v průběhu roku 2006 a obzvláště v jeho závěrečných dvou měsících posiloval, přestože domácí úrokové sazby byly ve srovnání se sazbami v eurozóně nižší o více než jeden procentní bod. Toto depreciační působení bylo tlumeno působením jiných faktorů, zejména rostoucí atraktivností středoevropského regionu pro investory, což souviselo s očekávaným rychlým hospodářským růstem. Pevnější kurz koruny k euru zlevňoval ceny většiny dovážených komodit a přispíval tak k nízké úrovni inflace. Kurz koruny vůči dolaru meziročně posílil o 11,7 %. Vlivem oslabování dolaru na světových trzích a posilování koruny se tento vzájemný kurz dostal až na hodnoty kolem 20 CZK/USD. Koruna tak posílila za posledních 6 let o téměř 50 % (v roce 2000 byl průměrný kurz 41,12 CZK/USD). (9)

Rok 2007

Na deficitu platební bilance se největší mírou podílela bilance výnosů, která převýšil přebytek obchodní bilance a bilance služeb. Na přírůstku schodku bilance výnosů se podílel rostoucí objem výnosů z majetkových investic pro zahraniční investory a zvýšení nákladů spojených se zaměstnáváním zahraničních pracovníků v ČR. Přebytek obchodní bilance byl výsledkem rostoucí zahraniční poptávky, rozšíření výrobních kapacit pro vývoz v důsledku přílivu zahraničních investic a zlepšení směnných relací. Přebytek kapitálového účtu souvisel s přijatými dotacemi z fondů EU. Kladné saldo finančního účtu dosahovalo úrovně loňského roku. Meziročně se zvýšil příliv přímých zahraničních investic. Salda toků portfoliových investic a ostatních investic skončila pasivem. V meziročním srovnání došlo u těchto položek k nárůstu čistého odlivu zdrojů do zahraniční.

Trend meziročního posilování koruny patrný od roku 2003 se v 2. polovině 2007 ještě urychlil. Podíl na tom nesl kladný schodek výkonové bilance, zvýšení měnověpolitických sazeb ČNB (i když úrokové sazby zůstávaly i nadále nižší než v eurzóně) a vývoj na finančních trzích vedoucí investory k přesunu svých prostředků, zejména dolarových, do bezpečnějších aktiv. Kurz koruny vůči americkému dolaru meziročně posílil o 14,9 % a pohyboval se průměrně na 18,5 CZK/USD. Trend postupného oslabování dolaru vůči většině směnitelných měn patrný od roku 2001 je spojený především s hluboko vnější nerovnováhou americké ekonomiky. Od

července 2007 byl tento trend navíc umocňován nepříznivými zprávami z USA signalizující riziko výrazného zpomalení ekonomického růstu, které souviselo s nastupující finanční krizí.(9)

Rok 2008

Obchodní bilance dosahovala přebytku kromě posledního čtvrtletí, což souviselo s prudkou depreciací koruny a úbytkem zahraniční poptávky po české produkci v závislosti na nastupující hospodářské krizi v zemích EU. Bilance služeb zaznamenala vysoký nárůst na straně aktiv, na kterém nejvíc podílel růst ostatních služeb – stavební, pojišťovací a poradenské služby. Pasivní saldo bilance výnosů způsobily nižší úrokové výnosy z portfoliových investic a růst mzdových nákladů na zahraniční pracovníky v ČR. Příliv přímých zahraničních investic souvisel s reinvesticemi zisku a s navyšováním základního kapitálu tuzemských společností. Ostatní investice zaznamenaly příliv zdrojů, neboť se investoři začali zbavovat dolarových aktiv v důsledku nastupující krize v USA.

Do 1. poloviny roku 2008 kurz koruny vůči euru a dolaru významně posiloval, oproti tomu v druhé polovině značně oslabil. Příčinou posilování koruny byl zájem investorů o korunová aktiva vzešlý z hospodářské situace USA a z globálního poklesu cen akcií. Pozitivně působilo snížení úrokového diferenciálu mezi ČR a eurozónou, přebytek a přebytek obchodní bilance v 1. až 3. čtvrtletí. Kurz koruny k dolaru dosáhl za sledované období svého minima. V pozadí příčiny poklesu kurzu dolaru stály problémy finančního sektoru a sektoru nemovitostí. Prudká depreciace koruny ve druhé polovině roku odrážela nejistotu na světových finančních trzích, pokles exportního výkonu ČR a samozřejmě dopady světové recese, které se začaly negativně odrážet v domácích statistikách. (9)

3.4.2 Vývoj platební bilance a kurzu koruny na Slovensku

Tabulka č. 18 - Vývoj platební bilance v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
-----	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Běžný účet	-32,4	-84,6	-87,2	-11,1	-48,7	-127,2	-116,5	-98,7	-132,2
Kapitálový účet	4,3	3,8	4,9	3,7	4,4	-0,6	-1,2	11,4	24,3
Finanční účet	63,6	79,3	229,4	60,9	101,7	177,3	33,6	174,3	152,5

Zdroj: <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/vyroczna-sprava>

Tabulka č. 19 – Vývoj běžného účtu platební bilance SR v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Obchodní bilance	-41,7	-102,8	-96,0	-24,4	-49,6	-76,3	-75,3	-21,4	-21,5
Bilance služeb	20,2	23,2	20,7	8,7	8,6	9,9	22,5	13,1	-14,7
Bilance výnosů	-16,3	-15,1	-20,7	-4,4	-13,2	-61,3	-62,1	-79,3	-69,1
Bilance běžných převodů	5,4	10,1	8,8	9,0	5,5	0,5	-1,6	-11,1	-26,9

Zdroj: <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/vyroczna-sprava>

Tabulka č. 20 – Vývoj finančního a kapitálového účtu SR v mld. Sk v letech 2000 – 2008

Rok		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kapitálový účet		4,3	3,8	4,9	3,7	4,4	-0,6	-1,2	11,4	24,3
Přímé investice	slovenské	-1,0	-2,0	-0,2	-0,5	4,6	-4,9	-10,2	-9,5	-5,6
	zahraniční	97,8	74,0	181,9	21,8	40,7	65,4	123,8	80,7	69,3
Port. Investice		36,4	-12,5	25,1	-22,2	29,4	-31,3	43,4	-16,2	47,5
Ostatní investice		-69,6	19,8	22,6	61,8	27	148,1	-122,7	119,3	41,3

Zdroj: <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/vyroczna-sprava>

Rok 2000

Na schodku běžného účtu se nejvíce podílel schodek obchodní bilance. Vysoký dovoz byl způsoben rostoucí poptávkou po produktech mezispotřeby v průmyslovém odvětví, které zaznamenalo oživení výroby v důsledku přílivu zahraničních investic. Do zvýšení dovozu v nominálním vyjádření se promítly i rostoucí ceny ropy a zemního plynu. Export

podporovala rostoucí poptávka zemí EU, kam směřuje většina tuzemské produkce. Přes 50 % celkového vývozu tvořily stroje a dopravní zařízení. Balance služeb byla přebytková. Hlavní úlohu v přírůstku aktiv oproti roku 1999 sehrály příjmy z tranzitu ropy a zemního plynu z Ruska do ČR a jižní Evropy. Balance výnosů zaznamenala pasivní saldo, jehož konečný stav ovlivnily rostoucí úroky ze zahraničních půjček z minulých let. Příliv zahraničních investic spojený především s privatizací státního majetku působil kladně na konečný stav finančního účtu. Nárůst portfoliových investic signalizoval zájem zahraničních investorů o emitované vládní dluhopisy. V ostatních investicích byl zaznamenán odliv kapitálu do zahraničí.

Nominální měnový kurz slovenské koruny se v průběhu roku znehodnotil jak k euru, tak i k americkému dolaru. Na jeho poklesu se podílel dynamický růst dovozů doprovázený růstem HDP a postupné snižování úrokových sazeb NBS v průběhu roku. Pokles kurzu koruny vůči dolaru souviselo s externími faktory, a to s vývojem americké ekonomiky a křížového kurzu dolaru vůči euru. (10)

Rok 2001

Na deficitu běžného účtu se v největší míře podílel schodek obchodní bilance tažený domácí poptávkou po dovozech a oslabeným vývozem souvisejícím s poklesem hospodářského růstu v zemích EU. Opatření hospodářské politiky, které působily na útlum domácí poptávky po dovozu, měly převážně krátkodobou účinnost. Balance služeb dosáhla přebytku shodného s předchozím rokem. Největší část tohoto přebytku pohltily ostatní služby spojené s vysokým dovozem (pojištění, skladování). Balance výnosů zaznamenala pasivní saldo. Oproti tomu bilance běžných transferů zaznamenala zvýšení, které bylo spojeno převody ze zahraniční neinvestičního charakteru uskutečněnými fyzickými a právníckými osobami (podpory, odškodnění, náhrady z pojištění, atd.). Na přebytku finančního účtu nesly největší podíl přímé zahraniční investice. Portfoliové investice finančního účtu zaznamenaly oproti přílivu v předchozím roku odliv zdrojů do zahraničí. Rostl zájem hlavně bankovních subjektů do dlouhodobých zahraničních cenných papírů.

Nominální měnový kurz SKK/EUR se v průběhu roku 2001 zhodnotil o 2,8 %. Na apreciaci slovenské koruny se značně podílel příliv PZI, jenž zvyšoval poptávku po slovenské měně i přes pokles vývozu do zemí hlavních obchodních partnerů, které se vypořádávaly s ekonomickým útlumem. Kurz SKK/USD i nadále oslaboval. (10)

Rok 2002

Deficit běžného proti roku 2001 mírně vzrostl. Pokles pasivního schodku obchodní bilance byl eliminován rostoucím negativním schodkem bilance výnosů a snížením aktivního salda bilance služeb a běžných transferů. Růst přebytek kapitálového účtu pozitivně ovlivnily příjmy z programů Phare, ISPA a SAPARD. Aktivní saldo finančního účtu zaznamenalo skok z 83,2 mld. Sk na 234,3 mld. Sk. Na jeho růst působily hlavně příjmy z přímých zahraničních investic, které souhrnně dosáhly 179 mld. Sk. Z toho příjmy v rámci privatizace činily přibližně 152 mld. Sk. Na účtu portfoliových investic byl oproti předchozímu roku zaznamenán přebytek. Zahraniční subjekty nakupovaly slovenské vládní obligace a podnikové obligace z oblasti dopravy.

Nominální měnový kurz koruny zhodnotil jak vůči euru, tak i dolaru (k 31.12. dosahoval 40,036 SKK/USD v porovnání s 48,75 SKK/USD k 31.12.2001). K růstu kurzu koruny přispělo zvýšení úrokových sazeb, platné od března 2002, kterým NBS reagovala na vnější ekonomickou nerovnováhu, především pak na deficit zahraničního obchodu. Výsledky parlamentních voleb spolu s jednáními o vstupu Slovenska do EU a NATO zlepšily jeho ratingové hodnocení vydávané agenturou Moody's a Fitch Ratings. Měnový vývoj byl však v rozhodující míře motivovaný neekonomickými a spekulativními faktory neodpovídal aktuálnímu hospodářskému dění, proto NBS zasáhla proti posilování SKK intervencemi na devizovém trhu a v listopadu snížila všechny klíčové úrokové sazby cca 1,5 p. b. (10)

Rok 2003

Podíl na snížení deficitu běžného účtu neslo zlepšení obchodní bilance, jejíž schodek se nížil o 72,4 mld. Sk. Vliv na její zlepšení měla vyšší dynamika růstu fyzického vývozu, podmíněného zahraničními investicemi, nad dovozem, a to i vzhledem k nízké poptávce na

zahraničních trzích. Na poklesu přebytku bilance služeb se podílela rostoucí domácí poptávka po ostatních službách. Bilance výnosů zaznamenala zlepšení. Snížení jejího deficitu způsobila změněná metodika výpočtu, kdy se do bilance výnosů začaly započítávat i příjmy Slováků pracujících v zahraničí (činily 140,5 mld. Sk). Příjmy z fondů EU na kapitálovém účtu přesáhly výdaje o 3,7 mld. Sk. Největší skok zaznamenal finanční účet, jehož přebytek klesl o 169,7 mld. Sk. Změnila se i jeho struktura. V důsledku poklesu příjmů z privatizace poklesla důležitost přímých investic a rozhodnou položkou se tak staly ostatní krátkodobé zahraniční investice.

Posilování kurzu koruny k euru bylo zčásti motivováno kladným úrokovým diferencíálem, atraktivním pro zahraniční krátkodobé investory a zčásti pozitivním vývojem obchodní bilance. Neustálé zhodnocování slovenské koruny a eura vůči dolaru souviselo s hospodářskou situací v USA. Na vývoj kurzu dolaru působilo zpomalení růstu HDP související s válkou v Iráku a poklesem podnikatelské důvěry. Hlavní podíl na růstu HDP měla přetrvávající vysoká úroveň výdajů domácností podpořená snížením daní, úrokových sazeb a příznivými podmínkami v oblasti hypotečního financování, což se odrazilo v prohloubení deficitu běžného účtu a depreciazi kurzu USD. (10)

Rok 2004

Oproti loňskému roku se prohloubilo pasivní saldo obchodní bilance v závislosti na vyšší dynamice růstu dovozu než vývozu. Snížený vývoz se dotkl především automobilového průmyslu, kde v roce 2004 nastala dvojnásobná odstávka výroby. Do růstu dovozu se promítal rozvoj průmyslového sektoru a s ním i zvýšená potřeba materiálových vstupů. Vývoj bilance služeb zůstal obdobný s rokem 2003. Saldo bilance výnosů dosáhlo zlepšení oproti předchozímu roku. Aktivní stav bilance běžných transferů klesl v důsledku zvýšení plateb do zahraničí ve formě darů a převodů právnických osob. Zůstatek kapitálového účtu byl navýšen prostředky čerpanými z fondů EU na 4,5 mld. Sk. Konečný stav finančního účtu byl aktivní. Oproti předchozímu roku se opět změnila jeho struktura. Poklesl podíl krátkodobého kapitálu a vzrostl příliv portfoliových investic a přímých investic (do výroby koksu a ropných produktů).

Nominální kurz slovenské koruny vůči euru se v průběhu roku 2004 zhodnotil o 5,8 % a k 31.12. dosahoval 38,796 SKK/EUR. Vlivem vývoje křížového kurzu USD/EUR na světových trzích zaznamenal měnový kurz slovenské koruny vůči americkému dolaru vyšší zhodnocení a ke konci roku byl na úrovni 28,496 SKK/USD. (10)

Rok 2005

V roce 2005 dosáhlo pasivní saldo běžného účtu hodnoty 126,9 mld. Sk. Jeho zhoršení ovlivnila především deficitní bilance výnosů, zapříčiněná růstem dividend vyplacených zahraničním investorům. Kapitálový účet vykázal oproti předchozím rokům pokles v důsledku úbytku zdrojů z fondů EU a dostal se do záporných hodnot. Finanční účet zaznamenal aktivní saldo ve výši 176,3 mld. Sk a opět změnil svou strukturu. Příjmy z přímých a portfoliových investic vykázaly pokles. Hlavní příliv zahraničních zdrojů plynul z krátkodobých investic nerezidentů, které se uskutečnily formou vkladů do domácích komerčních bank, a které mohly být spojeny s očekávanou apreciací kurzu slovenské koruny.

28. listopadu 2005 vstoupila SR do mechanismu výměnných kurzů ERM II. Centrální parita byla stanovena na úrovni 38,4450 SKK/EUR, přičemž slovenská koruna využívala standardní flukтуаční pásmo $\pm 15\%$. Spodní hranice pro povinné intervence NBS byla tedy 32,6868 SKK/EUR a horní hranice 44,2233 SKK/EUR. V roce 2005 slovenská ekonomika čelila výrazným tlakům působící na zhodnocení nominálního kurzu koruny, které byly důsledkem působení krátkodobého kapitálu, motivovaného očekáváním dalšího posilování kurzu koruny vůči euru v souvislosti s přílivem PZI a růstem produktivity práce. Na základě těchto okolností přistoupila NBS k devizovým intervencím. (10)

Rok 2006

Na zvýšení deficitu běžného účtu se do značné míry podílelo zvýšení pasivního salda obchodní bilance. Pozitivně ho naopak ovlivňoval kladný vývoj bilance služeb, kde byl zaznamenán nárůst u všech položek. Finanční účet vykázal razantní snížení přebytku z 176,3 mld. Sk v roce 2005 na 31,2 mld. Sk v roce 2006. Nastal odliv krátkodobého kapitálu, oproti tomu vzrostly přímé zahraniční investice. Jejich růst zapříčinila privatizace „Slovenské

elektrární“ a výstavba automobilky KIA v Žilinském kraji. Portfoliové investice zaznamenaly příliv 43,4 mld. Sk oproti jejich odlivu 31,3 mld. Sk v roce 2005, vzhledem k emisi vládních obligací a státních pokladničních poukázek.

Kurzová politika byla realizovaná v rámci mechanismu ERM II. Až do konce dubna si vývoj kurzu slovenské koruny udržoval apreciační charakter, který se zastavil v květnu a od června začal klesat k úrovni centrální parity. Vývoj kurzu koruny nebyl důsledkem změny ekonomických veličin, nýbrž působením externích faktorů – vývoj okolních měn. V důsledku znehodnocení amerického dolaru vůči euru na světových trzích se výměnný kurz slovenské koruny k dolaru zhodnotil a ke konci roku se pohyboval na úrovni 26,246 SKK/USD. (10)

Rok 2007

Běžný účet vykázal deficit nižší než v roce 2006. Podílel se na tom zlepšený vývoj obchodní bilance, kde meziroční přírůstek vývozu byl větší než meziroční přírůstek dovozu. Struktura vývozu v porovnání s předchozími lety nezměnila. Bilance výnosů dosáhla deficitu, na kterém se nejvíce podílela vyšší výplata dividend zahraničním investorům. Kapitálový účet vykázal příliv zdrojů z EU a jeho aktivní saldo činilo 11,4 mld. Sk. Přebytek na finančním účtu činil 174,3 mld. Sk. Pokles přílivu přímých zahraničních investic a odliv portfoliových investic byl kompenzován přílivem krátkodobého kapitálu do slovenských bank.

V souvislosti s příznivým vývojem makroekonomických ukazatelů byla centrální parita koruny k euru revalvována a nová centrální parita byla stanovena na úrovni 1 euro = 35,4424 SKK. Po celý rok 2007 podléhal kurz koruny regionálním nebo globálním tržním faktorům. Investoři se s počínajícími signály finanční krize v USA začali pomalu zbavovat dolarových aktiv a přepnuly svou pozornost na středoevropské trhy. Vůči americkému dolaru slovenská koruna apreciovala z hodnoty 26,246 SKK/USD vykázané k 31.12.2006 na hodnotu 22,870 SKK/USD k 31.12.2007. (10)

Rok 2008

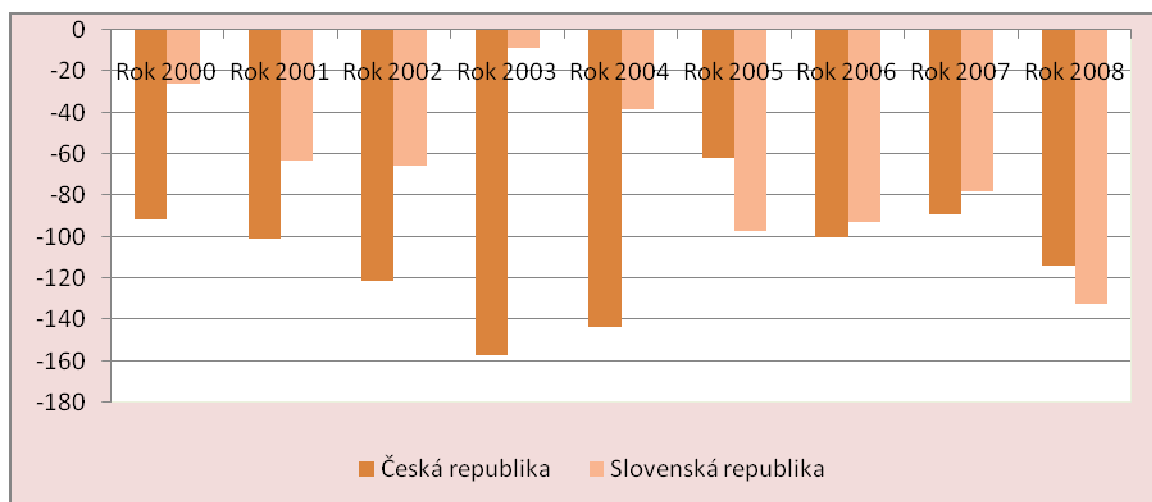
Deficit běžného účtu se prohloubil vlivem výrazného zhoršení bilance služeb a bilance běžných transferů. Meziroční přírůstek vývozu se v roce 2008 v porovnání s meziročním přírůstkem v roce 2007 snížil o dvě třetiny. Struktura vývozu se nezměnila. Meziroční přírůstek dovozu tvořil z 60 % zvýšený dovoz energetických surovin, což bylo ze značné míry způsobeno zvýšením jejich cen. Schodek bilance služeb dosáhl 14,7 mld. Sk. Byl zapříčiněn růstem deficitu na účtu ostatních služeb způsobeným růstem domácí poptávky po finančních a zprostředkovatelských službách. Zároveň výdaje Slováků na cestovní ruch byly vyšší než příjmy, které z něho proudily na Slovensko. Prohloubení deficitu bilance běžných transferů způsobilo pasivní saldo soukromých převodů a vládních transferů. Na schodku finančního účtu se podílel nižší příliv zdrojů plynoucích z ostatních a přímých investic, kde nastal pokles objemů reinvestovaného zisku nerezidentů. Deficit na finančním účtu byl tlumen čistým přílivem zdrojů z portfoliových investic, který způsobil snížený zájem rezidentů o zahraniční dlouhodobé cenné papíry, zohledně k vývoji na světových finančních trzích.

Pro slovenskou korunu byl rok 2008 posledním rokem její existence. Kurz koruny byl, kromě působení jiných faktorů, ovlivňován připraveností Slovenska k vstupu do eurozóny. Investoři vnímali situaci na domácím trhu jako příznivou a očekávali, že v 1. polovině roku bude SR definitivně přijata do měnové unie. Tyto spekulace o možné revalvacii centrální parity posilovaly kurz slovenské koruny. Centrální parita slovenské koruny k euru nakonec 29.5.2008 revalvovala o 8 % na hodnotu 30,126 SKK/EUR. Tato hodnota byla zároveň dne 8.7.2008 potvrzena Radou Evropské unie, jako konečný oficiální výměnný kurz slovenské koruny za euro v rámci vstupu Slovenska do eurozóny. (10)

3.4.3 Shrnutí

Vývoj běžného účtu platební bilance v České a Slovenské republice zachycuje níže uvedený graf.

Graf č. 5 – Vývoj běžného účtu platební bilance ČR a SR v mld. Kč v letech 2000 -2008

Zdroj: zpracování vlastní, číselné údaje pro ČR z tabulky č.16 , údaje pro SR z tabulky č.18

Pozn. údaje jsou uvedeny pro lepší porovnání v českých korunách, přepočet slovenských korun na české je proveden vždy k 31.12. příslušného roku dle kurzovního lístku ČNB

Jak je z grafu vidět, běžný účet platební bilance České i Slovenské republiky ve sledovaných letech nabýval vždy záporných hodnot, přičemž pasivní schodek běžného účtu v ČR byl téměř vždy vyšší než na Slovensku. Příčina by mohla spočívat v odlišné geografické velikosti a různém počtu obyvatel obou ekonomik. Tvrzení, že menší stát bude vyrábět méně produkce než větší, nemusí být vždy pravdivé, ale v tomto případě s ním lze souhlasit. Na průběh celkových hodnot běžného účtu se jak v České, tak Slovenské republice nejvíce podepsal vývoj obchodní a výnosové bilance. Saldo bilance služeb a běžných převodů sice ovlivňovalo stav běžného účtu, ale ne v takové míře, jako jeho zbývající dvě složky.

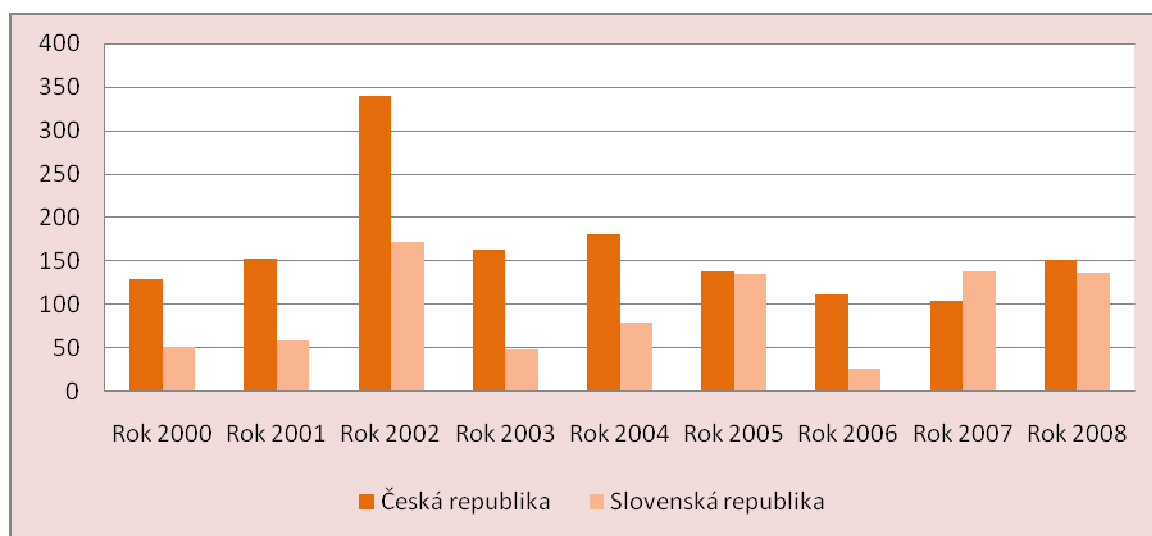
Saldo obchodní bilance České republiky se v letech 2000 až 2008 v meziročním srovnání postupně zlepšovalo. Na jeho pozitivním vývoji se podílela tuzemská nabídka, která dokázala, že je schopna obstát v konkurenčním prostředí na trzích Evropské unie. Neustále rostoucí vývozy by se však nikdy neuskutečnily bez přílivu PZI, jenž nesly značný podíl na rozšiřování českých výrobních kapacit. Struktura vývozu se v průběhu sledovaných let příliš nezměnila – dominovaly stroje a dopravní zařízení. Převaha importu nad exportem v letech 2000 až 2004 byla způsobena silným růstem domácí poptávky podněcené přílivem zahraničních finančních prostředků a poklesem vývozu do zemí EU, kde v těchto letech převládal hospodářský pokles. Od roku 2005 začal vývoz převyšovat dovoz (s výjimkou 4. čtvrtletí roku 2008) a saldo obchodní bilance vykazovalo přebytek na straně aktiv. K přebytkové obchodní bilanci přispíval i neustále posilující trend kurzu české koruny, který zlevňoval dovozy a tlumil nárůsty cen nerostných surovin a ropy na světových trzích.

Saldo obchodní bilance Slovenské republiky bylo ve sledovaném období vždy pasivní. Lze konstatovat, že na jeho vývoji se podílely obdobné faktory jako v České republice – příliv přímých zahraničních investic podněcoval rozšiřování kapacit výrobní sféry, měnový kurz koruny vykazoval rostoucí trend, hlavní obchodní partnery tvoří země EU a vstup do EU zajistil hladký průběh zahraničního obchodu mezi členskými zeměmi, obdobné složení struktury dovozu a vývozu. Vysvětlení proč byla slovenská obchodní bilance pasivní a česká od roku 2005 aktivní spočívá v různém načasování přílivu zahraničních investic podněcující vývoz, jenž nastal na Slovensku o něco později než v ČR. Slovenský podnikatelský sektor se totiž hůře vypořádával s restrukturalizací, která zahrnovala přechod od centrálně řízené ekonomiky k tržně orientované, a která trvala Slovákům déle než Čechům. To znamenalo pro

Českou republiku náskok v upevňování své konkurenční pozice na trzích EU a v možnosti lákání dalších zahraničních investorů. Pozdější masivní příchod zahraničních investorů na Slovensko také souvisel s vysokou domácí poptávkou po technologiích a výrobních zařízeních a způsobil, že tato poptávka negativně ovlivňovala saldo obchodní bilance o něco déle než v ČR, která ji zaznamenávala především do roku 2005.

Bilance výnosů začala působit na celkové saldo běžného účtu v České a Slovenské republice v okamžiku, kdy se začal zvyšovat objem vyplácených dividend zahraničním investorům, které přestaly proudit do obou republik zpětně ve formě reinvestovaného zisku.

Graf č. 6 - Vývoj finančního účtu ČR a SR v mld. Kč letech 2000 – 2008

Zdroj: zpracování vlastní, data za ČR převzata z tabulky č. 17, za SR z tabulky č. 20

Pozn.

údaje v grafu jsou uváděny v českých korunách, slovenské koruny jsou vždy přepočítány na české dle kurzovního lístku ČNB k 31.12. příslušného roku

Zatím co ve struktuře finančního účtu v České republice dominují přímé investice a pak se v pořadí střídají portfoliové a ostatní investice, na Slovensku je tento účet předně ovlivňován kromě přímých investic i ostatními krátkodobými investicemi. Přímé tuzemské investice do zahraničí jsou u obou zemí téměř nevýznamné a jsou spojeny především se zajištěním odbytu české a slovenské výroby na zahraničních trzích. České přímé investice do zahraničí převyšují slovenské mnohdy více než dvojnásobně. Podíl na tom nese česká společnost ČEZ, která začala vstupovat na zahraniční trh od roku 2004. V tomto roce investovala do základního kapitálu tří distribučních firem energie v Bulharsku a jednalo se tehdy o největší českou zahraniční investici v historii. Od té doby začaly investice do výroby elektřiny, plynu a vody zaujímat značný podíl na celkovém počtu českých zahraničních investic. Příliv přímých zahraničních investic proudící do ČR a SR byl v prvních letech sledovaného období ovlivněn realizovanou privatizací státního majetku. Ke konci tohoto období se jednalo převážně o výstavby „na zelené louce“ související převážně s automobilovým průmyslem. V rámci ostatních investic dominovaly jak Česku, tak na Slovensku krátkodobé investice nad dlouhodobými. Obchodování s portfoliovými investicemi, stejně jako s ostatními investicemi, souviselo s vývoje podmínek na peněžním a kapitálovém trhu v obou republikách.

Vývoj kapitálového účtu ovlivňovaly platby a dotace přijaté z rozpočtu EU. Méně významné transakce na kapitálovém účtu dále souvisely s nákupem a prodejem patentů, licencí, autorských práv a převodů souvisejících s migrací obyvatelstva.

4. Vstup Slovenska do eurozóny

Členy eurozóny lze definovat jako členské státy Evropské unie, které vstoupily do třetí fáze Evropské měnové unie (EMU) a přijaly jako svou měnu euro. V eurozóně je v současné době 16 zemí Evropské Unie. Od 1. ledna 2009 se mezi ně začlenila i Slovenská republika. Podmínky pro vstup do eurozóny jsou u každé země totožné - pro přijetí eura namísto národní měny je nutno splnit 5 maastrichtských kritérií.

Dne 8. července 2008 přijala Rada ECOFIN rozhodnutí umožňující Slovensku stát se od 1. ledna 2009 členem eurozóny. Počet krajín eurozóny se tím zvýšil z 15 na 16. Rozhodnutí Rady vycházelo z konvergenčních zpráv vypracovaných ECB a Evropskou komisí v květnu 2008 a předcházeli mu diskuze Rady EU s hlavou státu a předsedou vlády SR, jako i stanovisko přijaté Evropským parlamentem a návrh Evropské komise. V ten samý den přijala Rada ECOFIN nařízení, které stanovilo neodvolatelný výměnný kurz mezi slovenskou korunou a eurem na úrovni 30,126 Sk, tj. na úrovni centrální parity v rámci ERM II v čase přijetí rozhodnutí. (16)

4.1 Plnění maastrichtských kritérií Slovenskou republikou

1. Veřejné finance – dluh.

Veřejný dluh zahrnuje dle definice závazky sektoru vládních institucí vyplývající z přijatých vkladů, vydaných úvěrových cenných papírů jiných než účasti (s výjimkou finančních derivátů) a přijatých půjček ke konci roku. Podle maastrichtských kritérií veřejný dluh země nesmí přesáhnout 60% HDP. Tuto stanovenou referenční hodnotu nepřekročilo Slovensko nikdy. Vývoj vládního dluhu na Slovensku v letech 2000 až 2008 ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 21 – Vývoj vládního dluhu na Slovensku v letech 2000 – 2008 v mld. Sk

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Veřejný dluh	472,4	498,7	481,4	518,3	564,2	507,5	505,2	543,9	592,3
HDP	938,0	1 018,4	1 108,1	1 222,5	1 361,7	1 485,3	1 659,6	1 851,8	2 028,4
Veřejný dluh v poměru k HDP v %	50,4	49,0	43,4	42,4	41,4	34,2	30,41	29,4	29,2

Zdroj: http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=5234&documentId=2881, údaje pro r. 2008 z http://www.nbs.sk/_img/Documents/ecbpub/konvspr/cr200805sk

2. Veřejné finance – deficit.

Vládní přebytek / deficit je výše čistých půjček nebo výpůjček včetně úroků ze swapových operací. Vyjadřuje schopnost sektoru vládních institucí v daném roce financovat jiné sektory

ekonomiky nebo potřebu tohoto sektoru být jimi financován. Maastrichtská kritéria stanovují, že deficit veřejných financí nesmí v posledním roce před vstupem do eurozóny přesáhnout hranici 3,0 % HDP. Vývoj státního deficitu SR v posledních letech byl následující:

Tabulka č. 22 – Vývoj vládního deficitu na Slovensku v mld. Sk v letech 2000 - 2008

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HDP	938,0	1 018,4	1 108,1	1222,5	1 361,7	1 485,3	1 659,6	1851,8	2028,4
Deficit SR	-27,7	-44,4	-51,1	-55,8	-70,3	-33,9	-31,7	-23,5	-21,2
Deficit SR v poměru k HDP v %	-3,0	-4,4	-4,8	-4,7	-5,3	-2,3	-2,0	-1,3	-1,05

Zdroj: MFSR, <http://www.finance.gov.sk>

Z tabulky je možno vyčíst, že Slovensko tuto podmínku plnilo od roku 2005. Nízké hodnoty vládního deficitu v posledních dvou letech se zvýší v roce 2009 díky světové finanční krizi. Podle schváleného rozpočtu pro rok 2009 přesahují předpokládané výdaje příjmy a více než jednu miliardu eur. Výška předpokládaných příjmu v roce 2009 bude činit dle odhadu 13,099 mld. eur a výdaje se budou pohybovat okolo 14,109 mld. eur. Odhadem se bude deficit roku 2009 přibližovat výšce 2,08 % hrubého domácího produktu. (15)

3. Inflační kritérium

Průměrná inflace za posledních 12 měsíců, měřená harmonizovaným indexem spotřebitelských cen, nesmí přesáhnout průměr třech zemí EU s nejnižší inflací o více jak 1,5 procentního bodu. Průměrná harmonizovaná míra inflace Slovenské republiky za rok 2007 činila dle tabulek Eurostatu 1,9 %. Mezi země EU s nejnižší inflací patřily Malta (0,7 %), Francie (1,6 %), Nizozemí (1,6 %). Průměr těchto tří uvedených čísel $([0,7 + 1,6 + 1,6] : 3)$ činí 1,3. V roce 2007 se Slovenská republika do podmínek výše uvedené definice vešla bez problémů – limitovalo ji číslo 2,8 (1,3 + 1,5). V roce 2008 se mezi státy EU s nejnižší mírou inflace řadily – Nizozemí (2,2 %), Portugalsko (2,74 %) a Německo (2,8 %). Slovensko se

v roce 2008 vyšplhalo z hodnoty 1,9 % na číslo 3,9 %. Vypočítáme-li opět průměr inflace měřené harmonizovaným indexem spotřebitelských cen tří států EU s nejnižší hodnotou a připočteme 1,5 procentního bodu, dostaneme se na číslo 4,1 ($2,2 + 2,7 + 2,8 = 7,7 : 3 = 2,7$). Z výše uvedeného vyplývá, že Slováci splnili toto maastrichtské kritérium i po celý rok 2008.¹⁾

4. Stabilita dlouhodobých úrokových sazeb.

Průměrná dlouhodobá úroková sazba za posledních 12 měsíců nesmí přesáhnout průměr dlouhodobých úrokových sazeb třech zemí EU s nejlepšími výsledky v oblasti cenové stability o více jak 2,0 procentního bodu. Průměrná úroková sazba třech „nejstabilnějších“ zemí EU se pro rok 2007 nacházela na hodnotě 4,4 % a pro rok 2009 činila 4,9 %. Přičteme-li k těmto hodnotám dva procentní body, dostaneme čísla 6,4 a 6,9. Průměrná úroková sazba Slovenska činí dle výkazů Eurostatu pro rok 2007 4,49 % a pro rok 2008 4,72 %. Z uvedených údajů vyplývá, že Slovenská republika měla rezervu 1,91 procentního bodu v roce 2007 a v roce 2008 2,18 procentního bodu. Vezmeme-li v úvahu jen referenční období od dubna 2007 do března 2008, byla hodnota kritéria úrokových měr stanovena na 6,5 %. Na Slovensku v tomto období dosahovala průměrná dlouhodobá úroková míra hodnotu 4,5 %, což bylo výrazně pod referenční hodnotou. (10)

1) Pozn. Splnění maastrichtských kritérií bylo pro Slovensko limitované do března 2008. V té době byl průměr třech zemí EU s nejnižší inflací 1,7 %. Které státy to však byly, konvergenční správa ECB ani tabulky Eurostatu neuvádí.

Přičteme-li k těmto hodnotám dva procentní body, dostaneme čísla 6,4 a 6,9. Průměrná úroková sazba Slovenska činí dle výkazů Eurostatu pro rok 2007 4,49 % a pro rok 2008 4,72 %. Z uvedených údajů vyplývá, že Slovenská republika měla rezervu 1,91 procentního bodu v roce 2007 a v roce 2008 2,18 procentního bodu. Vezmeme-li v úvahu jen referenční období od dubna 2007 do března 2008, byla hodnota kritéria úrokových měr stanovena na 6,5 %. Na Slovensku v tomto období dosahovala průměrná dlouhodobá úroková míra hodnotu 4,5 %, což bylo výrazně pod referenční hodnotou. (10)

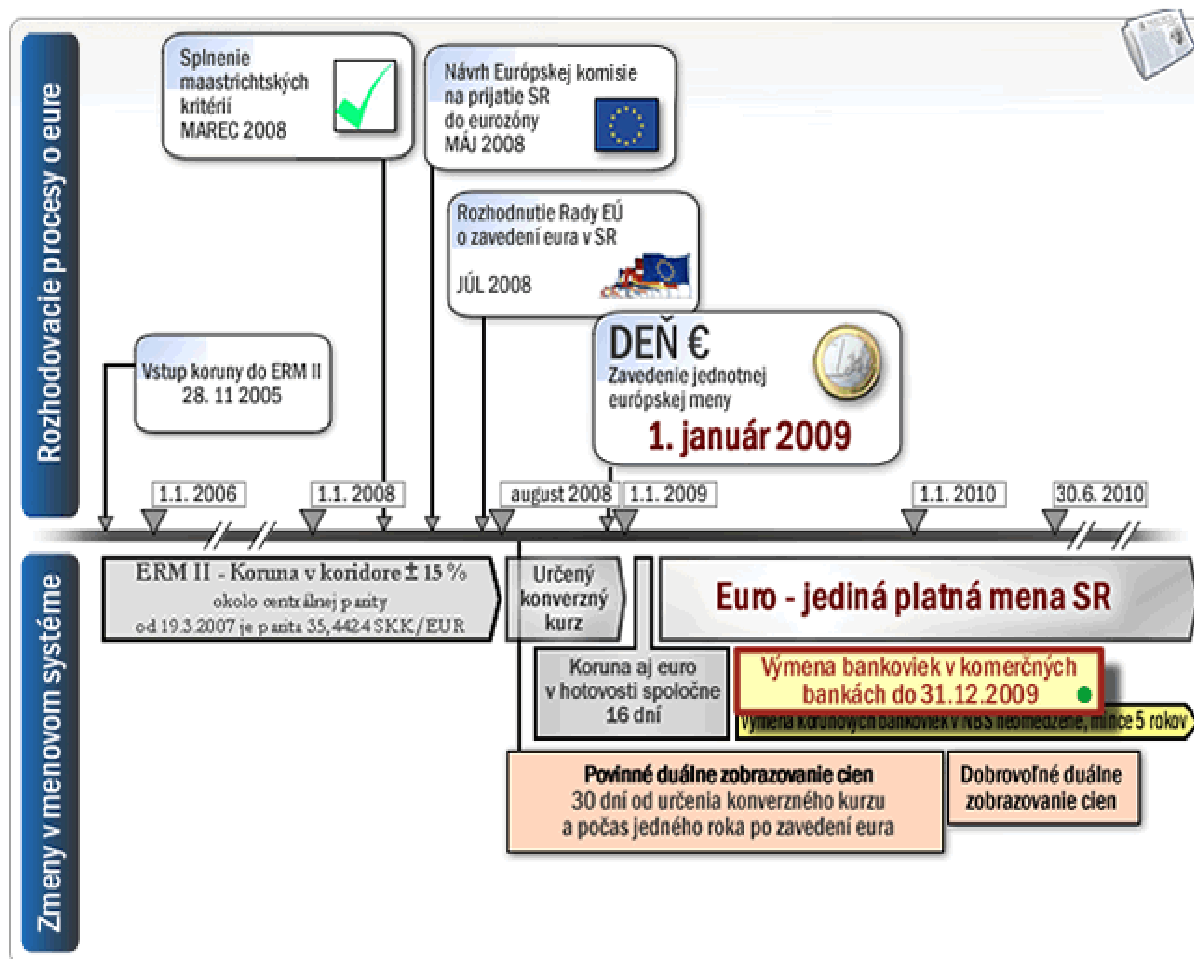
5. Stabilita měnového kurzu.

Dva roky před vstupem do eurozóny musí být národní měna zapojena do mechanismu směnných kurzů ERM II. ERM II je mechanismus fixování zúčastněných měn na euro v rámci tzv. fluktuačního pásma. Měna účastníků se v ERM II má stanovenou centrální paritu oproti euru a šíři fluktuačního pásma pro pohyb devizového kurzu. Na centrální paritě se musí dohodnout centrální banka s Evropskou centrální bankou, tj. na hodnotě kurzu k euru. V tomto poměru je pak národní měna na euro navázána. Měna se pro splnění kurzového konvergenčního kritéria musí v rámci ERM II pohybovat v užším intervalu, než je standardní fluktuační pásmo $\pm 15\%$. Slovensko vstoupilo do ERM II v listopadu roku 2005, přičemž středový kurz byl stanoven na 38,455 slovenské koruny za euro. Centrální parita se od roku 2005 do roku 2009, kdy Slováci přijali euro, dvakrát změnila. Poprvé se tak stalo v březnu 2007, kdy došlo k revalvaci středového kurzu na 35,442 SKK/EUR. Druhá změna nastala v květnu 2008 – středový kurz slovenské měny v mechanismu výměnných kurzů ERM II měl hodnotu 30,126 SKK/EUR. V porovnání s předchozím středovým kurzem v hodnotě 35,442 koruny za euro to představovalo zhodnocení o 17,64 procenta. Přičemž se slovenská koruna nikdy nevychýlila ze standardního fluktuačního pásma $\pm 15\%$. (10)

Po splnění maastrichtských kritérií přešli naši východní sousedé v lednu letošního roku na jednotnou evropskou měnu. Poměr, v němž se bude převádět slovenská koruna a euro, určili počátkem července ministři financí Evropské unie. Tento konverzní kurz byl určen 30,126 slovenských korun za euro.

4.2 Harmonogram zavedení eura na Slovensku

Obrázek č. 2 – Harmonogram zavedení eura na Slovensku

Zdroj: <http://www.euromena.sk/harmonogram-zavedenia-eura/9350s>

Udalo se:

1. 8. září 2004 - vláda schválila strategii přijetí eura v SR, rok 2009 byl určený jako cílové datum.
2. 6. července 2005 – byl vypracován „Národní plán zavedenia eura“.
3. 28. listopad 2005 – vstup do mechanismu směnných kurzů ERM II.
4. Březen 2008 – splnění maastrichtských kritérií.
5. Květen 2008 – návrh Evropské komise Radě Evropské unie o zavedení eura na Slovensku.
6. Květen až červen 2008 – probíhají konzultace s Evropským parlamentem.

7. Červen 2008 - Rada EÚ rozhodne o zavedení eura na Slovensku a stanoví konverzní kurz.
8. Srpen 2008 – začátek duálního zobrazování cen a dalších finančních hodnot.
9. 1.leden 2009 – vstup do eurozóny – ozn. „deň €“.
10. 1. – 16. ledna – duální oběh.

Slovensko ještě čeká:

11. 30. června 2009 – konec výměny korunových mincí v bankách.
12. 31. prosince 2009 – konec povinného duálního zobrazování.
13. 31. prosince 2009 – konec výměny korunových bankovek v bankách.
14. 30. června 2010 – konec doporučeného duálního zobrazování.
15. 31. prosince 2013 – konec výměny oběhových mincí v Národné banke Slovenska.

4.3 Jak vypadalo přijetí eura na Slovensku v praxi

Samozřejmě, že v této podkapitole by mohlo být jmenováno nespočetně mnoho větších či menších problémů, které se na Slovensku objevily s příchodem eura. V této části textu byla snaha vybrat jen ty problémy, které nejvíce zmiňoval slovenský i český tisk.

Pro přijetí nové měny museli lidé na počátku Nového roku počítat s některými omezeními – ty zasáhly především bankovní sektor. Největší omezení se týkalo bankovních převodů a internetového bankovníctví. Příkazy, které byly splatné 1. ledna byly ve velké míře realizovány až 5. ledna. Banky také na chvíli zrušily poplatky za vklady v hotovosti či za výměnu slovenské měny za euro. Bankomaty, platební terminály a karty přešly v nočních hodinách Nového roku na novou měnu a odpoledne již fungovaly jako v běžných dnech. Hned po silvestrovské půlnoci byly veškeré zůstatky občanů i firem na bankovních účtech automaticky převedeny na eura.

Zavedení eura mělo ještě jeden velmi významný, však dopředu neplánovaný, důsledek: už několik měsíců před termínem přechodu na euro pociťovaly všechny komerční banky zvýšený nárůst korunových vkladů. Bylo to způsobené tím, že mezi obyvatelstvem se podle odhadu NBS nacházelo 50 – 70 miliard korun, které nebyly uloženy v bankách. Očekávané komplikace při výměně větších částek korun v hotovosti za euro způsobily, že lidé začali tyto peníze ukládat na účty. Mezi bankami se rozpoutal konkurenční boj o tuto sumu, která jen za prosinec 2008 představovala 30 miliard slovenských korun. Banky lákaly klienty zajímavým úročením, výplatou úroků dopředu a podobně. Jednou z nejúspěšnějších bank byla dle slovenského tisku Slovenská spořitelňa, kde stáli koncem prosince lidé s igelitkami plných peněz. Slovenská spořitelňa označila za „nejsilnější den“ 29. prosinec – za tento jediný den si zde lidé uložili téměř 2,5 miliardy slovenských korun. V současné době, kdy má hodně bank ve světě problém s udržením likvidity díky finanční krizi, slovenské banky tento problém, v důsledku výše zmíněného vývoje okolností, nepocítily (resp. pocítily, ale v menší míře než v jiných státech).

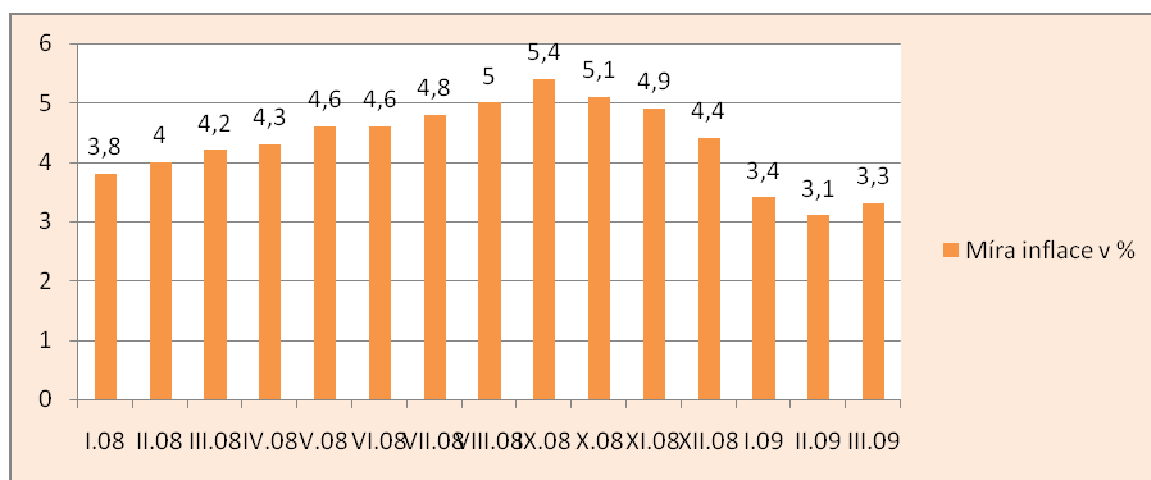
Kromě bankovního sektoru přineslo euro největší problémy v oblasti dopravy. A to v datech 1. – 16. ledna 2009, kdy probíhal duální oběh. Lidé platili řidičům dopravních prostředků ve slovenských korunách a ti jim museli zpět vracet v eurech. Hlavně autobusy vykazovaly zpoždění desítky minut.

Na rozdíl od Německa, Rakouska a většiny dalších států, co už jednotnou měnu používají, a ve kterých obíhalo euro nejprve několik let v bezhotovostní podobě a poté teprve vstoupilo do hotovostního oběhu, Slovensko přijalo euro jako platební jednotku tzv. „metodou velkého třesku“ – do bezhotovostního i hotovostního oběhu vstoupilo euro úderem Nového roku 2009.

Obavy Slováků ze zdražení cen výrobků a služeb, které měly přijít se zavedením eura, se nepotvrdily. Dle slovenského statistického úřadu se míra inflace, vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen ke stejnému období předcházejícího roku (viz graf), snížila v lednu 2009

na 3,4 procenta z prosincových 4,4 procenta. Navzdory informacím statistiků si podle výzkumu zveřejněného ve slovenských „Hospodárskych novinách“ většina Slováků myslí, že spotřebitelské ceny během prvního měsíce používání eura vzrostly.

Graf č. 7 – Míra inflace na Slovensku v období od ledna 2008 do března 2009

Zdroj: údaje z <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=11072>, zpracování vlastní

5. Česká republika a euro

Pro Českou republiku stejně jako pro 9 dalších států, které vstoupily v roce 2004 do Evropské unie, je přijetí eura povinné na základě jejích přístupových dohod, jimiž každý z těchto států přijal celý soubor evropského práva. Česká republika je tedy zavázána podnikat kroky k tomu, aby byla na přistoupení k eurozóně co nejdříve připravena. Stanovení termínu vstupu je však

v kompetenci členského státu a závisí na jeho připravenosti. Případné neplnění kritérií konvergence nemá pro ČR v současnosti žádné přímé důsledky.

Datum přijetí eura v ČR zůstává stále otázkou. Poslední zprávy hovoří nejdříve o roce 2013. Zároveň ČNB společně s MFČR doporučuje vládě vzhledem ke globální ekonomické krizi, aby letos nestanovovala datum přijetí eura a ani neusilovala v průběhu roku 2009 o vstup do systému směnných kurzů ERM II. Premiér Topolánek oficiálně ohlásil, že datum přijetí eura bude zveřejněn 1. listopadu 2009. Vláda však v průběhu roku 2009 podala svou demisi a Miroslav Topolánek již není jejím předsedou, což signalizuje, že si na konečné datum přijetí eura budeme možná muset ještě počkat. (9)

5.1 Plnění maastrichtských kritérií Českou republikou

1. Kritérium veřejných financí – vládní deficit:

Tabulka č. 23 – Výše vládního deficitu ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HDP	2 189,2	2 352,2	2 464,4	2 577,1	2 814,8	2 983,9	3 215,6	3 530,3	3 705,7
Vládní deficit	-81,5	-135,0	-166,8	-170,6	-83,3	-106,7	-85,9	-34,9	-44,5
Vládní deficit v poměru k HDP v %	3,7	5,7	6,8	6,6	3,0	3,6	2,7	1,0	1,2

Zdroj: www.mfcr.cz – sekce statistika

Jak je z tabulky vidět, Česká republika toto kritérium poslední tři roky plní. Z vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií vydaného Českou národní bankou v prosinci 2008 vyplývá, že fiskální strategie vlády by měla zajistit, aby se hodnota vládního deficitu nedostala pod hranici 3 % HDP ani v případě očekávaného ekonomického zpomalení, které by mělo v Česku nastat jako důsledek finanční krize. (9)

Kvůli příliš vysokému vládnímu deficitu se Česká republika nacházela od roku 2004 v proceduře při nadměrném schodku. Konec roku 2008 byl stanoven jako termín, kdy měla Česká republika prokázat, že je schopná snížit vládní deficit důvěryhodným a udržitelným způsobem pod úroveň 3 % HPD. Příznivý fiskální výsledek v roce 2007 vedl v červnu 2008 k ukončení procedury. Ke snížení vládního deficitu přispělo, že se ČR nacházela koncem roku 2007 na vrcholu ekonomického cyklu a dodatečné příjmy byly použity plně na snížení tohoto deficitu. Dále byly do rezervních fondů ČR prováděny rozsáhlé převody neutracených rozpočtovaných prostředků. Tyto prostředky představují zdroje pro dodatečné výdaje v letech.(9)

V roce 2008 vládní příjmy negativně ovlivnil zpomalený ekonomický růst oproti roku 2007. To se promítlo do nižšího přírůstku příjmů plynoucích hlavně z nepřímých daní. Hospodaření na výdajové straně zhoršila mimořádná valorizace důchodů v důsledku růstu inflace. V roce 2009 ve srovnání s předchozím rokem dojde zřejmě k prohloubení vládního deficitu. Hlavní příčinou je zpomalený ekonomický růst a očekávané čerpání rezervních fondů. Vládní deficit bude prohlubovat i zvýšená valorizace důchodů z roku 2008 (zejména penzí), vláda bude muset dodržet výdajové limity kompenzačních úspor v jiných oblastech. (14)

2. Kritérium veřejných financí – vládní dluh

Tabulka č. 24 – Vývoj vládního dluhu ČR v mld. Kč v letech 2000 – 2008

Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HDP	2189,2	2352,2	2464,4	2577,1	2814,8	2983,9	3215,6	3530,2	3705,7
Vládní dluh	405,4	591,5	702,3	775,0	855,1	888,6	951,4	1020,7	1082,1
Vládní dluh v poměru k HDP v %	18,5	25,1	28,5	30,1	30,4	29,8	29,6	28,9	29,2

Zdroj: www.mfcr.cz – sekce statistika

Vzhledem k nízké výchozí úrovni vládního dluhu ve sledovaných letech nemá Česká republika s plněním kritéria problémy. Na prudkém zvýšení vládního dluhu od roku 2001 se

podílí nepřímé závazky vlády – zejména vládní garance, zatřídění České inkasní a České konsolidační agentury a jejích dceřiných společností do sektoru vládních institucí.

V posledním období se s rychlým hospodářským růstem a poklesem vládního deficitu podíl vládního dluhu na HDP snižoval. Podíl vládního dluhu na HDP se bude do budoucna zvyšovat, pokud se fiskální systém nepřipraví na očekávané negativní dopady, které vyplynou ze stárnutí obyvatelstva. Mezi reformy, které budou nutné pro eliminaci těchto negativních dopadů, spadá reforma důchodového systému a reforma systému poskytování zdravotní péče.(14)

Maastrichtské kritérium udržitelnosti veřejných financí , jehož plnění zahrnuje jak přijatelnou výši vládního dluhu tak vládního deficitu, Česká republika v současnosti plní a dle očekávaného vývoje bude splňovat do budoucnosti.

3. Kritérium cenové stability:

Tabulka č. 25 – Plnění inflačního konvergenčního kritéria v letech 2005 – 2011

Roky	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací	1,0	1,4	1,3	2,6	2,4	1,74	1,7
Hodnota kritéria	2,5	2,9	2,8	4,1	3,9	3,2	3,2
ČR	1,6	2,1	3,0	6,3	2,9	3,0	2,5

Zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> , prognóza 2009-2011 uvedena na http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/download/maastricht_vyhodnoceni_2008

Tabulka č. 26 – Země EU s nejnižší hodnotou inflace v letech 2005 – 2008

Roky							
2005		2006		2007		2008	
Země	Míra inflace	Země	Míra inflace	Země	Míra inflace	Země	Míra inflace
Švédsko	0,8	Polsko	1,3	Malta	0,7	Holandsko	2,2
Finsko	0,8	Finsko	1,3	Holandsko	1,6	Portugalsko	2,7
Holandsko	1,5	Švédsko	1,5	Francie	1,6	Německo	2,8
Průměr	1,0	1,4		1,3		2,6	

Zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, zpracování vlastní

Kritérium cenové stability Česká republika neplní od roku 2007. V tomto roce došlo k prudkému nárůstu cen ropy a potravin, které pokračovalo i v roce 2008. Ke zvýšení cen přispělo i zvýšení 5 % tní sazby DPH na 9 %, zavedení poplatků ve zdravotnictví a zvyšováním spotřebních daní na alkohol a cigarety. Právě tyto okolnosti posunuly inflaci nad hodnotu stanoveného kritéria. S odezněním těchto vlivů dojde v roce 2009 ke znatelnému snížení inflace k hodnotám umožňující plnění tohoto kritéria.

4. Kritérium stability měnového kurzu:

Česká republika se neúčastní kurzového mechanismu ERM II, a tudíž zatím není stanovena centrální parita kurzu CZK/EUR. Proto ani není možné kurzové kritérium vyhodnotit.

„Strategie přistoupení České republiky k eurozóně“, kterou vypracovala vláda ČR spolu s ČNB, doporučuje účast v ERM II pouze po minimální nutnou dobu dvou let. Z čehož

vyplývá, že Česká republika by měla vstoupit do ERM II až v době, kdy bude jisté, že bude maastrichtská kritéria plnit a bude tudíž schopná po dvou letech od vstupu do ERM II přijmout bez problémů euro za svou měnu. Jinými slovy: o zapojení do ERM II nelze rozhodnout dříve, než bude stanoveno cílové datum pro přijetí eura. (10)

5. Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb:

Toto kritérium říká, že v průběhu jednoho roku před vstupem do eurozóny nesmí dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu překročit o více než dva procentní body úrokovou sazbu tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Informace o tom, jak Česká republika plní toto kritérium poskytuje následující tabulka.

Tabulka č. 27 – Plnění kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v ČR v letech 2001 – 2008

Roky	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací	4,92	4,85	4,12	4,28	3,37	4,24	4,40	4,60
Hodnota kritéria (1.ř. + 2 p.b.)	6,92	6,85	6,12	6,28	5,37	6,24	6,40	6,60
Česká republika	6,31	4,88	4,12	4,75	3,51	3,78	4,30	4,70

Zdroj: www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/download/maastricht_vyhodnoceni_2008.pdf

Z uvedených údajů v tabulce plyne, že Česká republika kritérium dlouhodobých úrokových sazeb plní s velkou rezervou a rovněž výhled nenaznačuje problémy v této oblasti.

Závěrem této kapitoly, by se dalo říci, že pokud jde o plnění maastrichtských konvergenčních kritérií, tak přestává být stav veřejných financí poté, co byla s Českou republikou ukončena procedura při nadměrném schodku, hlavní bariérou jejich plnění. Až odezní „inflační šoky“, které výrazně zvýšily hodnotu inflace v roce 2008, dojde v roce 2009 ke snížení inflace

k hodnotám, které umožní plnit kritérium cenové stability. Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb je a s velkou pravděpodobností nadále bude bez problémů plněno. Kritérium kurzové stability Česká republika neplní z důvodu své neúčasti v kurzovém mechanismu ERM II. V podmínkách současné světové finanční krize je však výhled plnění maastrichtských kritérií značně nejistý. Za rok 2008 tedy nelze dospět k závěru, že Česká republika dosáhla dostatečného pokroku pro přijetí eura ve srovnání s předchozími roky. Centrální národní banka zároveň doporučila, aby vláda nestanovovala cílové datum vstupu do eurozóny a zároveň neusilovala o vstup do ERM II v průběhu roku 2009.

6. Vliv zavedení eura na ekonomiku České a Slovenské republiky

Výhody plynoucí zemím z přijetí euroměny:

- Usnadnění obchodních transakcí – nižší transakční náklady.
- Snížení kurzového rizika (vývoj kurzů například vůči dolaru či jenu).
- Úspora nákladů na nákup a prodej cizích měn.
- Vedení účtů v cizích měnách.
- Snížení měnové nestability.
- Spotřebitelé i podnikatelé mohou snáze porovnávat ceny zboží a služeb v zemích eurozóny.

Členství v eurozóně představuje trvalý tlak na státy, aby nevykazovaly vysoký schodek veřejných financí a snižovaly zadluženost. Společná evropská měna přináší pro obyvatele také praktické výhody při cestování bez potřeby směny peněz. V neposlední řadě je euro také symbolem společné identity, hodnot a postupu evropské integrace.

Nevýhody plynoucí zemím z přijetí euroměny:

- Ztráta samostatné měnové politiky (jednotná měnová politika nemusí být vhodná pro všechny).
- Rizika asymetrických šoků.
- Náklady na zavedení.
- Stanovování úrokových sazeb Evropskou centrální bankou (obtížnější reagování na ekonomické změny prostřednictvím měnového kurzu nebo úrokových sazeb).
- Pro některé státy ztráta určitého národního symbolu.
- Spotřebitelé v řadě zemí eurozóny si při přechodu na euro často stěžovali, že se jim výrazně zvýšily ceny běžného zboží a služeb (v zemích jako je Německo a Itálie takové zdražování zřetelně ovlivnilo nadšení pro jednotnou měnu).

7. Závěr

Diplomová práce analyzovala a komparovala vývoj základních makroekonomických ukazatelů České a Slovenské republiky v průběhu let 2000 až 2008. Její hlavní cíl spočíval v identifikování příčin, které nejvíce ovlivňovaly průběh hodnot zvolených ukazatelů. Obsahem poslední kapitoly byla analýza vstupu Slovenské republiky do eurozóny a stručná charakteristika průběžného plnění maastrichtských kritérií v obou sledovaných ekonomikách.

Na základě zjištěných skutečností lze konstatovat, že okolnosti působící na vývoj sledovaných makroekonomických veličin, byly v obou republikách často shodné, nebo se od sebe

zásadním způsobem neodlišovaly, ale přesto způsobovaly rozdílné hodnoty, kterých tyto veličiny nabývaly. Nutno poznamenat, že vývoj hospodářské situace České a Slovenské republiky nebyl determinován jen jejich vnitřními záležitostmi, nýbrž také velkým počtem externích faktorů, vyplývajících především z integračního seskupení Evropské unie.

Kapitola o hrubém domácím produktu poskytla odpověď na otázku, která země si stojí lépe v jeho vývoji. Tento ukazatel byl v rámci prováděné analýzy vyjadřován ve stálých cenách roku 2000. Závěrem je možno konstatovat, že v tomto duelu vítězila Slovenská republika od roku 2001. Rychlejší tempo růstu reálného HDP na Slovensku však neznamena, že si Česká republika vedla v této ekonomické oblasti špatně, ba naopak. Růst hrubého domácího produktu v ČR se poslední čtyři roky (vyjma roku 2008) pohyboval vysoko nad průměrem zemí eurozóny.

Zatím co se nezaměstnanost v České republice pohybovala pod průměrem zemí EU 27 a od roku 2002 i pod průměrem eurozóny, Slovensko se řadilo mezi státy s nejvyšším počtem nezaměstnaných v EU. V odlišném vývoji nezaměstnanosti sehrála roli geografická poloha obou republik, štedřejší systém sociálních dávek a nižší úroveň mezd na Slovensku, průběh restrukturalizace průmyslové výroby v 90. letech, vyšší závislost Slovenska na trzích RVHP a jeho ne příliš efektivní aktivní politika zaměstnanosti. Pro obě země představuje v současnosti problém špatná mobilita pracovní síly a nedostatečně rozvinutý trh s nemovitostmi.

Míra inflace měřená jak statistickými úřady, tak Eurostatem (HICP) vykazovala v České republice do roku 2006 nižších hodnot než na Slovensku. Poslední dva roky sledovaného období se však situace obrátila ve prospěch SR. Vývoj inflace probíhal v obou zemích na pozadí rychlého růstu HDP, trendu postupného zhodnocování kurzu české a slovenské koruny, růstu cen ropy a komodit obchodovaných na světových trzích, neustálých administrativních úprav regulovaných cen a nepřímých daní souvisejících se vstupem do EU.

V kapitole platební bilance bylo abstrahováno od vývoje účtu chyb a opomenutí a změny stavu devizových rezerv. Analyzoval se zde jen průběh běžného, kapitálového a finančního účtu společně s vývojem měnového kurzu české a slovenské koruny. Finanční účet obou

ekonomik byl nejvíce determinován přílivem přímých zahraničních investic, které souvisely mimo jiné s privatizací státního majetku. Příliv těchto finančních prostředků následně ovlivnil vývoj běžného účtu, neboť tyto prostředky byly často využívány k rozšiřování stávajících výrobních kapacit, nebo výstaveb na „zelené louce“, což pozitivně působilo na exportní výkonnost sledovaných ekonomik. Průběh kapitálového účtu často souvisel s dotacemi a granty přijatými ze strany EU. Vývoj měnového kurzu české a slovenské koruny zaznamenával od roku 2002 trend postupného zhodnocování, přičemž rok 2008 byl pro slovenskou korunu rokem posledním, neboť 1.1.2009 vstoupilo Slovensko do měnové unie.

V rámci poslední kapitoly diplomové práce se ověřovala v úvodu definovaná hypotéza, zda by byla Česká republika schopna, stejně tak jako Slovensko, na základě plnění maastrichtských kritérií vstoupit počátkem roku 2009 do měnové unie. (Přičemž je abstrahováno od kritéria stability měnového kurzu, neboť ČR není členem v systému měnových kurzů ERM II.) Na základě zjištěných skutečností se dá konstatovat, že tato hypotéza nebyla naplněna. Česká republika, koncem roku 2008, splňovala kritérium dlouhodobých úrokových sazeb a kritérium veřejných financí. Abstrahujeme-li od plnění kritéria stability měnového kurzu, neplnila ČR pouze kritérium cenové stability, a tudíž by se nemohla v roce 2009 stát členem měnové unie jako její slovenští sousedé.

Seznam použité literatury:

- 1) Samuelson, Paul A., Nordhaus, William D.: Ekonomie, 18. vydání, NS SVOBODA v roce 2007. ISBN 80-205-0590-3
- 2) Frank, Robert H., Bernanke, Ben S.: Principles of Macro-economics, 4th Edition, McGraw-Hill in 2008. ISBN 9780073362656
- 3) Kraft, J., Bednářová, P.: Ekonomie I, 1. vydání, Technická univerzita v Liberci v roce 2004. ISNB 80-7083-862-0
- 4) Mach, M.: Makroekonomie II. (1. a 2. část), 3. vydání, Melandrium v roce 2001. ISBN 80-86175-18-9
- 5) Schiller, Bradley R.: Makroekonomie, 1. vydání, Computer Press v roce 2004. ISBN 80-251-0169-X
- 6) Tuleja, P., Majerová, I., Nezval, P.: Základy makroekonomie, 1. vydání, Computer Press v roce 2006. ISBN 80-251-0952-6
- 7) www.portal.statistics.sk
- 8) www.czso.cz
- 9) www.cnb.cz
- 10) www.nbs.sk
- 11) www.euroekonom.cz
- 12) www.wikipedie.cz
- 13) www.mpsv.cz
- 14) www.mfcr.cz
- 15) www.finance.gov.sk
- 16) www.euromena.sk
- 17) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- 18) www.upsvar.sk

Citace:

- 1) Frank Robert H. a Bernanke, Ben S. *Ekonomie*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 450 s. ISBN 80-247-0471-4
- 2) Kraft, J. a Bednářová, P. *Ekonomie I.*, 1. vyd, Liberec: TUL, 2004. 37 s. ISBN 80-7083-862-0
- 3) *Definice nezaměstnanosti dle ILO* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2008 [cit. 2008-04-20]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps>
- 4) *Definice cenových indexů* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2008 [cit. 2008-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace#1>
- 5) Mach, M. *Makroekonomie II.* (1. a 2. část), 3. vyd. Praha: Melandrium, 2001. 106 s. ISBN 80-86175-18-9

